

KROK

2016 3
ročník 13.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA SLAVNÍ KRAJANÉ

Z OBSAHU

JAZZMAN EMIL VIKLICKÝ

MILO BARUS – NEJSILNĚJŠÍ NA SVĚTĚ

NEZAMĚNITELNÁ IDA KELAROVÁ

OLOMOUCKÝ EVROPAN ZDENĚK
PŘIKRYL

PŘEKLÁDAT PETERA HÄRTLINGA

ROBERT BALOGH – TANEC VE VŠECH
DIMENZÍCH

KONFEKCIONÁŘ ARNOŠT ROLNÝ

KNĚZ A HISTORIK Z ČECH POD
KOSÍŘEM KAREL SILVA-TAROUCA

CESTY KARDINÁLA TOMÁŠKA

PĚVKYNĚ GERTRUDE PITZINGER

SVĚHLAVÁ PERIFERIE

MARTIN FORET: DĚJINY ČS. KOMIKSU

INTERVIEW S FOTOGRAFEM PAVLEM
ROZSÍVALEM A PŘEKLÁDATELEM
TOMÁŠEM DIMTEREM

KNIŽNÍ RECENZE

JAROSLAV IROVSKÝ

📖 autorské čtení českého Bukovského

4. října 2016 od 17:00
přednáškový sál VKOL, Bezručova 3

Autorské čtení mladého olomouckého autora, který bývá díky svému syrovému, přímému a někdy až vulgárnímu stylu psaní považován za českého Bukovského. Své první ocenění získal Jaroslav Irovský v roce 2015, kdy jej Městská knihovna v Praze zařadila mezi devět pozoruhodných autorů, „jejichž psaní stojí za to, aby nebylo přehlédnuto.“

Bibliografie:

*Jak jsme slavili Velikonoce
a další humoresky (2012)*

Příběhy sráče (2013)

O (byčejný) život (2014)

Střípky melancholie (2016)

Olomoucký kraj

Olomoucký kraj

MĚSTSKÁ KNĚHOVNA PRAHA

S dušičkami popsanou...
Jana Z. John

3. – 31. října 2016
Bezručova 2, Galerie Biblio

Vernisáž za účasti
autorky se uskuteční
3. října 2016 od 17:00

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 13., číslo 3,

vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor:

Mgr. Lukáš Neumann, Ph.D.

Odpovědná redaktorka:

Mgr. Lucie Rysnerová

Redakční rada:

RNDr. Jitka Holásková

Mgr. Miloš Korhoň

Mgr. Nela Kvapilová

PhDr. Jindřich Garčic

RNDr. Lenka Prucková

Mgr. Hana Jakubková

PhDr. Marie Dokoupilová

Mgr. Lubor Maloň

Bc. Marcela Musilová

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 3, 779 11 Olomouc

tel.: 585 205 311

fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

IČO: 100625

Grafická úprava:

TRIFOX s. r. o.

Předtisková příprava:

TRIFOX s. r. o.

Tisk:

TRIFOX s. r. o.

Třebízského 1514/12, 787 01 Šumperk

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

MK ČR E 6450

Uzávěrka čísla:

23. 8. 2016

OBSAH

Úvodník: Lukáš Neumann

TĚMA ČÍSLA: KRAJANÉ, KTERÍ SE PROSLAVILI ZA HRANICEMI NAŠÍ VLASTI

GLOSA / Kraj je něco, co zbylo po krájení (Ondřej Bláha).....	3
Prostějovský konfekcionář Arnošt Rolný (Dagmar Roháčková)	4
Karel Silva-Tarouca. Kněz a historik z Čech pod Kosířem (Robert Šrek).....	7
Před 110 lety se narodil Milo Barus, nejsilnější muž na světě (Pavel Macháček)	11
Olomoucký Peter Härtling (Ingeborg Fialová-Fürstová).....	13
František Tomášek – cesta od olomouckého katechety na arcibiskupský stolec v Praze (1. část; Jitka Jonová)	17
Malý portrét koncertní pěvkyně Gertrude Pitzinger (Ingrid Silná)	21
Emil Viklický – rodák z Hané světovým jazzmanem (Aneta Vondráčková).....	24
Choreograf Robert Balogh (Alice Ondrejková)	28
Životní příběh nevšední ženy, sochařky Ley Vivot (Miluše Berková; Marie Gronychová)	32
Olomoucký Evropan Zdeněk Příkryl (Jindřich Garčic).....	34
„K tomu, abych se do rodného kraje vrátila, musím asi dospět.“ Rozhovor s muzikantkou Iduou Kellarovou (Matěj Matela).....	38

VARIA

Moje kniha je v podstatě takovými dějinami <i>Díry u Hanušovic</i> (Nad knihou Jaromíra Mrnky <i>Svéhlavá periferie</i> ; Lukáš Neumann)	42
Osmero dialogů z hlubin věků (recenze knihy <i>Mlčenlivé rozhovory</i> autorky Heleny Veličkové; Jiří Fiala)	47
Martin Foret: Překvapila mě šíře komiksu pro dospělé za první republiky (Šárka Novotná)	50
S Tomášem Dimterem o německé literatuře a překladatelském řemesle (Petra Kožušnicková)	52
Večer poezie Jiřího Koplíka (Martin Kučera); Šťastný život Jiřího Koplíka (Bohumír Kolář)	56
Noc literatury 2016 – festivalová pouť po Olomouci a světové beletrii (P. Kožušnicková)	58
Za fotografiemi jsou povídky. Rozhovor s olomouckým fotografem Pavlem Rozsívalem (Hana Jakubková)	60
KULTURNÍ ITINERÁŘ	
Rukověť návštěvníka kulturních událostí (září – prosinec 2016)	62

Téma čísla 4/2016: **Pohádky a pověsti z našeho kraje**

Obálka revue: Emil Viklický u piano; Hongkong. Foto: Stephen Cheung.

Úvodník

Vážení a milí čtenáři,

přesně před deseti lety se Vědecká knihovna v Olomouci prostřednictvím časopisu KROK obrátila na širokou veřejnost, aby jí v anketě „pomohla“ zvolit *Největšího Středomoravana*. Redakce revue KROK se rozhodla, že by nebylo na škodu po uplynulé dekádě na toto téma navázat s tím, že v novém čísle budou představeny za prvé osobnosti jiné než tehdy, a za druhé, že to budou krajané, kteří významným způsobem ovlivňovali dění daleko za hranicemi kraje počínaje druhou polovinou 20. století. Začněme ale pěkně popořádku: ve zmíněné anketě *Největší Středomoravan* zvítězil Prostějovan Otto Wichterle, vynálezce kontaktních čoček, jenž odolal 242 centimetrům výšky obra Josefa Drásala a neméně vysokému intelektu Jindřicha Zdíka, biskupa a jednoho z největších vzdělanců raného středověku. Jste-li zvědaví na další pořadí ankety, pak vězte, že číslo 1/2006 je stále dostupné v archivu revue KROK na webu Vědecké knihovny v Olomouci. Ti, kteří ještě nestihli aktuální číslo detailněji prostudovat, jsou jistě napjatí, jaké osobnosti představujeme v tomto čísle. Pomyslným velikanem je zajisté rodák z Olomouce, jazzový klavírista a skladatel Emil Viklický přinášející do jazzu jak prvky folkloru (bývá proto označován za „jazzového Janáčka“), tak vážné hudby. Jak píše autorka textu Aneta Vondráčková, Viklický se „*do Olomouce stále vrací – ať už jako přednášející na univerzitě nebo jako interpret a skladatel*“. Setrváme-li v branži hudební, můžete se začíst či přímo zaposlouchat do rozhovoru Matěje Matěly s Idou Kellarovou, muzikantkou přesahující hranice umění samého, v jejímž podání se „*píseň stává naprosto žitou skutečností, zhmotnělou touhou, bezútěšným žalem i extází štěstí, baladou samotného lidského bytí, při jejímž poslechu mrazí*“. Ingrid Silná se věnuje portrétu Gertrude Pitzinger, narozené v Šumperku, altové zpěvačce a hudební pedagožce, kterou *Frankfurter Allgemeine Zeitung* označil za pěveckou veličinu padesátých let 20. století. Rodák ze slovenských Nových Zámků Robert Balogh získal v Olomouci své první stále angažmá jako sólista a sou-

časně i choreograf, od té doby si svými choreografiemi vydobyl nespočetná mezinárodní uznání. Portrét nynějšího uměleckého šéfa baletního souboru olomouckého Moravského divadla připravila Alice Ondřejková. Ingeborg Fialová-Fürstová představuje vedle Pitzingerové další osobnost pocházející z řad moravských Němců, Petera Härtlinga, jejichž dílo nepřestalo – navzdory jejich odsunu z Čech – existovat a je v posledních letech zpřístupňováno také v překladech. Z dalších význačných umělců jmenujme sochaře, výtvarníka, fotografa, medailéra či básníka Zdeňka Příkryla a Leu Vivot, kanadskou sochařku českého původu, autorku kontroverzních bronzových soch v životní velikosti. Pevně svázán s olomouckým regionem je též Karel Silva-Tarouca, pedagog a historik specializující se na středověké církevní dějiny, který přišel na svět v Čechách pod Kosířem, vyrůstal zde a později sem dojížděl za svou rodinou. O pevných poutech k tomuto kraji také v případě arcibiskupa Františka kardinála Tomáška pojednala autorka článku Jitka Jonová: „*(...) většinou si jej spojujeme s jeho působením jako pražského arcibiskupa, osobnosti, která se stala symbolem vzdoru proti komunistické moci. Své kněžské a později i biskupské působení započal na Moravě*.“ Do dějin oděvního průmyslu se zapsala firma Rolný; o významné osobnosti firmy, Arnoštu Rolném, píše Dagmar Roháčková. O tom, jak důležitou roli hrají v administrativě slova, konkrétně termín *kraj* a jeho odvozeniny, vás přesvědčí úvodní glosa Ondřeje Bláhy.

Bohatou letně-podzimní žní se mohou pochlubit Vária, v nichž naleznete ohlédnutí za kulturními událostmi jarní sezóny, knižní recenze či poutavé rozhovory s Martinem Foretem na téma komiksového fenoménu, o období ustavování komunistické diktatury na Šumpersku a Zábřezsku s historikem Jaromírem Mrňkou nebo s olomouckým fotografem Pavlem Rozsívalem.

Klidné počtení a slunný podzim Vám za redakci KROKu přeje Lukáš Neumann

GLOSA / Kraj je něco, co zbylo po krájení

Máloco se v průběhu desetiletí a staletí měnilo tak jako územněsprávní uspořádání toho kusu země, na kterém žijeme. Minulostí je například kdysi zásadní realie úředního života, totiž Severomoravský kraj, ze kterého nám zbyla jen ta sedmička na začátku poštovního směrovacího čísla. Dnešní Olomoucký kraj se rozkládá v poněkud jiných hranicích než někdejší (stejnomený, ale trochu větší) Olomoucký kraj z let 1949 až 1960. O nějakém okrese Litovel nebo Rýmařov dnes už skoro nikdo neví a co teprve, zabrousíme-li ještě hlouběji do minulosti – kdo dnes umí na mapě ukázat třeba hranice Markrabství moravského?

Důležitou, možná hlavní roli hrají v administrativě slova. Termíny, jejichž význam bývá sice přesně vymezen, ale které přece jen, určitě po pár stoletích, neoznačují nikdy úplně totéž. Například zmíněný termín *kraj*, který dnes označuje základní administrativní jednotku České republiky, znamenal ve staré češtině „něco, co zbylo po krájení“, „okraj něčeho“ a také „pomezí“, „hranici něčeho“. Píše-li se tedy v nejstarších českých překladech biblických knih (ze 14. století) *ot krajův zemských*, myslí se tím „z nejvzdálenějších končin“, „z hranic tohoto světa“. Dnešní význam slova *kraj*, totiž „větší administrativní celek“, se v pramenech objevuje až v 15. století, kdy se v českých zemích definitivně ujalo krajské zřízení jako forma správy. Podobně se vyvíjel i význam slova *krajěnin* – nejdřív označovalo toto slovo jen „osobu z periferie ovládaného území“, „z provincie“, teprve potom získalo význam dnešní, tj. „krajan“, „soukmenovec“. Dnes už neužívané slovo *krajánek*, „potulný mlynářský tovaryš“, které figuruje typicky v různých pohádkách, mělo původně asi trochu pejorativní význam – něco ve smyslu „všeználek“, „člověk, který všude byl a všechno umí“, „který je všude doma“ a „s každým se nějak domluví“. V tradiční společnosti našich předků, která byla charakteristická vá-

zaností na konkrétní místa a vůbec nízkou „mobilitou“ prostorovou i sociální, se na *krajánky* a jiné kosmopolity hledělo s jistým podezřením. Zdrobňující přípona tu funguje stejně jako např. v případě slova *příteliček*, tj. ironizuje.

Termín *kraj* a jeho odvozeniny se dnes celkem hojně prostupují s významovými poli slov *region* a *oblast*. Jak slovo *region*, tak *oblast* nemají dnes v českém prostředí charakter administrativních termínů a označují jen nějaké volněji vymezené prostorové jednotky, např. s určitými jednotlicími kulturními nebo přírodními znaky. Obě slova však, jak ukazuje jejich etymologie, administrativními termíny dříve mohla být a také často byla – *region* (latinsky *regiō*) je „ovládané území“ (termín souvisí se slovesem *regere*, „řídít, ovládat“, a s podstatným jménem *rex*, „vládce“). Slovo *oblast* zase vzniklo mírnou redukcí předponového slova **ob-vlast* – „prostor, který je ovládán určitou osobou“ (staročeské *vlástiti* znamenalo „vládnout“).

Zajímavých slov označujících různé správní celky bychom mohli uvést víc – tak např. tajemné slovo *župa*, které fungovalo jako označení základní územněsprávní jednotky v Uhrách a jehož kořeny vedou snad až do jazyka Avarů, kteří přišli odněkud z východu a v 7. až 9. století ovládali velkou část Podunají. Do *žup* rozdělil svou vlastní organizaci v 2. polovině 19. století také tělovýchovný spolek Sokol a mnoho nescházelo k tomu, aby byla na *župním* základě založena také státní správa Masarykova Československa. I zde je však patrná charakteristická nestálost územněsprávní terminologie – *župy* byly sice zákonem z února 1920 formálně zřízeny (9 v Čechách, 5 na Moravě a 1 ve Slezsku), ale v praxi nikdy nefungovaly. Byla to jen a jen slova – a jako taková byla r. 1928 dalším zákonem, tentokrát o uspořádání Československa do čtyř *zemí*, vymazána.

Ondřej Bláha, odborný asistent na katedře
bohemistiky FF UP v Olomouci

Prostějovský konfekcionář Arnošt Rolný

Dagmar Roháčková

Firma Rolný se za dobu své existence natrvalo výrazně zapjala do dějin oděvního průmyslu. K významným osobnostem firmy bezesporu patří pan Arnošt Rolný (*28. 2. 1887 Prostějov – †24. 7. 1950 Prostějov), průmyslník, komerční rada a rytíř Řádu sv. Řehoře Velikého.

Jeho životní dráhu určilo prostředí, do něhož se narodil. Otec František Rolný položil základy světoznámého oděvního podniku Rolný. Začínal jako krejčovský tovaryš v továrně bratří Mandlů, kteří byli velmi pokrokoví a podnikaví. Proto nikoho nepřekvapí, že právě oni si pořídili první šicí stroj v Prostějově – do té doby se šilo pouze ručně. František Rolný měl to štěstí, že na tomto prvním stroji mohl šít. Po sňatku si zařídil v pronajatém bytě vlastní krejčovskou dílnu a šil obleky pro Mandlovu továrnu. V roce 1872 postihla rodinu i firmu bolestná ztráta, když František Rolný ovdověl. Sám se musel postarat o tři děti a rodinný podnik, proto se velmi brzy oženil znovu. Paradoxně teprve nyní začalo období opravdového rozkvětu firmy – paní Františka Rolná byla ženou na svém místě a právě jí vděčí firma za svůj rozvoj. Podílela se na výrobě i obchodním podnikání. Nejprve měla na starosti firemní korespondenci a pokladnu, později kontakt se zákazníky, za kterými dojížděla např. do Vídně, Haliče či Pešti. Oba manželé si byli totiž dobře vědomi toho, že hybnou pákou a srdcem konfekčního podnikání je jeho obchodní stránka. V roce 1889 Rolní koupili dům na Hlaváčkově náměstí č. 1, který se stal novým sídlem slibně se rozvíjející firmy.

Přelomovým byl pro firmu i rodinu rok 1902, kdy její zakladatel František Rolný zemřel. Na příštích dvanáct let se vedení podniku ujala energická a obchodně velice zdatná vdova. Oporu našla v nejmladším synovi Arnoštovi, který se v roce 1913 vrátil z Vídně, kde studoval na obchodní akademii a zároveň vykonával praxi u partnerské konfekcionářské firmy Neumann, a po boku své matky se ujal vedení firmy. Paní Františkou řízený a mladým Arnoštem ovlivňovaný zá-

vod rychle rostl. Tito dva lidé se úžasně doplňovali. Matčiny zkušenosti a synovy novátorské myšlenky dokázaly firmu úspěšně převést i přes složité válečné období, kdy vdova opět řídila továrnu sama, když její syn a společník byl povolán do vojenské služby. Podařilo se jí získat velkou zakázku na šití vojenských uniforem.

V roce 1920 předala F. Rolná celý podnik synovi. Arnošt Rolný byl zdatný obchodník a strateg, měl reálnou představu o tom, jak se ve svém oboru prosadit. Jeho cílem bylo dosáhnout nejen úspěchů komerčních, ale také výrobních. Velkým vzorem mu byl Tomáš Baťa, u kterého obdivoval nejen průkopnický systém řízení průmyslového podniku. Arnošt Rolný se chtěl stát pro oděvní průmysl tím, čím byl Baťa pro průmysl obuvnický. Sloganem „Obuv Baťa – oděvy Rolný“ se snažil získat dominantní postavení na tuzemském trhu. Inspirující pro něj byl i Baťův pásový způsob výroby, který po jeho vzoru poprvé použil v roce 1936, kdy v Brodsku

Arnošt Rolný v roce 1940. Všechna foto v tomto článku pocházejí ze sbírky fotografií a negativů SOKA Prostějov.

u Konice založil první dílnu na výrobu pánské a dětské konfekce. Tato výroba oděvů umožňovala zaměstnávat mnohem více nekvalifikovaných dělníků a jejich práci také lépe řídit a kontrolovat. Tradiční domácí výroba oděvů tak pochopitelně nemohla této efektivní výrobě konkurovat.

Rolný vyráběl hotové oděvy dobré jakosti za nízké ceny. V roce 1930 zavedl prodej oděvů za jednotné ceny končíci šestkou (66, 166, 266 a 366 korun). Chtěl tak symbolicky ukázat, že je schopen ušít oděvy o tři koruny levněji než Nehera, který po Baťově vzoru stanovil ceny končíci devítkou. Z této doby se také datuje revnivost mezi Arnoštem Rolným a Janem Neherou. Známá je příhoda s reklamou, kdy Jan Nehera používal slogan „Nehera šije šaty dobře“ a Arnošt Rolný pod něj nechal připsat „a Rolný ještě lépe“. O dva roky později přišel Rolný s další novinkou, která mu získala nové zákaznicky – uveřejnil totiž přesnou kalkulaci obleku. Zákazník tak věděl, kolik stojí látka, příprava, mzda, daně, doprava, znal prostě všechny položky včetně zisku. Kvalitou i láci tak naučil zákaznicky kupovat si hotové oděvy.

Vzhledem k neutěšené situaci v době hospodářské krize bylo pro všechny podnikatele důležité hledat nová odbytiště. A. Rolný začal v této době budovat vlastní síť distribučních prodejen. První prodejna Rolný byla otevřena v Praze v roce 1922 a do roku 1935 jich po celém státě vzniklo 95. Ve druhé polovině třicátých let 20. století začala firma pronikat také do zahraničí. Obchodní zástupci podnikali cesty i do zámoří, kde po předběžném studiu všech možností zkoumali na místě samém podmínky odbytu. Nové závody byly vybudovány například v Maroku, Egyptě, Palestině, Hongkongu a Paraguayi.

Velký důraz kladl Rolný na výchovu odborného dorostu, i zde kopíroval originální baťovský způsob výchovy mládeže. V roce 1938 získal souhlas ke zřízení obchodní živnostenské školy, jejíž žáci nosili stejnojmenný s iniciálou „R“ na rukávu a tvořili tzv. sbor mladých mužů a žen. Studovali výrobní nebo obchodní směr a v době prázdnin praktikovali ve výrobních, prodejních a administrativních odděleních firmy.

Arnošt Rolný dbal nejen o profesní úroveň svých zaměstnanců, velký důraz kladl i na oblast sociální. Péče o za-

Tablo závodní školy firmy Rolný. Vlevo nahoře Arnošt Rolný a jeho manželka Justa Rolná.

městnance byla na svou dobu nevídaná, proto se také v jeho firmě nikdy nestávkovalo. Své sociální citění a potřebu pomáhat uplatňoval i v mimoprofesionálních aktivitách. Angažoval se ve sportovní oblasti, stál u vzniku SK Rolný Prostějov, jehož členy byla řada jeho zaměstnanců. A. Rolný byl také jedním z prvních členů prostějovského Rotary klubu založeného v roce 1935. Po válce inicioval obnovení činnosti Rotary klubu v Prostějově a stal se jeho prvním poválečným prezidentem.

Za sociální a charitativní činnost a velmi dobrý poměr ke svým zaměstnancům ho v roce 1941 prohlásil papež Pius XII. členem rytířského řádu sv. Řehoře Velikého s hodností komtura, třídy civilní. Za zásluhy o československý průmysl tehdejší ministr spravedlnosti dr. Ivan Dérer jmenoval Arnošta Rolného v roce 1934 komerčním radou ve funkci soudce laika ze stavu zaměstnavatelů pro Krajský soud v Olomouci.

Arnošt Rolný podnikal i v jiných oblastech – byl majitelem knoflíkárn, cihelny, Grandhotelu a zámku Světlov.

Snahou Arnošta Rolného bylo, aby všichni zaměstnanci cítili hrdost na to, že jsou „rolňáci“ a snažil se je patričně

motivovat. Nechal pro ně sepsat malou knížku Historie krejčovské rodiny, ve které je seznamuje s historií i současností podniku, s jeho výrobní i obchodní strategií a radí co dělat, aby se člověk stal profesně úspěšným. Jeho myšlenky mají platnost i dnes. Svým zaměstnancům mimo jiné říkal:

* Uč se cizím jazykům, uč se ovládat společenskou výchovu, osvoj si dokonale znalosti o zboží, prodeji, reklamě a výrobě.

* Hledej přátele. Dobří přátelé jsou kapitál, bez nich to nikdy nikam nepřivedeš. Přátelství musíš pěstovat, ale nesmíš zapomenout, že i ty musíš prokazovat přátelské služby.

* Nedomnívej se, že prokazuješ milost podniku tím, že pro něj pracuješ. Podnik Ti dává příležitost, aby ses naučil tomu, co jiní musí platit. Využij plně této příležitosti.

* Pracuj pro úspěch, ne pro peníze. Pamatuj, že peníze nejsou vše. Zdraví je víc. Kdo je zdravý, má kapitál. Pracuj pro úspěch – peníze přijdou samy.

* Ručíš za svou práci. Vykonavej ji poctivě. Nic Ti v životě neškodí tolik jako nespolehlivost. Dal-li jsi slovo, tedy je dodrž.

* Uč se myslet. Správně a rychle myslet je velkou předností. Myšlení je postup. Budeš-li používat svého mozku, budeš mít o jednu přednost více, máš náskok před těmi, kdož nemyslí.

* Pracuj plánovitě. Udělej si plán do budoucnosti. Dobrý

Nášivka, kterou nosili Rolného mladí muži na rukávu stejnokroje.

plán – to je dobrý popoháněč. I dobrý plán a dobrá myšlenka však nestojí za nic, nedovedeš-li je uskutečnit.

V roce 1940 musel Arnošt Rolný změnit firmu na komanditní společnost a jako společníka přijmout Němce Tegelmanna, jehož podíl ve firmě činil 49%. Do vedení podniku byl dosazen německý ředitel a dva říšskoněmečtí dozorcí. Po osvobození byla oděvní firma Rolný vyhláškou ministerstva průmyslu ze dne 27. 12. 1945 znárodněna a další vyhláškou ze dne 7. 3. 1946 začleněna do národního podniku Oděvní průmysl Prostějov. O zbytek svého majetku přišla rodina Arnošta Rolného po únoru 1948.

Arnošt Rolný odmítl před komunisty emigrovat a pod tíhou doby předčasně zemřel 24. července 1950, den před plánovaným zatčením. Jeho rodina skončila ve vězení. V roce 1991 byl plně rehabilitován.

Dagmar Roháčková (*1956), absolventka archivnictví na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, od roku 1997 ředitelka Státního okresního archivu Prostějov. Věnuje se dějinám prostějovské samosprávy a vytváření databáze osobností prostějovského okresu.

d.rohackova@pv.archives.cz

Odznak firmy Rolný.

Karel Silva-Tarouca. Kněz a historik z Čech pod Kosířem

Robert Šrek

Karel Silva-Tarouca (1883–1958) byl váženým pedagogem a historikem specializujícím se na středověké církevní dějiny; proslul hlavně v Itálii a Portugalsku, kde prožil velkou část svého života. Publikoval celou řadu knih a článků, které bychom dnes hledali spíše v zahraničních knihovnách než v tuzemsku. U nás se na tuto osobnost poněkud zapomíná, přestože Karel měl k olomouckému regionu velmi pevnou vazbu. Přišel zde na svět a vyrůstal tady. Později sem dojížděl za svou rodinou, s níž také pravidelně udržoval písemný kontakt. Podívejme se na jeho

Tato fotografie Karla Silva-Taroucy vznikla někdy na počátku 20. století. Dnes je spolu s dalšími předměty zabavenými rodu Silva-Tarouca v roce 1948 uložena v depozitářích Národního památkového ústavu, územní památkové správy v Kroměříži (inv. č. LS 11695).

životopis zrovna tak, jak nám jej zpřítomňuje písemná pozůstalost jeho nejbližších, otce a matky.

Františku Josefu II. Silva-Taroucovi (1858–1936) a Gabriele, rozené princezně ze Schwarzenbergu (1856–1934), se Karel narodil 18. března roku 1883 půl hodiny před půlnocí. Jeho rodičům se ten den podařilo splnit svou první velkou povinnost, kterou si jako novomanželé vytyčili slavnostním uzavřením sňatku 23. května roku 1882. Ve vzorném čase, deset měsíců po svatbě, dostali závazku zajistit pokračování rodu. Podle ustanovení rodinného fideikomisu z roku 1771 se měl správcem jmění rodu Silva-Tarouca stát vždy prvorozený syn. Právě jím Karel byl. Křtiny proběhly ve velké jídelně na zámku v Čechách pod Kosířem 21. března, úlohy kmotra se zhostil Gabrielin otec Karel III. Schwarzenberg. 1. května s malým novorozenětem matka poprvé navštívila kostel. Za Karlův porod Gabriela dostala darem bílého osla, který tahal dvoukolkou. Podobu Karla z nejtělejšího dětství známe z drobného pastelu zhotoveného malířem A. Sejdelem a ze spousty fotografií. Nejdříve míval delší vlásky a nosil dívčí šaty. Oblékat chlapce v křehkém věku jako dívky tehdy bývalo zvykem, měla se tak symbolicky ošálit smrt, která ratolesti potkávala mnohem častěji než dnes. Ostatně několik let po Karlově narození utekli rodiče s malým synkem před jakousi nemocí, jež v Čechách pod Kosířem řádila, načas ke svým blízkým schwarzenberským příbuzným na zámek v Osově. Karel vyrůstal zpočátku sám, bez sourozenců, teprve později se rodičům poštěstilo pořídit si další potomky: Egberta (1887), Bedřicha (1888), Františka Arnošta (1890) a Aloise (1892). Na fotografiích s nimi už byl ostříhaný nakrátko a oblečený módně, v námořnickém.

Společných klukovských rošťáren si ale Karel příliš neužil. František Josef II. jej od roku 1893 poslal na studia do kolegia v Kalksburgu nedaleko Vídně, hlavního města rakousko-uherské monarchie. Jednalo se o římsko-katolickou soukromou školu spravovanou jezuiti a známou též jako Collegium Immaculatae Virginis. Pro Františka Josefa II.

to byla ta nejlépe prověřená škola, sám se na ní v letech 1872–1877 vzdělával. Aristokratům tato instituce velmi vyhovovala; jak moc kalksburskou školu neměli rádi česky smýšlející vlastenci, svědčí pasáže z jedné knihy ostře kritizující šlechtu a vydané krátce po vzniku Československa – vyučovací ústav v ní byl považován za „*vychovatele vrahů českého národa*“. Ať už tomu bylo jakkoliv, na každý pád platí, že tam na studenty byly kladeny vysoké nároky. Na delší dobu se pak Karel domů a k příbuzným dostával hlavně o letních prázdninách. Od svého poslání, totiž stát se správným šlechticem, si ovšem neodpočinul ani v létě. Otec jej tehdy zasvěcoval do typicky šlechtických aktivit. Roku 1895 mu poprvé svěřil zbraň a vzal jej ven na lov. Karel prý jednou vystřelil na ptáka a minul. O rok později následovala první jezdecká lekce na koni Becky, existuje i pěkný obrázek, kde je Karel namalován při svých prvních jezdeckých pokusech na schwarzenberských ponících v Čimelicích. Ještě roku 1898 musel jízdu na koni hodně trénovat a udělal pokroky. František Josef II. svého syna chtěl naučit i to, aby si jako budoucí správný hospodář vážil věrných zaměstnanců. 21. července roku 1895 jel s Karlem do Slatinic pográtulovat k osmdesátinám lesnímu radovi Fr. Richterovi. Tento bývalý zaměstnanec Karlova prastrýce Ervína Viléma (1815–1846) a poté dědečka Augusta Alexandra (1818–1872), u nějž pracoval jako revírník a ředitel, daroval Karlovi model staré drahanovické věže zhotovený Augustem Alexandrem. Podle této předlohy prý byla postavena střecha zmíněné stavby. Od dubna do července roku 1898 prodlévali v Kalksburgu spolu s Karlem i dva z jeho bratrů, Bedřich a Egbert. Otec tam za nimi jezdil a podnikali různé poznávací výlety, jeli například do Schönbrunnu a Laxenburgu. Ve vyšším věku se už Karel zúčastnil i samostatných výletů – 21. července roku 1900 se vrátil z cesty po Německu (Mnichov, Oberammergau) a Rakousku (Salzburg), již absolvoval s páterem Karlem von Andlau a dalšími kamarády. V době svých kalksburských studií Karel jednou vážněji onemocněl, v únoru a březnu roku 1899 jej během epidemie postihla spála.

V únoru roku 1901 v Kalksburgu maminka Gabriela shlédla masopustní divadlo, kde její nejstarší hoch vystupoval převlečený za hulána z napoleonské doby. Karel určitě

věděl, že patřit k hulánům představovalo u Silva-Tarouců jakousi rodinnou tradici. Tomuto jezdeckému oddílu příslušel jeho děd August Alexander, otec František Josef II. a nakonec i tři jeho bratři, Egbert, František Arnošt a Alois. Ve vlastní budoucnosti se Karel rozhodl napodobit životní cestu jiného svého příbuzného, prastrýce Bedřicha (1816–1881), který se před polovinou 19. století dal na církevní dráhu. 20. července roku 1901 přijel po úspěšném složení maturity do Čech pod Kosířem. Rodina na něj byla pyšná, neboť celé gymnázium dokončil, aniž by musel opakovat nějakou třídu. Doma už od 29. května věděli, že se chtěl stát jezuitou. František Josef II. nad tím vším zřejmě přemýšlel, radil se rovněž s ředitelem školy redemptoristů Tomáškem v Litovli. Na úplném konci července nakonec synovu přání poželhal a 7. září mohl Karel nastoupit jako novic do Sankt Andře v Korutanech. Než mu 15. srpna 1903 období noviciátu skončilo, užil si menší dobrodružství, to když na jaře roku 1903 podstoupil s jedním bratrem cestu pěšky přes Koralpe a Semmering (tam šli dokonce přes noc) do Grazu; oděni pouze v kutnách a s příručními taškami. Poté následovala další léta pilného učení. Nejdříve filosofie v Bratislavě, odkud v prosinci roku 1904 poněkud ironicky sděloval, že jej „*ve škole obšťastňují Fichte, Schelling a Hegel se svou nesrozumitelnou moudrostí*“. V červnu příštího léta tam František Josef II. našel svého syna spokojeného, i když nijak zvlášť dobře vypadajícího. Roku 1908 psal Karel domů z zápisu na univerzitu ve Vídni, docházet měl na přednášky z dějin, geografie a na francouzské poslechy, zároveň ale hodlal působit v Kalksburgu coby učitel francouzštiny a prefekt jízdy. Od roku 1909 studoval teologii v Innsbrucku. 26. července roku 1912 tam byl vysvěcen na kněze a den poté sloužil první mši v kongregační kapli. 3. srpna již celebroid v zámecké kapli v Čechách pod Kosířem, 4. srpna proběhla první slavnostní bohoslužba v tamním kostele sv. Jana Křtitele. Toho dne Karel v ornátu spolu se slavnostně oděnou rodinou vyšel z Velkého salonu zámku přes jižní schodiště a odtud procházel špalířem složeným ze školáků, veteránů a hasičů až ke kostelu. Ještě důležitější událost nastala 10. srpna 1912, kdy Karel v Olomouci

v kanceláři advokáta Hrubana podepsal listinu, v níž se zřekl nároku na fideikomis ve prospěch bratra Egberta. V plánu pak měl podzim ve Florencii a příští rok v Římě.

Velkou válku prožil na různých místech. V Innsbrucku se na jejím počátku přihlásil ke službě do lazaretu. Září a říjen roku 1914 ale mohl strávit na přímluvu rodiny v Čechách pod Kosířem. Sloužil tam pravidelně mši v zámecké kapli, než jej provinciál povolal zpět. Karlovu podobu v těchto neklidných letech, ve věku třiatřiceti let, zachytil 8. srpna 1916 jeho otec. Karel se tehdy zdržoval nějaký čas v Čechách pod Kosířem na odpočinku. Během portrétování neustále usínal a pokoušel se, poněkud bezvýsledně, udržet v bdělosti šňupacím tabákem. Po návratu do Kalksburgu netušil, co se s ním v jeho nejbližší budoucnosti bude dít. V prosinci tohoto roku už ale matku informoval z Mnichova o své badatelské činnosti. Nové vydání papežských dějin, Karlovy srdeční záležitosti, se stávalo skutečností. V dopise ozřejmoval náročnost své vědecké práce, zmínil se ale třeba i o svém zdravotním stavu: „*Sběr materiálů byl lehký, ale vypracování žádná legrace. [...] Od té doby, co mohu opět pracovat na mých oblíbených papežských dějinách, (namísto jemu, jak se zdá, nesympatickému Grisarovi lutherovskému bádání)*“ – připojil si v závorkách k přepisu Karlovy zprávy do svého deníku otec –, „*stal jsem se zcela jiným člověkem, dokonce moje zdraví je mnohem lepší, pouze mě trápí tu a tam velmi bolestí kloubů, ale v práci mě to nebrzdí.*“ Historiku Hartmanu Grisarovi v Mnichově Karel pomáhal už dříve, jak víme z dochovaného záznamu z roku 1914. Jako spoluautor textů tohoto lutherovského badatele údajně uváděn nebyl. Více informací o Karlovi máme opět až na podzim roku 1917: z Mnichova přesídlil do Vídně a kromě svých univerzitních závazků ještě převzal jednou týdně francouzštinu v Kalksburgu. Otce také seznámil se studijním plánem nadcházejícího semestru. Chystal se navštěvovat hvězdné lektory. Z uměnovědců připomeňme Maxe Dvořáka, „*vydavatele skvělého katechismu k zachování památek*“ (konkrétně jeho dějiny západoevropského umění ve středověku a „*umělecko-historická cvičení*“), a Julia von Schlossera (jeho předmět propedeutika k dějinám umění). Z dalších přednášek jmenujme kupříkladu základy historiografie středověku, dějiny

Autorem tohoto Karlova portrétu z roku 1916 je jeho otec František Josef II. Silva-Tarouca. Zdroj: Moravský zemský archiv v Brně (fond G 445, inv. č. 335, karton 94).

papežství do roku 1000 či latinskou paleografií. Od léta do října roku 1918 Karel plánoval pobývat v Innsbrucku, s výjimkou přibližně deseti dnů v Mnichově, kde si musel prohlédnout nějaké rukopisy. Chtěl hlavně odpočívat a nabrat síly, aby pak byl schopen připravit svou práci do listopadu k tisku. Navazovat měla příprava na zkoušky s vyhlídkou, že z něj v červenci 1919 bude doktor filozofie.

Karel vstřebal šlechtickou výchovu v duchu rakousko-uherských tradic vskutku niterně. Svědčí o tom fakt, že rozpad monarchie považoval až do konce života za jedno z největších neštěstí pro Evropu. Jistotu a klid poté raději hledal v dávné minulosti. V polovině ledna 1920 si ve Vídni vyřizoval pas, aby mohl odjet do Říma. Předpokládal, že se do Čech pár let nepodívá. Na Karla v Itálii čekala bezmála dvě desetiletí vyplněná intenzivní prací a prokládaná v letním období krátkými chvílemi odpočinku. Ty trávil většinou ve vile Tuscolana ve Frascati nebo na výletech v nepříliš velké vzdálenosti od Říma, roku 1929 například v Monte Cassinu, slavícím tisíc čtyři sta let existence, a o rok později

na italském venkově, odkud otcí poslal fotografie s rolníky, kteří jej skvěle pohostili ovocem, ale i snímek San Gregorio da Sassola, „malého hnízda“ představujícího „nejhezčí městský obraz“, jaký kdy viděl, „zcela středověký“. Jaké povolání vlastně Karel vykonával? V březnu roku 1922 si hrabě František Josef II. jistě s notnou dávkou pýchy do deníku poznamenal, že Karel dostal klíče od Vatikánu a že se tam může bez okolků pohybovat. Denně tam pracoval v „*úžasných prostorách*“ vatikánské knihovny. Jedním z jeho úkolů bylo vydání katalogu rukopisů této instituce, což odhadem znamenalo zaměstnání tak na jeden až dva roky. Činil se ale i na jiných úkolech, jako editor například dával dohromady sborník k osmdesátinám kardinála Františka Ehrleho. V březnu 1923 zaslal otcí pohlednici s vyobrazením „Sala di Consultazione“ vatikánské knihovny a připsal: „*Hned druhý stůl v popředí je mé místo, kde trávím nejvíce času svých dnů, ponořený v rukopisech.*“ Podle svědectví rodinného známého byl Karel „*pro takovou práci jako stvořený, [...] vatikánská knihovna je pro něj rájem.*“ V tomto duchu ostatně o svém starším bratru referoval v roce 1925 i Egbert, poté co se návratil z třítýdenního pobytu v hlavním městě Itálie. Karlovi se profesně jako historikovi dařilo, byl jedním ze dvanácti skriptorů ve Vatikánu (jediným jezuitou mezi nimi), také mu ale zešedivěly vlasy a žil velmi odtažitě. Co se týkalo kariéry, Karel záhy postoupil o důležitý stupeň výše. Roku 1926 byl jmenován profesorem církevních dějin na jezuitské univerzitě v Římě, což obnášelo (vedle jeho dosavadní práce pro vatikánskou bibliotéku) „*čtyři vyučovací hodiny týdně v posluchárně pro 200 až 300 studentů.*“ K bádání tak Karel přibral i další vyčerpávající povinnosti spojené s výukou nebo s účastí v různých římských komisích. O hektickém tempu akademika vypovídá třeba říjnové psaní z roku 1927: „*Právě se zabývám dopisy Lva I. Velikého, jejichž předmluvu bych chtěl mít hotovu do 1. listopadu. Pak přijde práce na učebnici církevních dějin (latinská), kromě toho stále práce na blahověčení pátera Jana Roothaana.*“ Souběžně vedl sedm přednášek týdně. Ani později se na této vytíženosti nic nezměnilo, příkladem za všechny bude úryvek z březnového listu z roku 1929: „*Ještě jsem nikdy neměl tolik práce jako letos. Právě*

přivádím do tisku tři knihy zároveň.“ Se svým domovem zůstával v kontaktu hlavně korespondenčně, rodiště začal navštěvovat častěji od počátku třicátých let. Pokaždé, když se do Čech pod Kosířem dostavil, učinil tím svým nejbližším příbuzným nesmírnou radost. V soukromé zámecké kapli pak pravidelně sloužil bohoslužby. Roku 1932 s otcem a matkou oslavil jejich významné jubileum, zlatou svatbu. V prosinci roku 1934 s těžkým srdcem četl mši za svou zemřelou maminku. Na podzim roku 1935 přijel opět domů a v rodovém archivu zkoumal korespondenci mezi svým prapředkem Emanuele Tellezem Silva-Taroucou (1691–1771) a portugalským osvícenským reformátorem markýzem Pombalem, která se týkala rušení jezuitského řádu. Plánované setkání v létě roku 1936 k velké lítosti otce neproběhlo, Karel neobdržel k cestě do Čech povolení z vyšších míst. Podle svých zápisků vedených do 25. července čekal osmasedmdesátiletý František Josef II. na svého syna marně, o necelé dva týdny později zesnul v Brně.

Jak se Karlovi dařilo v následujících dvou desítkách let, o tom už z pozůstalosti Silva-Tarouců příliš zjistit nelze. Vypomůžeme si alespoň stručným nástinem jeho dalšího žití, který lze dohledat v odborné literatuře. V roce 1939 přiměly válečné události Karla k emigraci do Portugalska. Ani zde nepolevil v badatelské činnosti, dlouhá léta se zabýval katalogizací a pořádáním rukopisů v knihovně domu Cadavalů v Muge a publikoval mnoho studií o portugalských dějinách. Roku 1944 se stal členem-korespondentem Portugalské historické akademie, roku 1952 jejím řádným členem. Spolupracoval s historickými a genealogickými časopisy, na sklonku svého bytí sám přispěl k založení dodnes existujícího periodika *Lusitania Sacra*. Odchodem do Portugalska se Karel až jaksí symbolicky vrátil ke kořenům svého rodu, neboť z těchto končin – dříve než v 18. století zdomácněli ve střední Evropě – Silva-Taroucové původně pocházeli. Zemřel roku 1958.

Robert Šrek absolvoval Katedru dějin umění FF UP v Olomouci. Jako pracovník Vlastivědného muzea v Olomouci se spolupodílel na tvorbě expozice na zámku v Čechách pod Kosířem.

srek@vmo.cz

Před 110 lety se narodil Milo Barus, nejsilnější muž na světě

Pavel Macháček

Milo Barus se vlastním jménem jmenoval Emil Bahr a narodil se 27. února 1906 ve Staré Červené Vodě v rodině železničního zaměstnance. V raném dětství se s rodiči přestěhoval do Vidnavy, kde vyrůstal. Už jako chlapec, když se učil na mlynáře, udivoval neuvěřitelnou silou. Dokázal sám vyměnit těžké mlýnské kameny nebo bez problémů nosit pytle s moukou. Se 180 cm a 100 kily vypadal jako Herkules. Ve sportovním spolku ve Vidnavě se seznámil

Dobová pohlednice s jedním z čísel Milo Baruse. Zdroj: www.milobarus.de

se základy zápasu a posilování a po vyučení vyrazil na zkušenou do jižních oblastí monarchie. Domů se vrátil v polovině dvacátých let. Během vojenské služby v letech 1926–1928 udivoval svými výkony, problém měl však s oblečením, neboť československá armáda pro něho neměla vhodnou velikost uniformy. Po vojně si naplno uvědomil svůj nevědnní talent, zanechal mlynářství a stal se členem skupiny profesionálních siláků. Vystupoval pod uměleckým jménem Milo Barus, které si dal po antickém silákovi Milonovi z Krotonu.

V roce 1930 se sešlo 42 siláků z 16 zemí v pařížském cirkusu Medrano, aby se spolu utkali o titul nejsilnějšího muže planety. Milo se stal nejlepším z nich a získal titul mistra světa. Soutěžilo se ve zvedání a posunování břemen, trhání balíčků karet, držení rozjíždějících se osobních aut, tahání stěhovacích vozů v zubech apod. I v dalších letech udivoval diváky neuvěřitelnými výkony a po slavném „klavírním čísle“, kdy zvedl podestu, na které hrál malý orchestr i s klavírem, nabídky na jeho vystoupení jen pršely. Se svou skupinou cestoval po celém světě. V letech 1931–1936 získal dalších pět titulů nejsilnějšího muže planety na vystoupeních v Londýně, Kalkatě, Káhiře, Buenos Aires a v New Yorku. Mezi jeho vrcholné kousky patřilo udržení dvou startujících malých sportovních letadel, zdvižení koně, auta nebo to, když na svém těle udržel otáčející se kolotoč obsazený osmi lidmi. Holýma rukama zatlučkal do 5 cm silné fošny hřebíky a zuby je zase vytahoval, žongloval se 40 kg těžkými ocelovými koulemi a nad svou hlavou místo talířů roztáčel kola od vozu. Na vystoupení přijížděl po vzoru antických hrdinů na voze taženém dvojsprężím se zlatou helmou na hlavě.

Kvůli svému levicovému přesvědčení a odporu k Hitlerovi se ale dostal do sporu s nacisty. Když v roce 1936 vystupoval v Německu, byl zatčen a obžalován z vlastizrady. Gestapu vůbec nevadilo, že je československým občanem a tudíž cizím státním příslušníkem. V roce 1937

byl v Nise odsouzen a až do roku 1941 vězněn. Po propuštění se vrátil do Vidnavy a další tři roky žil pod stálým policejním dohledem. Protože byl politicky nespolehlivý, pracoval jako brusič kamene. V té době si vzal Martu Scholzovou, vdovu se dvěma dětmi. Pokud chtěl někam cestovat, musel se do čtyřiaadvaceti hodin policejně hlásit na novém působišti.

Po příchodu Rudé armády na Jesenicko získal jako antifašista místo v tehdejší polovojenské správě města a podílel se na zatýkání místních nacistů, mimo jiné i soudního rady vidnavského soudu Aloise Kubicy. Přestože mohl požádat o vynětí z odsunu a v rodném kraji zůstat, rozhodl se odejít a odjel jedním z posledních transportů. Dostal se do severního Bavorska, kde nejprve pracoval na statku a trénoval, aby se dostal do formy. V těžkých poválečných letech poté vystupoval v různých cirkusech a varieté. Na všech jeho štacích ho věrně doprovázela jeho žena Marta. Když na počátku padesátých let probíhalo v Německu vyšetřování zločinů spojených s vyhnáním Němců ze Sudet, působil již bývalý soudní rada Alois Kubica jako státní návladní a když viděl plakáty zvoucí na vystoupení s Milo Barusem, vycítil příležitost vyřídit si s ním staré účty. Za podíl na odsunu Němců z Vidnavska na něj nechal vydat zatykač. Milo Barus z obavy před zatčením raději v roce 1952 utekl do východního Německa. Zde byl sice sovětskými vojáky okamžitě zatčen a dán do vězení, ale brzy byl propuštěn. Ještě nějaký čas žil bez stálé střechy nad hlavou, trhal řetězy a předváděl svou neuvěřitelnou sílu.

Usadil se až v roce 1953, když se svou ženou Martou převzal hostinec v městečku Stadtroda. V roce 1956 se pak přestěhoval do nedalekého Weißenbornu, kde vedl penzion Meuschkenmühle a v roce 1960 si tam postavil dům. I v těchto letech ještě občas předváděl své úžasné schopnosti a jeho aktivní kariéru ukončil až infarkt, který prodělal v roce 1963. V šedesátých letech několikrát navštívil rodný kraj, ale jeho unavené srdce postupně vypovídalo poslušnost. V roce 1976 požádal o přesídlení do západního Německa, kde následujícího roku zemřel.

Milo Barus na podobence z pasu vydaného ve Vidnavě r. 1941.
Zdroj: www.milobarus.de

O jeho životním příběhu byly vydány dvě knihy a v roce 1983 byl o něm natočen celovečerní film. Jeho tvůrci zavítali tehdy i na Jesenicko. Od roku 2000 se ve Weißenbornu každoročně koná soutěž siláků nazvaná Milo-Barus-Cup a v roce 2014 bylo v penzionu Meuschkenmühle otevřeno muzeum věnované tomuto slavnému rodákovi z Jesenicka.

Pavel Macháček je zaměstnancem obce Mikulovice a nadšeným vlastivědným badatelem zabývajícím se historií Jesenicka. Zajímají ho dějiny každodenního života a má úzký vztah ke sportu, který pravidelně sleduje jako externí redaktor Jesenického týdeníku.

mach.hacek@seznam.cz

Olomoucký Peter Härtling

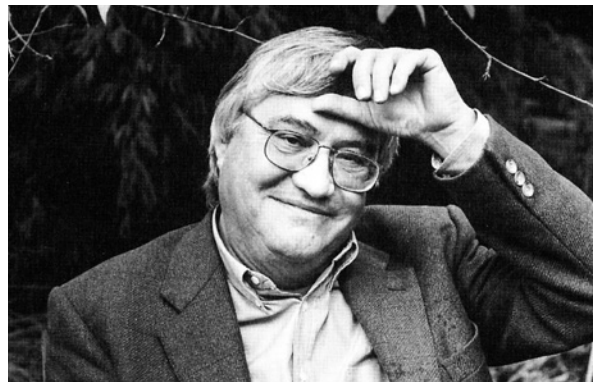
Ingeborg Fialová-Fürstová

Odsunutí moravští němečtí spisovatelé

Peter Härtling je důkazem toho, že německy psaná literatura z Čech a Moravy, byť dnes v Čechách více méně zapomenutá a vyloučená z kulturních dějin této země, nepřestala existovat odsunem Němců z Čech. Německých autorů, kteří byli nuceni opustit svou vlast, Čechy a Moravu, uprchnout buď už v roce 1939 před nacisty, anebo se dát vyhnat českými sousedy po roce 1945, je vedle Härtlinga ještě mnoho. Slovník moravských německých autorů, *LDA (Lexikon deutschmährischer Autoren)*, vydaný v nakladatelství UP ve třech svazcích v letech 2002, 2006 a 2015, registruje desítky německých autorů pocházejících z Moravy, po odsunu žijících v Německu či v Rakousku, v jejichž poválečných dílech se tematika Moravy opakovaně objevuje. Peter Härtling je z nich jistě nejznámější a například jeho kniha vzpomínek na dětská léta strávená v Olomouci, *Nachgetragene Liebe* (1980; v Německu vyšla již v osmém vydání, byla přeložena do mnoha jazyků, česky byla vydána v roce 1987 pod titulem *Opožděná láska*) je – jak praví reklamní slogan – „mezinárodně nejrozšířenější knihou, která se vztahuje k Olomouci“. Kvalita celého Härtlingova díla je zároveň zárukou toho, že moravská německá literatura, kterou se ve výzkumném centru Univerzity Palackého, v „Arbeitsstelle für deutschmährische Literatur“ už 20 let zabýváme, nemá jen badatelský, historický či pouze regionální význam, nýbrž má parametry výsostného uměleckého díla a může oslovovat a zaujmout čtenáře dodnes, ať už jsou její autoři „současní“ jako Härtling, anebo k nám promlouvají z minulých století.

České a slovenské překlady Härtlinga

Český čtenář měl možnost seznámit se s dílem Petra Härtlinga už v době totalitní, *Opožděná láska* vyšla v roce 1987 v nakladatelství Vyšehrad (ještě dříve ovšem vycházely Härtlingovy knížky ve slovenštině, *Opožděná láska* jako *Oneskorená láska* už v roce 1983,

Peter Härtling při návštěvě Olomouce v roce 1992. Fotografie pocházejí z archivu Centra pro výzkum moravské německé literatury při katedře germanistiky FF UP.

knížka pro děti, *Žofka vymýšlá* v roce 1985, *Veterné koleso* v r. 1986), po listopadu 1989 následovaly další tituly: *Bábi s Kalem hospodaří* (1990), *Srdeční stěna* v překladu olomoucké germanistky Lucy Topoľské (1999), *Brno, drahé Brno* (2008). Novela *Božena* byla na popud Arbeitsstelle v českém překladu zpracována jako dramatizovaná četba v Českém rozhlasu Olomouc v roce 2013. Česká a slovenská produkce představuje ovšem jen malý a velmi speciální zlomek Härtlingova díla – čeští překladatelé a nakladatelé se dosud zaměřovali zejména na texty související s Härtlingovým pobytem na Moravě, s jeho moravskými kořeny, s Olomoucí, Brnem, s Protektorátem, válkou, poválečným odsunem a (kromě dvou přeložených knížek pro děti) nechávali stranou další témata i celé žánry, kterým se Härtling věnoval. Je to pochopitelné: nakladatelé doufali, že zaujmou českého čtenáře kulistou, místem děje, které je mu důvěrně známo. Současně platí, že téma Moravy je pro Härtlinga tématem zásadním, ke kterému se stále vrací (vedle jmenovaných a již přeložených děl se objevuje i v mnoha dalších:

Zwettl, Janek, *Eine Frau, Hubert oder Die Rückkehr nach Casablanca, Eine Reise zurück oder Der Anfang einer Geschichte, Alter John* a ještě i v biografické knížce o Mozartovi, *Das ausgestellte Kind* z roku 2007).

Peter Härtling, narozený roku 1933 v Saské Kamenici, prožil totiž na Moravě, v Brně a v Olomouci, zcela zásadní léta svého dětství a předčasného dospívání, která usměrnila a formovala jeho další život, postoje, názory i literární tvorbu. Prarodiče z otcovy strany pocházeli z Brna, Härtlingův otec se po svatbě usadil v německém Sasku, odkud ovšem v roce 1942 odešel do Protektorátu s úmyslem uniknout dohledu nacistické byrokracie a indoktrinaci nacistickou ideologií a převzal zde advokátní kancelář. Několik měsíců po jeho příjezdu ho následovala manželka s dětmi – Peterem a Lore. Härtlingovi v Olomouci setrvali, i když byl otec povolán do Wehrmachtu. Na jaře roku 1945 rodina uprchla před blížící se frontou. Po mnoha tragických peripetiích – otec zemřel v ruském zajateckém táboře v Rakousku roku 1945 a matka si rok nato vzala život – se Härtling ocitl ve švábském městečku Nürtingen, kde studoval, ale nedokončil gymnázium; od roku 1952 se živil jako žurnalista v lokálních denících, od roku 1974 je spisovatelem na volné noze, autorem rozsáhlého díla ověněného mnoha literárními cenami a poctami.

Härtlingova Olomouc

Pro Härtlinga je vzpomínka na Olomouc zkušební laboratoří, prostorem, v němž zkoumá a ověřuje si, jak fungují vzpomínky: „*Vzpomínky na to, co prožil a zažil, se vtělují přímo či nepřímě do jeho próz, jejich tématem je přemýšlení o minulosti a o vzpomínkách na ni, jejich korigování a přehodnocování*“, píše autorka hesla o Petru Härtlingovi ve slovníku moravských německých autorů, Lucy Topolská. „*Nevypráví velké dějiny, nýbrž individuální osudy, hledající a zkoumající prožívání změn [...], mísí fiktivní a autentické, konfrontuje vzpomínky dvanáctiletého dítěte s později nalezenými dokumenty a informacemi a vede čtenáře k pochopení, že objektivní zpráva o tom, co se stalo, co bylo prožito, prostě neexistuje, nemůže existovat.*“ Ve Vydavatelství Univerzity Palackého za-

nedlouho vyjde v českém překladu kniha Härtlingových memoárů *Leben lernen/Učit se žít*, jejíž první dvě kapitoly tvoří s *Opožděnou láskou, Zwettlem, Srdeční stěnou* a dalšími texty s autobiografickými prvky jeden celek a jsou pro českého čtenáře zajímavé i proto, že Härtlingova retrospekce vytváří bohatou mozaiku jednotlivých olomouckých (ale i brněnských) míst a zákoutí, která se vypravěči spojují v magický a fascinující celek „*mého výstavného města, na které jsem netrpělivě čekal*“. Celá jedna kapitola je Härtlingově Olomouci věnována ve výpravné publikaci *Literární procházky německou Olomoucí* vydané dvojjazyčně v nakladatelství UP Olomouc (2012). Zážitek Olomouce válečných let, nikoli nerozporuplný, neambivalentní, je zde konfrontován se zážitkem Olomouce při Härtlingově návštěvě v roce 1992.

Od roku 1946, od třetí kapitoly memoárů, je už ovšem Härtlingův osud spojen s Německem (s výjimkou příležitostných cest do cizích zemí) a český čtenář má ideální příležitost seznámit se – znovu na vzorku „malých příběhů a malých osudů“ – s nelehkým poválečným vývojem této země až do současných dnů, s vývojem její politiky, ale zejména s vývojem její kultury, literatury a mentality. Hlavním hrdinou tohoto „vývojového románu“ je Peter Härtling sám, vyhnanec, sirotek, který nedůvěruje dospělým a jejich frázím, tře bídu s nouzí, revoltuje, miluje a píše básně, seznamuje se s celou německou literární scénou, stává se novinářem, redaktorem, vydavatelem a nakonec slavným spisovatelem, aniž by ovšem kdy přestal revoltovat, milovat a nedůvěřovat.

Na fotografii PH v dětských letech. Ve Vydavatelství UP v Olomouci vycházejí v překladu autorky tohoto příspěvku Härtlingovy vzpomínky *Učit se žít* (v něm. orig. *Leben lernen*).

Härtlingova lyrika

Peter Härtling začínal jako básník, lyrik; po prvních dvou básnických sbírkách, *poems und songs* z roku 1953 a *Yamins Stationen* z roku 1955, následovaly další, *Unter den Brunnen* (1958), *Spielgeist, Spiegelgeist* (1962), *Neue Gedichte* (1972), *Anreden* (1977), *Vorwarnung* (1983), *Die Mörsinger Pappel* (1987) a *Ein Balkon aus Papier* (2000). Ve sbírce *Spielgeist, Spiegelgeist* se poprvé objevuje vzpomínka na Olomouc, krásná, jímavá, formálně dokonalá báseň *Olmütz 1942–1945*, kterou zde uvádím v německém originále, protože se bez zásadních ztrát na obsahu nebo formě nedá přeložit do češtiny:

*„vom bischofsberg die haube –
verwest denn hier kein stein?
das kind spielt in der laube
- ein wappenbild mit taube –
das kind spielt: ich bin klein.
die mutter springt ins feuer
die gasse stülpt sich um –
ein bischof im gemäuer
speist seelenungeheuer
das kind spielt
ich bin dumm.*

*der vater bannt das wasser.
der sprungreif bricht entzwei –
ein schwarzer aderlasser
versammelt tausend hasser –
das kind denkt zweierlei:*

*es denkt: die wassergasse
der fluss erstarrt zur stein
und eine winterblasse
prinzessin taucht hinein.*

*es denkt: die flüchterflüche
nun wandert auch das haus.
der zaubrer in der küche
spült jedes lächeln aus.*

*vom bischofsweg der segen –
kein bild wird jetzt gemalt.*

*wir wollen die puppen in gräber legen
und unsern knochenmann freundlich pflegen –
das kind spielt: ich bin alt.“*

Romány o umělcích a další žánry

S dalším žánrem, který se stal jeho doménou, začal Härtling brzy, a to svou v pořadí druhou prózou, *Niemsch oder Der Stillstand* z roku 1964. Tento „román“ o postromantickém melancholickém básníkovi Lenauovi zahájil řadu Härtlingových „uměleckých biografií“: po Lenauovi následovaly knihy o romantických básnících Hölderlinovi (*Hölderlin*, 1973) Mörikovi (*Die dreifache Maria*, 1982), Waiblingerovi (*Waiblingers Augen*, 1987) a E. T. A. Hoffmannovi (*Hoffmann oder Die vielfältige Liebe*, 2001), o hudebních skladatelích Schubertovi (*Schubert*, 1992), Schumannovi (*Schumanns Schatten*, 1996), Mozartovi (*Das ausgestellte Kind*, 2007), Mendelssohnovi-Bartholdym (*Liebste Fenchel! Das Leben der Fanny Hensel-Mendelssohn in Etüden und Intermezzi*, 2011) a v minulém

Härtlingovi v Olomouci setrvali až do jara roku 1945, kdy museli uprchnout před blížící se frontou.

roce nejnověji o Verdim (*Verdi. Ein Roman in neun Fantastien*, 2015). Název žánru, „román“ či „umělecká biografie“, jsem opatřila uvozovkami, neboť všechny jmenované knihy oscilují mezi biografií a fikcí; materie biografických informací je pečlivě organizována do čtivého výsledného celku, který nakonec – velmi uvážlivě zkomponován, formálně dokonale propracován a sdělován hudbou in-spirovaným, rytmizovaným, bohatým jazykem – zní jako symfonická báseň, píseň či „suita v tanečním kroku“.

Peter Härtling na návštěvě Olomouce v r. 1992, vpravo prof. Ludvík Václavěk.

Románové biografie skýtají vedle fascinujících, napínavých a mnohdy tragických životních příběhů velkých umělců 19. století i mnohé obecné úvahy o umění, jeho místě v životě a ve společnosti – tím jsou příbuzné další vrstvě Härtlingovy tvorby, esejům a článkům o umění, literatuře a hudbě, kterých Härtling napsal bezpočet a které také poskytují klíč k pochopení jeho beletristické tvorby.

Knížky pro děti začal Peter Härtling psát v sedmdesátých letech. Kritika na nich oceňuje zejména to,

že „do tohoto žánru v sedmdesátých letech jako novum vnesly konfrontaci s problémy, které až dosud bývaly z této literatury vytěšňovány. S cílem nenápadně děti připravit na těžkosti, které přináší život ve velké či naopak v neúplné rodině, na zodpovědnost, kterou jednou budou muset převzít, konfrontuje Härtling malé hrdiny svých dětských knížek s tělesnými i mentálními postiženími, nemocemi, stářím a smrtí a učí je toleranci vůči jinakosti, která se vztahuje i na osoby, které mluví „podivnou němčinou“, čili na uprchlíky z Čech (jako například v knížce Alter John).“

Překládat Härtlinga

Celé Härtlingovo dílo, nejen jeho k Moravě vázané vrcholky, by zasloužilo překlada do češtiny. Překládat Härtlinga je těžké i lehké zároveň: těžké proto, že jeho jazyk je velmi bohatý, vpravdě básnický: ani v nejfaktografičtějších a nejautentičtějších pasážích nepřestává z hloubi textu působit autor-básník hravě vymýšlející nová slova, neobvyklá kompozita, tu smršťující, onde naopak roztahující výpověď do rozsáhlých větných celků kontrastujících pak s úsečnými, krátkými větami; chvíli vypravěč příběhu umně, barvitě, často v humorné zkratce popisující postavy a prostředí, pak zas hloubající esejista, filozof a estetik. Překladatel se tak musí zaposlouchat do tónu, snad i melodie textového celku, musí postřehnout stylové a žánrové předěly, přizpůsobit se rytmu autorovy řeči. Překládat Härtlinga je ale také lehké, neboť překladatelský proces jako by byl dlouhým, hluboce promyšleným a nakonec i hluboce prožitým dialogem s autorem, nejintimnější duchovní spřízněností. A jsou-li autor a překladatel naladěni ve stejné harmonii, pak není těžké rozmlouvat s moudrým, přemýšlivým, citlivým člověkem, jako by seděl vedle v křesle.

Ingeborg Fialová, literární historička, vedoucí katedry germanistiky na FF UP. Zabývá se dějinami německé a rakouské literatury, především pak expresionismem, pražskou německou literaturou či německou literaturou z moravského regionu.

ingeborg.fialova@centrum.cz

František Tomášek – cesta od olomouckého katechety na arcibiskupský stolec v Praze

Jitka Jonová

Arcibiskupa Františka kardinála Tomáška si většinou spojujeme s jeho působením jako pražského arcibiskupa, osobnosti, která se stala symbolem vzdoru proti komunistické moci. Své kněžské a později i biskupské působení započal na Moravě. Ačkoliv komunistická moc nedovolila po roce 1950, aby působil jako biskup, nakonec mu jako jedinému z českých a moravských biskupů umožnila účastnit se všech zasedacích období II. vatikánského koncilu (1962–1995); na koncil odjížděl jako administrátor farnosti Moravská Huzová. Veřejné biskupské působení mu bylo dovoleno až roku 1965 v souvislosti s jeho jmenováním apoštolským administrátorem pražské arcidiecéze. Z téměř neznámého moravského biskupa se stal symbolem odporu vůči komunismu. Mnohé státnické návštěvy

František Tomášek, bohoslovec v Olomouci. Zdroj: Národní archiv Praha, f. František Tomášek.

se v Československu k nelibosti státní moci chtěly často setkat i s pražským arcibiskupem. V roce 1989 devadesátiletý kardinál Tomášek mohl s poutníky z Československa oslavit v Římě kanonizaci sv. Anežky České. Po listopadových událostech podporoval demokratické změny v Československu. Bylo mu dopřáno uvítat první návštěvu papeže v Československu, sv. Jana Pavla II. na jaře roku 1990. O rok později byla přijata Tomášková rezignace na arcibiskupský stolec. V roce 1992 se jeho zdravotní stav zhoršil, musel být hospitalizován a 4. srpna 1992 zemřel.

Mládí a cesta ke kněžství

František se narodil 30. června 1899 jako druhorozené dítě manželů Františka a Zdeňky Tomáškových ve Studénce, kde otec působil jako nadučitel. Celkem měl pět sourozenců; když nejmladšímu bylo sotva půl roku, zemřel tatínek (9. 2. 1906). Maminka zůstala bez dostatečného finančního zajištění. Měla sice nárok na vdovský důchod, jenže ten byl s ohledem na otcovu krátkou službu velmi nízký.

Obecnou školu absolvoval malý František ještě ve svém rodišti. V roce 1909 odešel studovat Františkův nejstarší bratr Bohumil na Slovanské gymnázium do Olomouce. Když měl odejít na studia do Olomouce i František, maminka se rozhodla, že se tam přestěhuje i s dětmi. Během studií se Bohumilovi i Františkovi podařilo získat některá stipendia, pro vdovu se šesti dětmi to byla jistě vítaná finanční podpora.

Do života studentů Bohumila a Františka zasáhla také První světová válka. Svá studia museli předčasně ukončit a nastoupit k vojenské službě. 11. října 1917 předčasnou maturitní zkoušku složil František, který byl odveden a sloužil jako jednoroční dobrovolník u 13. střeleckého pěšího pluku v Olomouci, na vojně ale dlouho nebyl. 10. května 1918 byl poslán na zdravotní dovolenou. Obj-

vila se u něj tuberkulóza. Na frontu tak nikdy nenastoupil. Naopak Bohumil, který byl odveden o rok dříve, prodělal velmi těžké boje na italské frontě a musel i na západní frontu, všechny boje však přestál bez větší úhony.

Zdravotní stav Františkovi málem zamezil naplnit touhu po kněžství. Protože byl propuštěn z armády ze zdravotních důvodů, nedostal doporučení ke studiu. Začal proto studovat na vlastní riziko. František vstupoval do semináře na sklonku války, během zimního semestru se alumni ocitli v novém státě, když 28. října 1918 byla vyhlášena samostatná Československá republika. Spolu se vznikem nového státu přišla také silná protikatolická agitace.

V kněžském semináři panovaly skromné podmínky. Bohoslovci (nejen) nižších ročníků spávali ve velkých společných místnostech. S pobytem v semináři bylo samozřejmě spojeno studium na teologické fakultě v Olomouci. V době Tomáškových studií sdílela teologická fakulta budovu se Studijní a vědeckou knihovnou.

V olomoucké arcidiecézi však došlo ještě k jiné závažné změně. Po rezignaci arcibiskupa Lva kardinála Skrbenského z Hříště stanul v čele arcidiecéze všemi oblíbený Antonín Cyril Stojan. 29. dubna 1921 udělil nový arcibiskup Stojan Františkovi ročníku poslední dvě nižší svěcení, exorcistát a akolytát. Před bohoslovcem Františkem Tomáškem byly poslední prázdniny před přijetím vyšších svěcení, ty trávil jednak v Olomouci u maminky a pak i u své stařenky ve Velké Košatce.

Arcibiskup Stojan alumnům čtvrtého, Františkova, ročníku udělil 1. května 1922 podjáhenské svěcení a následně 3. května 1922 jáhenské svěcení. Kněžské svěcení přijali 5. července 1922 z rukou arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana v olomoucké katedrále (o rok dříve udílel kněžské svěcení na Velehradě, o rok později ze zdravotních důvodů nemohl udílet svěcení vůbec). Primici, první mši novokněze, sloužil, jak bylo zvykem, ve svém rodišti, ve Studénce v kostele sv. Bartoloměje, a to 16. července 1922. V jeho rodišti byly v té době silné protikatolické nálady, dokonce se někteří měli vyjádřit, že je hanbou pro obec, když z „pokrokové“ Studénky vychází katolický kněz. Primiciantovi přišlo na mysl určitě

mnoho věcí, ale troufám si tvrdit, že představa, že zde za 58 let bude slavit výročí sto let od posvěcení kostela jako pražský arcibiskup a kardinál, zcela jistě ne.

Kněžské působení: od katechety k profesoru katechetiky
Mladý novokněz započal svoji kněžskou službu jako kooperátor u sv. Mořice v Olomouci, ale hned od 1. září 1922 byl ustanoven katechetou v Pavlovicích (Olomouc) a od 7. září učil náboženství na obecné a měšťanské škole v Chválkovicích u Olomouce, od února 1927 mu k tomu přibyla i obecní škola na Bělidlech. V těchto školách působil až do prázdnin roku 1927. Tehdy také získal způsobilost k výuce římsko-katolického náboženství na měšťanských školách v červenci 1924, v červnu 1927 získal způsobilost vyučovat na obecných školách.

V Olomouci bydlel mladý kněz nadále se svou maminkou, přispíval jí na chod domácnosti a byl jí nablízku. Do škol chodil pěšky nebo jezdil na kole. Nebylo zcela obvyklé potkávat cyklistu v kolárku, ale s tím si František nelámal hlavu.

S platností od 1. září 1927 byl František přeložen do Kelče u Hranic na Moravě. Na starosti měl veškerou výuku náboženství na chlapecké i dívčí obecné i měšťanské škole v Kelči. Ve farnosti byl sice ještě farář a kaplan, ale ti náboženství neučili. Tomášek jako katecheta ani nebydlel na faře. Mše svatě sloužil v kostele sv. Kateřiny zvláště pro

František Tomášek s maminkou na zahradě fary v Moravské Huzové. Foto zapůjčil Radek Čtvrtlík.

školní mládež. Rád se zapojoval i do života farnosti a okolí. Jako katecheta byl František Tomášek velmi oblíbený, děti a mládež se snažil zaujmout již způsobem své výuky, měl s dětmi nacvičovat i divadlo.

Jeho pověst schopného katechety se pravděpodobně rozšířila a tak není divu, že když se profesor Václav Kubíček, který dříve sám učil bohoslovce Františka Tomáška, rozhodl odejít do penze, bylo rozhodnuto, aby se jeho nástupcem stal právě František Tomášek.

Od 1. prosince 1934 se František Tomášek stává adjunktem pro pedagogiku, didaktiku, metodiku a katechetiku na Bohoslovecké fakultě v Olomouci. Návrat do Olomouce znamenal také návrat k mamince.

Postupně se věnoval studiím s cílem získání doktorského gradu, která úspěšně zakončil a 15. prosince 1938 byl promován doktorem teologie před přítomným děkanem fakulty prof. dr. Josefem Matochou.

Uzavření českých vysokých škol v listopadu 1939 se nevyhnula ani bohoslovecká fakulta v Olomouci. V únoru 1940 bylo zřízeno soukromé arcibiskupské učiliště, zde vypomáhal i Tomášek, který také působil jako katecheta. Aby mohl být ustanoven, musel předložit osvědčení o nežidovském původu a podrobit se zkoušce z německého jazyka.

Po skončení války v roce 1945 bylo potřeba předkládat osvědčení o národní spolehlivosti, ta mu byla v červenci 1945 udělena. V roce 1946 byl jmenován docentem a 27. listopadu 1947 mimořádným profesorem pedagogiky a katechetiky.

Pomocným biskupem

Po Druhé světové válce bylo několik pedagogů Cyrilo-metodějské teologické fakulty jmenováno do biskupských úřadů. V červnu 1947 do Českých Budějovic Josef Hlouch, v březnu 1948 se olomouckým arcibiskupem stal Josef Karel Matocha. O další rok později, v říjnu 1949, jmenoval papež pomocným biskupem právě Františka Tomáška (12. 10. 1949).

Konsekrace proběhla tajně (neveřejně) 14. října 1949 v soukromé biskupské kapli. A to téměř konspiračním způsobem. Tomášek se potřeboval k arcibiskupovi dostat nepozorovaně, jenže vstup do rezidence byl samo-

zřejmě hlídán, proto byl zvolen zadní vchod, ze zahrady situované ze zadní strany rezidence a oddělující ji od přilehlého parku. Správce rezidence Leopold Obermüller, který bydlel v domě patřícím arcibiskupství pod rezidencí v Kosinově ulici, nechal odemčené všechny dveře, které vedly přímo z tohoto domu do zahrady a do rezidence. Brzo ráno 14. října došel k domu v Kosinově ulici František Tomášek, správčův dvanáctiletý syn (vzhledem k nízkému věku nehrozilo přísné potrestání, proto jej nevedl sám správce) jej provedl domem a dovedl jej až na dvůr arcibiskupské rezidence, odkud po bočním schodišti přišel Tomášek nepozorovaně do rezidence. Biskupská konsekrace měla proběhnout v 5 hodin ráno, kdy dozorující státní hlídka ještě spala.

Poté, co státní dozor zjistil, co se stalo, byly dveře spojující rezidenci a dům v Kosinově ulici zazděny. Arcibiskup Matocha byl internován ve své vlastní rezidenci bez možnosti svobodného pohybu.

Jak je zvykem, zvolil si také Tomášek své biskupské heslo: Laxabo rete – Rozprostru sítě. Už způsob, jakým byl na biskupa konsekrován, naznačil, že jeho biskupská služba nebude obvyklá. Biskup Tomášek byl záhy pověřován biskupskými funkcemi v případě zaneprázdnění arcibiskupa Matochy a biskupa Zely.

Tomášek, stejně jako ostatní duchovní, se dostal pod drobnohled církevních tajemníků. Po zrušení teologické fakulty v Olomouci odmítl přejít na státní fakultu do Prahy a byl poslán do duchovní správy. *„Jmenovaný jest ilegálním biskupem. Poslední dobou úzce spolupracuje s biskupem Zelou a okolnosti nasvědčují tomu, že dělá na arcidiecési olomoucké kurýra bisk. Zelovi a arc. Matochovi. Nedoporučujeme, aby dále vyučoval na CM fakultě.“* (NA Praha, fond: Státní úřad pro věci církevní, kt. 123, Bohoslovecké fakulty 1949–1954).

Internace bez soudu a návrat do pastorace

Na konci června 1951 byl navržen mezi duchovní, kteří měli být přesunuti do internačních klášterů. S odůvodněním, že hrozí nebezpečí pokusu o útěk, bylo rozhodnuto o jeho zatčení. 23. července 1951, v den, kdy jej přijeli zatknout, byl zrovna na návštěvě u maminky a bratra v Olomouci. Dovo-

lili mu krátce se rozloučit a převezli jej do vazební věznice v Ostravě. Tomášek byl umístěn do internačního kláštera v Želivi. Tam se ocitl na jedné cele s tajně svěceným biskupem Karlem Otčenáškem. Zde strávil necelé tři roky. Na rozdíl od biskupa Otčenáška dostal státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, byť jen jako kněz, nikoli jako biskup.

Tomášek byl dekretem s platností od 1. července 1954 ustanoven administrátorem v Moravské Huzové. Státní orgány jeho návratem do pastorace „projevily dobrou vůli“ a nyní očekávaly, jak za to budou „odměněny“. Tomášek byl na jedné straně pro zachování pastorační péče ochoten i ke kompromisům, na druhé straně se odmítal příliš aktivně začlenit do státní politiky.

Ze zprávy okresního tajemníka je patrné, že Tomášek se vrátil ze Želiva určitým způsobem „napraven“. Útrapy, které si tam prožil, ho jistým způsobem zlomily, nebo spíše přivedly k přesvědčení, že nebude odporovat. Nebyl bojovný, chtěl působit jako kněz a v žádném případě nechtěl dráždit státní orgány, které však dráždil již tou skutečností, že byl biskupem. Státní orgány si jeho slabosti byly vědomy a chtěly ji využít ve svůj prospěch a skutečně mohly mít pocit, že Tomášek se stal poslušným knězem, který by se mohl posléze „hodit“ i jako biskup. Ačkoliv Tomášek nesměl být oslovován jako biskup, církevnímu tajemníkovi se tomu nepodařilo zabránit.

Stát si kladl za cíl získat jej pro spolupráci. Tomášek představoval jak oblíbeného, tak nekonfliktního duchovního, dokonce biskupa, který se těšil všeobecné důvěře. Nabízí se tedy otázka, zda se jej pro spolupráci opravdu podařilo získat. František Tomášek (nar. 30. 6. 1899) je veden v seznamech spolupracovníků, ale dokumenty se nedochovaly, není tedy možné spolupráci doložit, ale ani ji bezpečně vyvrátit.

Pokud se týká Tomáškových pastoračních aktivit, pedagogické schopnosti Františka Tomáška se projevily ve výuce náboženství. Děti chodily na výuku náboženství rády a jen málo dětí nechodilo na náboženství, tento stav stát netešil. Stát usiloval odvrátit děti od účasti na náboženství a náboženských úkonech i tím, že zvláště o nedělích (a významných církevních slavnostech, např. Boží Tělo) v době

konání bohoslužeb byly konány zajímavé akce pro děti (den dětí, sportovní soutěže, návštěvy vojenského cvičiště či kulturních akcí apod.). Na Velikonoce zase byly konány svátky jara, aby se zabránilo dětem účastnit se bohoslužeb. V Moravské Huzové však státní zásahy nebyly úspěšné. Státní komunistická moc ve znaku odlákat děti z náboženství zašla až tak daleko, že zakazovala duchovním užívat pomůcky, které by výuku činily zajímavou (kritizováno bylo používání obrázků apod.).

Na faře v Moravské Huzové sice František nejprve neměl hospodyně, ale později se k němu přistěhovala maminka. Během svého působení v Huzové několikrát navštívil své někdejší působiště, farnost Kelč, dokonce zde jako biskup směl posvětit nové zvony.

Z Moravské Huzové také odjížděl na první tři zasedání II. vatikánského koncilu. Tomáška by bylo možné do roku 1965 snad označit jako biskupa „s občasným státním souhlasem pro výkon biskupské činnosti“. Nastala tak paradoxní situace – Tomášek nadále nesměl v Československu veřejně vystupovat jako biskup, ale v Římě na koncilu ano.

Čtvrtého zasedacího období (1965) se Tomášek účastnil již jako biskup – administrátor pražské arcidiecéze. V té době už bylo jeho působení spojeno s pražskou arcidiecézí. Na rodnou Moravu nezapomínal, s mnohými udržoval čilou korespondenci, ale návštěvy už byly méně časté a státní moc tomu ani nepřála. Například do Moravské Huzové se od svého odchodu v r. 1965 už nikdy nepodíval.

(pokračování v příštím čísle KROKu)

Jitka Jonová (*1981), odborná asistentka Katedry církevních dějin Cyrilometodějské teologické fakulty v Olomouci; specializuje se na české církevní dějiny 19. a počátku 20. století v perspektivě diplomacie Svatého stolce (jmenování biskupů, národnostní spory apod.), dějiny liturgie a sakrálního umění. Text vychází z monografie *František Tomášek, kněz, katecheta, profesor a „ilegální biskup“*. Moravské působení Františka Tomáška (Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad, 2014).

jitka.jonova@upol.cz

Malý portrét koncertní pěvkyně Gertrude Pitzinger

Ingrid Silná

V příštím kalendářním roce si připomeneme dvacet let od úmrtí významné altistky Gertrude Pitzinger. Narodila se 15. srpna 1904 v Šumperku a při křtu 25. srpna dostala kromě jména Gertrude dvě další – Marie Auguste, podle matky Marie a kmotra Augusta Drschky, příbuzného z otcovy strany. Její otec Anton Pitzinger měl úřednické povolání a pocházel z Brna, matka byla dcerou hostinského Johanna Rösnera z Olomouce. Od mládí byla Gertrude obklopena domácím muzicírováním, její matka dobře zpívala. Rodina se patrně před rokem 1919 přestěhovala do Olomouce a bydlela na Nové Ulici (Müllerova, dnes Dvořákova ulice č. 23). Gertrude Pitzinger navštěvovala v letech 1919–1922 olomoucký německý učitelský ústav (Deutsche Lehrerbildungsanstalt), kde měla kromě výuky zpěvu i povinnou hru na housle. Zpívat se učila na hudební škole olomouckého Musikvereinu u Rosy Eben. V letech 1922–1926 studovala na Hudební akademii ve Vídni, mj. ji zde učil skladatel, klavírista a hudební teoretik Josef Marx (1882–1964), který se stal roku 1922 ředitelem této školy. Po jejím absolvování se vrátila do Olomouce jako diplomovaná koncertní zpěvačka a začala zde svou pěveckou kariéru. Např. 26. prosince 1926 provedla v kostele sv. Mořice árii *Bereite dich, Zion, mit zärtlichen Trieben* z *Vánočního oratoria* Johanna Sebastiana Bacha. Kritika, uveřejněná v olomouckém deníku *Mährisches Tagblatt*, o jejím výkonu napsala, že zazpívala tuto árii s výrazem a procitěně, a že se jí dostalo příležitosti ukázat půvab svého měkkého a pohyblivého hlasu.

V srpnu roku 1927 inzerovala v olomouckém deníku *Mährisches Tagblatt* zájemcům soukromou výuku zpěvu, intonace a sluchové analýzy, včetně přípravy pro operu, koncert a vykonání státních zkoušek. Současně vystupovala jako sólistka v rámci různých koncertů a akcí olomouckých německých spolků – *Damensingverein*, *Deutsche Singgemeinde*, *Volksgesangverein* a *Turnverein*. Kritiky ji nazývaly „miláčkem olomouckých přátel zpěvu“. Tehdy

měla ve svém repertoáru celou řadu písní Franze Schuberta, Roberta Schumanna, Johannese Brahmsa, Maxe Regera, Richarda Strausse a Gustava Mahlera. V roce 1927 podnikla úspěšnou koncertní cestu po severních Čechách a v roce 1928 vystupovala na koncertech z písňové tvorby Franze Schuberta ke stému výročí jeho úmrtí (18. listopadu Gertrude Pitzinger; hudební pedagožka a koncertní pěvkyně původem ze Šumperka. Foto: Vlastivědné muzeum v Šumperku.

du 1928 i v olomoucké Redutě). Noviny ji tehdy označovaly za „přední schubertovskou zpěvačku“. Na koncertech zpívala repertoár převážně zpaměti, na klavír ji často doprovázel Robert Glaser, profesor německého učitelského ústavu a soukromý učitel klavírní hry a zpěvu v Olomouci.

Její hlas bylo možné slyšet i v rámci programů rozhlasového vysílání. V roce 1929 nahrávala v brněnském rozhlasovém studiu a o rok později v Praze písně Roberta Schumanna a Gustava Mahlera. Koncertovala také v Německu, kde slavila úspěchy např. v Drážďanech s písňovým cyklem *Lieder des Glücks*, op. 52 soudobého skladatele Josepha Haase (1879–1960), jehož dílo spočívá kompozičně ještě v rámci pozdního romantismu.

V roce 1930 opustila Gertrude Pitzinger Olomouc a na rozloučenou uspořádala 27. listopadu v sále německého kasina písňový recitál. *Mährisches Tagblatt* komentoval její odchod jako nenahraditelnou ztrátu pro olomoucký hudební život – jak v oblasti koncertní, pedagogické, tak i s ohledem na její zapojení se do dobročinných akcí. V té době měla Gertrude Pitzinger v repertoáru téměř 700 písní a árií, včetně několika písní olomouckého rodáka, skladatele a dirigenta působícího v Rakousku, Egona Kornautha (1891–1959).

Od roku 1930 až do konce druhé světové války bydlela G. Pitzinger v Liberci, kde vyučovala hlasovou výchovu a zpěv. V té době koncertovala nejen v českých zemích, ale i v zahraničí. V libereckých novinách (*Reichenberger Zeitung*) ji charakterizovali jako neobyčejně muzikální zpěvačku s krásnou a mladistvě svěží barvou hlasu, vyrovnanou ve všech rejstřících, jež svým projevem dokáže zaujmout posluchače. Např. v koncertní sezóně 1931/32 uskutečnila G. Pitzinger 46 písňových a oratorních večerů a ještě 21 písňových koncertů ke stému výročí úmrtí Johanna Wolfganga von Goetha. Postupně se pěvecky prosazovala i v Berlíně. Svou interpretací dokázala přesvědčivě vystihnout obsah písní, vžít se do jejich nálady, ve spojení se svým ušlechtilým hlasem si získávala uznání posluchačů i ocenění dobové kritiky, která o ní vzletně psala, že je „koncertní pěvkyní z milosti Boží“. Později uvedla, že její vztah k básnické tvorbě byl důvodem jejího zájmu o zpěv písní.

Staatl. diplom. Konzert- und Oratoriensängerin

GERTRUDE PITZINGER.

Gesangsunterricht, Stimm- u. Gehörbildung, Vorbereitung für Oper, Konzert- und Staatsprüfung.

Anmeldungen vom 30. August an mündlich oder schriftlich

Olmütz, Müllerstraße 23.

Inzerce soukromé výuky Gertrudy Pitzinger (27. srpna 1927 v olomouckých novinách *Mährisches Tagblatt*). Zdroj: archiv VKOL.

V roce 1934 zpívala altový part v Dvořákově *Stabat Mater* na Salzburger Festspiele, v následujícím roce koncertovala v Dánsku, Norsku a Holandsku a také účinkovala v Německu na Händelově festivalu v Halle u příležitosti 250 let od narození tohoto barokního skladatele. Roku 1936 hostovala v Belgii a o rok později absolvovala významné vystoupení při korunovačních oslavách krále Jiřího VI. v Londýně, kde přednesla při provedení Beethovenovy 9. *symfonie* za doprovodu berlínských filharmoniků pod taktovkou Wilhelma Furtwänglera (1886–1954) sólový altový part v tomto díle. V březnu 1936 přinesl olomoucký *Mährisches Tagblatt* zprávu, že Gertrude Pitzinger úspěšně premiérovala ve Štýrském Hradci 8 *Lieder nach Eichendorff* Egona Kornautha za klavírního doprovodu autora, o čemž psal pochvalně i vídeňský tisk.

V letech 1938–1939 podnikla dvě turné po Kanadě a USA, kde vystoupila mj. 17. ledna 1938 v newyorské Carnegie Hall. Na koncertech ji doprovázel významný německý klavírista Hubert Giesen (1898–1980) spolupracující např. i s šumperským rodákem, věhlasným tenoristou Leo Slezakem (1873–1946). Repertoár měla Gertrude Pitzinger pro americké posluchače připravený v angličtině, ale publikum si od ní vyžádalo zpěv německých písní v originále. V roce 1939 koncertovala ještě ve Vídni a v roce 1941 v Holandsku. Mezi uměleckými cestami se vracela do Liberce a zpívala též na koncertech např. v Praze (1938 a 1941). Olomoucké publikum si ji mohlo po delší době poslechnout 26. května

na 1938 na slavnostním koncertě v Redutě. Na programu tehdy měla díla Georga Friedricha Händela, Franze Schuberta, Hugo Wolfa a také soudobých, dnes pozapomenutých skladatelů – Antona Aicha (1878–1963), dirigenta a pedagoga v Ostravě, a Rudolfa Kunertha (1883–1945) ze Svitav.

V období druhé světové války dále pokračovala v koncertní činnosti, neboť si uvědomovala, že lidé v této těžké době byli kulturně vyprahlí a potřebovali také něco pro útěchu své duše. Z válečných let (1943) pochází např. její nahrávky písní německého skladatele Carla Loeweho (1796–1869) za klavírního doprovodu Michaela Raucheisena (1889–1984). Dokumentují její příjemně znějící hlas, oduševnělý projev a výrazovou propracovanost detailů. V roce 1943 ještě podnikla koncertní cestu po Itálii, na klavír ji tentokrát doprovázel Egon Kornauth. S ním uspořádala 15. července téhož roku koncert v Olomouci.

Z osobního života Gertrude Pitzinger je známo, že se 16. července 1945 provdala v Liberci za dánského koncertního zpěváka, barytonistu Petera Otto Duponta. Musela s ním ovšem téhož roku Československo opustit. Do roku 1948 pak působili oba v Halle.

V letech 1951–1959 pravidelně vystupovala na Salzburger Festspiele a prováděla sólové party v řadě oratorních a mešních skladeb: v Mozartově-Süssmayrově *Requiem* (1951–1955, 1958, 1959), v oratoriu *Paulus Felixe Mendelssohna-Bartholdyho* (1951), ve *Mši C dur* Ludwiga van Beethovena (1952, 1957), v oratoriu *Juda Makkabejský* Georga Friedricha Händela (1953), v *Korunovačnické mši* Wolfganga Amadea Mozarta a *Harmoniemesse* Josepha Haydna (1956), ve *Spatzenmesse* W. A. Mozarta (1958) a *Paukenmesse* Josepha Haydna (1959). Zpívala pod taktovkou předních dirigentů – Ference Fricsaye (1914–1963), Eugena Jochuma (1902–1987), Josepha Keilbertha (1908–1968) a Fritze Riegera (1910–1978). Účinkovala také společně s koloraturní sopranistkou Ernou Berger (1900–1990). Vystupovala na koncertních večerech v Jeně a v rámci Bachwoche v Ansbachu.

Z nahrávek, na nichž se podílela, možno uvést *Requiem* W. A. Mozarta - F. X. Süssmayra (1951 a 1955), *Symfonii* č. 9 L. v. Beethovena (1956), *Tě Deum* Antona Brucknera a *Magnificat* (1958) a *Matoušovy pašje* J. S. Bacha (1959). Některé tyto snímky jsou v současné době dostupné na internetovém serveru YouTube.

Vedle koncertní činnosti se G. Pitzinger věnovala i pedagogické práci. V letech 1955–1960 působil jako docentka zpěvu na Hochschule für Musik v Hannoveru a v roce 1960 byla jmenována profesorkou na Hochschule für Musik und bildende Kunst ve Frankfurtu nad Mohanem, kde učila až do roku 1973. I po skončení tohoto zaměstnání zůstávala stále činná, až do svých devadesáti let ochotně předávala své bohaté celoživotní pěvecké zkušenosti. Její duševní svěžest a „vídeňský“ humor byly povzbuzením pro ty, kdo s ní spolupracovali. Kromě toho se roku 1987 stala členkou Sudetoněmecké akademie věd a umění. Její dlouhý a umělecky plodný život se uzavřel 15. září 1997 ve Frankfurtu nad Mohanem, kde je pohřbena. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* označil v nekrologu Gertrude Pitzinger za pěveckou veličinu padesátých let 20. století.

Nahrávky Gertrude Pitzinger, ač jich neexistuje mnoho, dokáží i dnes zaujmout posluchače jejím měkkým, působivým, bohatě znějícím altovým hlasem, kultivovaným projevem a interpretačním propracováním skladeb.

Ingrid Silná působí jako odborná asistentka na katedře muzikologie FF UP v Olomouci. Kromě toho vyučuje hudební teorii a dějiny hudby na Konzervatoři Pavla Josefa Vejvanovského v Kroměříži a na Konzervatoři Evangelické akademie v Olomouci. V současné době se zabývá zejména hudební regionalistikou. Je autorkou knih *Hudba ve farním kostele sv. Václava v Tovačově* (2009), *Chrámový pěvecký sbor Církve československé v Olomouci-Hodolanech* (2010), *Ezechiel Ambros* (2011), *František Perna učitel a hudební skladatel* (2013) a řady studií v odborných časopisech.

IngridSilna@seznam.cz

Emil Viklický – rodák z Hané světovým jazzmanem

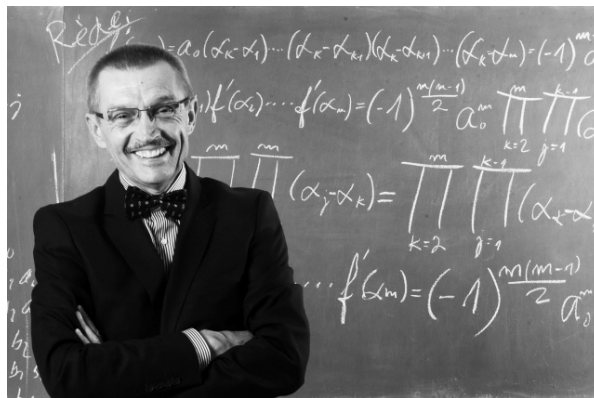
Aneta Vondráčková

Emil Viklický se narodil 23. listopadu 1948 v Olomouci v umělecké rodině, v níž se z otcovy strany mísily vídeňské a slovácké a z matčiny maďarské kořeny. Jeho otec byl akademický malíř vyučující na Katedře výtvarné výchovy Univerzity Palackého, kde v letech 1946–1949 působil jako asistent Jana Zrzavého. Strýc Viktor se za první republiky uplatnil jako vyhledávaný portrétista. Uměleckému ovzduší přispělo také klavírní křídlo značky Gustav Hofbauer, za které usedala nejprve Viklického maminka a později i malý Emil, u něhož se navzdory očekávání rozvinul talent hudební na úkor talentu výtvarného. V tomto směru byla nadanější Viklického o sedm let mladší sestra.

Do hodin klavíru začal Viklický chodit od roku 1953 na Lidové škole umění (dnešní Základní umělecké škole Žerotín) u Libuše Fiuráškové. Hodiny klavíru navštěvoval až do vysokoškolských studií. K jazzu ho nasměrovalo hned několik osobností – v první řadě otcův soused a zároveň jeho student, výtvarník Jiří Pravda. Tento obdivovatel Gerryho Mulligana se učil na barytonsaxofon a sháněl k sobě klavírní doprovod. Viklického naučil bluesovou dvanáctku (dvanáctitaktová hudební forma – pozn. aut. přísp.), pak mu půjčil některá Mulliganova témata.

Jistý vliv měl na mladého klavíristu také Vladimír Šlimbach, který ho na Střední všeobecné vzdělávací škole (na třídě Jiřího z Poděbrad, dnes Slovanské gymnázium v Olomouci) zapojil do školního orchestru. Po odchodu Richarda Pogody z orchestru usedl Viklický za klavír; i když mu Šlimbach původně určil trombon. Působení v orchestru představovalo pro Viklického první seznámení se swingem a novou zkušenost s hrou v ansámblu. Další swingovou průpravu získal v **bigbandu RaJ Věroslava Mlčáka**.

Šedesátá léta přivála vlnu bigbeatu a ani Viklický se rockovému opojení nevyhnul. Spolu s Miroslavem Zbončákem (kytara), Miroslavem Ryškou (basová kytara) a Antonínem Nelešovským (bicí) tvořil studentskou bigbeatovou kapelu **Démon**. Klavír vyměnil za elektronické piano Jonika a za foukací harmoniku.

Emil Viklický jako matematik, promo foto, 2013. Foto: Tomáš Krist.

Po střední škole se na otcovu radu přihlásil na obor numerické matematiky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého. Nadále však pokračoval ve svých jazzových pokusech. Již od druhé poloviny šedesátých let se snažil zformovat vlastní těleso. Jedním z výraznějších uskupení bylo jazzové kvarteto **Musica Magica** s trumpetistou Jiřím Neradilkem, ale také freejazzové trio ve složení Viklický (klavír), Josef Peša (kontrabas) a Antonín Náplava (bicí). Trio se poté proměnilo v hardbopové sexteto. Mezi členy dále figuroval i altsaxofonista a barytonsaxofonista Milan Opravil. Počet členů se nakonec ustálil na čtveřici E. Viklický, M. Opravil, A. Náplava a nově kontrabasista Josef Černý. Sestava vystupovala pod názvem **Jazz Q E. V.** Největšího úspěchu Jazz Q E. V. dosáhl na Jazzuniversiádě 1971 v Českých Budějovicích, kde získal druhé místo. Viklický seskupení opustil ještě téhož roku. Zbytek kvarteta pokračoval pod názvem **Free Jazz Trio**.

Zásadní moment pro start kariéry jazzového klavíristy nastal v posledním roce vysokoškolských studií. Exkurzi do podniku Aritma v Praze vyměnil za příležitost navštívit poetickou vinárnu Viola. Hrával zde kontrabasista Luděk Hulan s jazzovým pianistou Míšou Polákem a bubeníkem Vladimírem Žižkou. Viklický si dodal odvahy a poprosil Hulana, jestli by

si s nimi mohl zahrát. Pár skladeb stačilo k tomu, aby mu Hulan nabídl místo v souboru. Viklický ještě neměl dostudováno a musel tedy prozatím odmítnout.

K Hulanovi a jeho **Jazz Sanatoriu** se připojil v roce 1971 po přijetí do Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého, kde plnil svou povinnou vojenskou službu. Zde se seznámil s budoucím dlouholetým kolegou, kontrabasistou Františkem Uhlířem, s nímž záhy založili jazzové kvarteto. Jako **Kvartet Emila Viklického / Jazz quartet EVQ** vyjížděli se svým vlastním repertoárem (stylově moderní jazz s freejazzovými prvky) i na jazzové festivaly. Seskupení dále pokračovalo v činnosti i po ukončení vojenské služby jeho členů. Od roku 1972 Viklický vedle Jazz Sanatoria doprovázel seskupení **Linha Singers** a také příležitostně zpěvačku Vlastu Průchovou, později i Evu Olmerovou.

Zahraniční festivaly začal Viklický navštěvovat jako interpret během první poloviny sedmdesátých let. Se svým

SHQ v roce 1980 – zleva: František Uhlíř, Milan Vitoch, Emil Viklický, sedící Karel Velebný a Antonín Viktora. Foto: archiv E. Viklického.

kvartetem si zahrál na studentském festivalu Jazz nad Odrou ve Wrocłavi, na festivalu v San Sebastianu ve Španělsku, nebo na festivalu Balver Höhle poblíž Dortmundu. Taktéž zaskakoval za původního klavíristu v doprovodné kapele Hany Zagorové na dvouměsíčním turné v Rusku.

Zásadním tělesem se pro Viklického stalo **SHQ** Karla Velebného, v němž působil od roku 1974 až do roku 1989, kdy Velebný zemřel. Se souborem SHQ Viklický hned od počátku nahrával, doprovázel známé zpěvačky, ale také koncertoval v zahraničí (např. na festivalu v Bělehradě a v San Sebastianu nebo v belgických a západoněmeckých jazzových klubech). Karel Velebný Viklického naučil mnoha jazzovým dovednostem a lze jej pokládat za Viklického prvního učitele jazzu. S osobností Velebného byla také spojována snaha o zřízení kvalitního českého jazzového školství. Vyvrcholila projektem každoročních Letních jazzových dílen ve Frydlantu. V letech 1984–1998 se jich Viklický aktivně účastnil jako lektor a po Velebného smrti také dlouho dílny vedl. Postupem času k jeho lektorským činnostem přibýly pedagogické dílny a semináře České jazzové společnosti, v jejímž čele jako předseda Viklický v letech 1991–1995 působil.

V roce 1974 se Viklický stal členem jazzrockové kapely **Energit** kytaristy Luboše Andrásta. S Energitem nahrál jedno album a kromě tuzemských vystoupení absolvoval s kapelou koncertní zájezd do Istanbulu a četné výjezdy do Polska. Viklický dal nakonec přednost souboru SHQ a ve skupině Energit ho začal alternovat Milan Svoboda. S Lubošem Andrástem poté Viklický vystupoval ještě v duu. Jejich společné hraní přerušilo Viklického stipendium v Berklee (v roce 1977), po návratu však duo pokračovalo v hraní a vystupovalo pravidelněji.

Viklický se po přijetí do SHQ celkem rychle etabloval mezi profesionály. Jeho interpretační schopnosti se s praxí zlepšovaly. Nezbyvalo než se poměřit se světovými hráči. Polsko (klavírní soutěž v Kaliszi), Francie (interpretační soutěž jazzových pianistů v rámci Lyonského hudebního festivalu) a Monako (skladatelská soutěž jazzových témat Concours International de Compositions de Thèmes de Jazz) – to byly tři důležité destinace a tamější soutěže, kam

se Viklický postupně vypravil. Otevřely mu dveře na světovou scénu, ba co více, přispěly k získání studijního stipendia v Berklee College of Jazz Music v Bostonu.

Na studia na Berklee College se před Viklickým dostali Miroslav Vitouš, Jan Hammer Jr. a Jiří Mráz – dnes naši nejúspěšnější světoví jazzmani. Na studiích se hodlal zdokonalovat v kompozici, aranžování, ale také v užití syntezátorů a v programování. Během stipendijního pobytu zde potkal řadu hudebníků, s nimiž později spolupracoval (např. Billa Frisella, Kermita Driscolla a Steva Houbena).

J. Pavlica a E. Viklický na festivalu Folkové prázdniny v Náměstí nad Oslavou, 1998 – jeden z posledních koncertů tria Ad Lib Moravia. Foto: Miloš Truhlář.

Viklický se u nás i ve světě nejvíce proslavil svou osobitou fúzí moravského folkloru a modálního jazzu. Celá koncepce se začala rodit na počátku sedmdesátých let v několika klavírních skladbičkách, v kompozicích z Bostonu, ale nejvíce ve skladbách prvního alba *V Holomoci městě*. Spojitost s Olomoucí je patrná nejen z názvu alba a názvů

některých skladeb, ale také využitím obrazu olomouckého grafika a malíře Vladimíra Ženožičky na obalu desky. Melodika a harmonické postupy moravských lidových písní v sobě skrývaly bohaté možnosti a zároveň jakési povědomé postupy, pro posluchače velmi blízké. Svou fúzi dále rozvíjel pomocí „janáčkovských prvků“ (důraz na sonornost, montáž, harmonie, rytmická stránka). LP *V Holomoci městě* bylo úspěšné již v době svého vydání v roce 1978. Dokládá to výroční cena Supraphonu pro rok 1979. Viklický se k jednotlivým skladbám v průběhu kariéry vracel.

Druhá fáze Viklického syntézy vyvrcholila spoluprací s folklorními hudebníky. Zatímco deska *V Holomoci městě* prezentovala syntézu jen v instrumentální podobě, alba vydaná v devadesátých letech obohatila vokální složka. První z řady „moravských desek“ *Za horama, za lesama...* vyšla v roce 1991 ve spolupráci s primášem folklorního souboru Hradišťan, Jiřím Pavlicou. Zpěvačky se připojily ve dvou skladbách – Věra Dominová v písni *Jedna sestra bratra měla* a Iva Bittová ve skladbě *Láskou zhybnuly*. Vlastně z úsporných důvodů přivedl Pavlica do projektu Zuzanu Lapčíkovou. Ovládala totiž nejen cimbál, ale také zpívala. Soubor tak mohl cestovat v méně početném obsazení. Se Zuzanou Lapčíkovou a Jiřím Pavlicou natočil nové album, *Prší dešť* (1994). **Ad lib Moravia**, jak si začala trojice muzikantů (dohromady s rytmickým obsazením, tj. bicí a kontrabas) říkat, začala celkem brzy koncertovat v zahraničí. Jednou z nejvzdálenějších zemí bylo Mexiko, kam vyrazili na festival Cervantino '96 do města Guana Juato.

Po úspěšném, i když zpočátku rozpačitém přijetí desky *Prší dešť*, se do projektu připojil George Mraz, který nahradil Jiřího Pavlicu. Jejich nové album s názvem *Morava* (2001) točili ve studiu Curent Sounds v New Yorku za účasti producenta Todda Barkana. Vyšlo u americké společnosti Milestone Records. Vystoupení dostala komornější charakter umocněný zpěvem Lapčíkové, jež odchodem Pavlici ztratila pěvecký protějšek. Následující deska *Moravia Gems* (2007) se sice do jisté míry podobala předchozí, zaznamenala však zásadní změnu. Za

mikrofon se postavila hudebně alternativní Iva Bittová, temperamentní zpěvačka a houslistka.

Viklický s Mrazem dále v této folklorní, i když více janáčkovské linii pokračovali na albu *Sinfonietta – Janáček of Jazz* (2009). Viklický v londýnských novinách *Times* získal od kritika Chrise Parkera přezdívku Janáček of Jazz. Původně mu přízvisko přišlo úsměvně, japonské vydavatelství je ale velmi dobře obchodně využilo k vydání stejnojmenné Viklického desky. Jejím obsahem bylo mimo jiné jazzové zpracování Janáčkovy *Její Pastorkyně* (2. dějství, scéna 8) a *Sinfonietty*. K prvnímu japonskému albu v roce 2011 přibyla deska s názvem *Kafka on the Shore* věnovaná spisovateli Haruki Murakamimu v podání Emil Viklický Tria (Emil Viklický, Josef Fečo, Laco Tropp). Kompilace sestavená z jedné poloviny z převzatých titulů (např. Hancock, Corea nebo Lennon a McCartney) přinesla zajímavé autorské skladby. Viklický k natáčení přizval violistku Jitku Hosprovou a mezzosopranistku Janu Sýkorovou. *Kafka on the Shore* vyhrála cenu Nissan za rok 2011 za nejlepší zvuk roku (v rámci všech hudebních žánrů).

Od poloviny osmdesátých let se Viklický uplatňuje i jako skladatel soudobé vážné hudby. Své znalosti v kompozici si prohloubil v roce 1985 studiem u skladatele Václava Kučery. Je autorem skladeb komorních i symfonických. Dosud zkomponoval tři opery (vítězná opera mezinárodní soutěže „Nová opera pro Prahu 2000“ – *Faidra*, dále *Oráč a Smrt* a *Máchiův deník*) a několik melodramů, z nichž nejznámější a také nejvíce ceněný *The Mystery of Man* vznikl pro nově otevřené Lincolnovo centrum v New Yorku na texty českého ex-prezidenta Václava Havla v roce 2004. Tento melodram sám Viklický pokládá za vrchol své tvorby.

Téměř čtyřicet let se Viklický věnuje i další skladatelské činnosti – filmové a divadelní hudbě, jež se po jazzové kompozici cení v jeho tvorbě nejvíce. O její kvalitě svědčí také některá ocenění – za hudbu pro film *Zpráva o putování studentů Petra a Jakuba* získal v roce 2000 Českého lva a za divadelní hudbu k inscenaci *Kabaret*

Shakespeare v roce 2013 Cenu Alfréda Radoka. Pravidelně spolupracuje s divadlem Viola.

Ačkoliv je Viklický světově uznávaným hudebníkem a skladatelem, ke své rodné krajině se dosud rád poutá a stále využívá moravské písně jako podněty pro svou tvorbu. Do Olomouce se stále vrací – ať už jako přednášející na univerzitě nebo jako interpret a skladatel.

Aneta Vondráčková (*1988), rodačka z Vysokého Mýta absolvovala Katedru muzikologie FF UP v Olomouci, zde také dále pokračuje ve studiu doktorského programu. Během studií se zabývala olomouckou amatérskou hudební scénou a poté osobností klavíristy a skladatele Emila Viklického. Od roku 2014 působí jako produkční mezinárodního festivalu soudobé hudby MusicOlomouc.

Aneta.Vondrackova@seznam.cz

Emil Viklický přebírá Cenu Alfréda Radoka za hudbu k projektu *Kabaret Shakespeare*, rok 2013. Foto: Roman Vondrouš.

Choreograf Robert Balogh

Alice Ondřejková

Tanečník a choreograf Robert Balogh se narodil 4. července 1960 v Nových Zámčích na jižním Slovensku. Přestože se od dětství věnoval hře na klavír, sborovému zpěvu i tanci, odešel na přání rodičů na gymnázium, aby posléze mohl studovat medicínu. V té době jej oslovil svět společenských tanců, pracoval s dívčím tanečním souborem, pro nějž vznikly jeho první choreografie. Po počátečním úspěchu několika vystoupení se zúčastnil soutěže a zaujal porotu. V návaznosti na tyto aktivity mu bylo doporučeno studium choreografie na vysoké škole, přičemž původní plán stát se lékařem vzal za své.

Vysokou školu múzických umění v Bratislavě absolvoval roku 1985 choreografií na hudbu *5. symfonie* Gustava Mahlera s názvem *Eroticon* ve Státním

Celovečerní životopisné drama *Frida* z roku 2011, v němž choreograf a režisér Robert Balogh vykreslil za pomoci prostředků moderního tanečního divadla v koncentrované formě bouřlivý život, milostné vztahy i fatální lásku Fridy (v podání Renáty Mrózkové) k manželovi Diegu Riverovi (ztvárnil jej Ivo Jambor). Všechna foto pocházejí z archivu Moravského divadla Olomouc.

divadle v Košicích. Byl ovlivněn prací francouzského choreografa Maurice Bújarta. Nelehký úkol přenést do Mahlerovy hudby své umělecké vize sice nedošel celkového naplnění, ale přinesl mladému začínajícímu choreografovi mnoho zkušeností. Již při studiu na vysoké škole pocítil značný rozpor mezi praxí v divadle a teorií ve škole, kde mu byl předkládán názor, že převážně abstraktní inscenace otevírají nové možnosti modernímu divadlu a klasický tanec na špičkách byl považován za lehce zastaralý jevištní pohyb, jenž není třeba dále rozvíjet. Právě tento rozpor jej postupem času dovedl k vlastnímu choreografickému vyjádření a odlišnému, velmi kreativnímu nahlížení na taneční divadlo.

Baloghovy olomoucké reminiscence

Od počátku své umělecké kariéry byl Balogh úzce propojen s olomouckým divadlem. Poprvé zde hostoval v roce 1984, když se podílel na *Baletním večeru s Čajkovským*. O rok později již získal angažmá a působil především jako choreograf, ale také sólista ve vlastních inscenacích. Obě role, tj. tanečníka i choreografa, si vyzkoušel například roku 1986, kdy jej diváci měli možnost spatřit v úloze Pepeho v inscenaci *Dům Bernardy Alby* (v Olomouci uvedena znovu ještě v roce 1999) dle námětu Federica Garcíe Lorcy. Představení se setkalo s velkým úspěchem jak u odborné, tak laické veřejnosti a Balogh s touto choreografií reprezentoval divadlo nejen v Praze, ale i v Estonsku a bývalé NDR. Znovu vystoupil v baletním večeru roku 1987, tehdy se jednalo o tři choreografie sloučené v jeden celek s podtitulem *Proměny lásky*. První část tvořily *Čtyři poslední písně* Richarda Strausse, následoval *Pták Ohnivák* Igora Stravinského a *Adagietto z 5. symfonie* Gustava Mahlera. Poté se věnoval již výhradně choreografické a režijní práci u nás i v zahraničí.

Do Olomouce se vrátil k hostování po několikaleté pauze, jako zkušený choreograf, a vytvořil zde mnoho nevšedních inscenací. Publikum tak mělo možnost shlédnout například *Carmen* (1999) či *Romea a Julii* (2000), což mu vyneslo nominaci na cenu Thálie. Ve svých tanečních experimentech pokračoval dále a bořil dosavadní hranice. V roce 2002 se konala světová premiéra baletního zpracování opery *Madame Butterfly*. Použil Pucciniho hudbu bez vokální složky, jež byla nahrazena pohybově tanečním ztvárněním příběhu. Práce s umělé hudbou mu nikdy nebyla vzdálená. Vždy si vybíral opusy, které se jej hluboce dotýkaly a oslovovaly jej. Roku 2002 tak došlo k nastudování Dvořákovy *IX. Symfonie „Z Nového světa“* v rámci baletního večera *Taneční pocta Antonínu Dvořákovi*. Výběr a uchopení tématu přineslo Baloghovi další nominaci na cenu Thálie.

V rychlém sledu přicházely inscenace, v nichž se snažil najít nové a neotřelé způsoby tanečního vyjádření. Mezi takové patřilo i nastudování dvou velkých vokálně-instrumentálních děl *Requiem* Gabriela Faurého a *Carminy Burany* Carla Orffa roku 2007. Propojení práce několika souborů přineslo sice spoustu komplikací, ale především velmi kladné reakce publika. Z kooperace olomouckého operního souboru s baletním vzešla přitažlivá inscenace s mnohými reprízami i mimo divadlo v open air prostoru.

Balogha vždy lákalo užití populární hudby ve spojení s tanečním divadlem, navíc několikrát vytvořil hudební koláž k tematicky zaměřené inscenaci. Z toho se zrodila myšlenka, již realizoval společně s Igorem Vejsadou roku 2007 v představení *Beatles & Queen*. Balogh choreograficky zpracoval druhou část večera odrážející životní osudy zpěváka Freddyho Mercuryho a skupiny *Queen*.

Vedle inscenací, v nichž dominantní úlohu sehrála hudba, má Balogh na svém kontě také výrazné dějové balety. Mezi takové bychom mohli zařadit celovečerní životopisné drama *Frida* z roku 2011. Pokud chce-

me postihnout celou jeho choreografickou práci, není možné vynechat ani inscenování klasických baletů, k nimž bezesporu patří *Labutí jezero*. Režijní dohled nad touto inscenací z roku 2012 převzal Balogh sám, ale choreografií vytvořila bývalá sólistka pražského Národního divadla Hana Vlácilová.

K uměleckému světu se však váží i drobné neúspěchy a zklamání. Tentokrát nemluvíme o propadnutí inscenace, ale o nezískání autorských práv pro pohybové ztvárnění známého muzikálu *Jesus Christ Superstar*. Olomoucké divadlo bylo nuceno v nastalé situaci roku 2013, pár dní před premiérou, inscenaci stáhnout a realizovat pouze dvě neveřejné generální zkoušky.

Posledně zmiňované inscenace Balogh nastudoval již jako šéf souboru. Tuto funkci zastává v olomouckém divadle od roku 2010, kdy vystřídal Jiřího Sekaninu. Do dramaturgického plánu zařazuje jak divácky oblíbené tituly a inscenace založené na dějovém baletu, tak projekty

Beatles a Queen svedl dohromady balet. Inscenace s názvem *Beatles & Queen* s podtitulem „taneční výpověď nejen o jedné generaci“ měla v Olomouci premiéru v r. 2007. První půli, postavenou na hudbě slavných „Brouků“, nastudoval režisér Igor Vejsada, „queenovskou“ část pak režíroval Robert Balogh. Foto je z představení z roku 2010.

řešené v avantgardnějším duchu. Neustále se však drží kréda – vytvořit představení, kterému divák porozumí.

Nový rozměr dostala Baloghova práce v roce 2003 založením Baletního studia při Moravském divadle v Olomouci. Trenéři připravují malé tanečnický nejen pro případnou budoucí kariéru, ale především pro celovečerní představení a soutěžní choreografie, z nichž uvedme například *Andersena* (2005); *Broučky* (2006); *Simbu, příběh o lvím králi* (2009); *Mojžíše, prince egyptského* (2010), *Tarzana, krále džungle* (2012) či *Odyssea* (2015).

Praha, Bratislava a zahraniční angažmá

V dnešní době není nic neobvyklého, pokud režiséři a choreografové migrují mezi divadly. S ansámblý projdou všemi vývojovými fázemi přípravy inscenace až do premiéry a poté je opustí a začnou jinde s jinými tanečnický, pěvci, herci opět od začátku. Do roku 1989 bylo běžnou divadelní praxí hostování, ovšem s vlastní příslušností k nějaké domovské scéně. Proto i Robert Balogh začal od roku 1988 působit v bratislavském divadle, kde uvedl v rámci večera *Lux et Requiem* inscenaci *Extáze ducha* odkazující na dílo Wolfganga Amadea Mozarta. Jednalo se o surrealistickou biografickou koláž obrazů z Mozartova života. S odstupem času ji lze chápat jako přelomový okamžik v dramaturgii Slovenského národního divadla.

O rok později přesídlil do Prahy a své působení v Národním divadle, stejně jako setkání s filmovým režisérem Petrem Weiglem nazval „druhou univerzitou“. Weigl jej přizval ke spolupráci na baletu *Catulli Carmina*, vycházejícího z hudební předlohy Carla Orffa (1989), jehož celá choreografie byla založena na výrazných rytmických kontrastech.

Ani v Praze však nesetřval dlouho, na počátku devadesátých let procestoval a připravil mnohé inscenace v Polsku, Německu, Japonsku a Turecku. V polské Lodži a turecké Ankaře byla nastudována jeho *Dáma s kaméliemi* s hudbou Giuseppe Verdiho a Ladislava Simona. Do Turecka se vrátil ještě o několik let pozdě-

ji, aby vedl baletní soubor v Ankaře. Zůstal pouze několik sezon a v roce 1998 zamířil zpět do rodné země, kde přijal místo choreografa Slovenského národního divadla v Bratislavě.

Mezi cestami do zahraničí strávil krátký čas také v Plzni (1995–1997) v Divadle Josefa Kajetána Tyla. Stanul včele souboru, provedl reorganizaci a přivedl do divadla mnoho mladých, talentovaných tanečnicků. Z jeho tvorby pro plzeňské divadlo zmiňme inscenaci s názvem *Casanova* (1994) s hudbou Arvo Pärta, Arcangela Correlliho, Georga Friedricha Händela, Gabriela Furého, Benedetta Marcella, Henryho Purcella, či *Carmen* (1996) s koláží skladeb George Bizeta a Paco de Lucii; ve stejném roce vznikla i úspěšná choreografie klasického baletu *Romeo a Julie* Sergeje Prokofjeva následně uvedená také v Olomouci.

Po předešlých zkušenostech s vedením souboru si Balogh v roce 1998 založil vlastní ansámbl s názvem Balogh-Ballet Prag v počtu čtyřiceti tanečnicků. Soubor vystupoval s klasickými baletními tituly, např. *Labutí jezero*, *Spící krasavice*, *Louskáček*, *Romeo a Julie*, ale i *Dáma s kaméliemi* a *Carmen*. Každoročně s vybraným repertoárem absolvovali zahraniční turné po Německu, Rakousku, Švýcarsku, Skandinávii, Belgii, Maďarsku, Španělsku či Řecku. Do roku 2009 navštívili nejen většinu evropských zemí, ale účinkovali také v Číně, Japonsku a USA.

Úspěchy v zahraničí

Získané zkušenosti v oblasti choreografie jej přivedly až k myšlence účasti na mezinárodní soutěži. Záhy po tzv. Sametové revoluci roku 1989 se v časopise *Ballet international* dozvěděl o soutěži v Tokiu (Tokyo Choreography Competition), kam zaslal požadované nahrávky inscenací – *Extáze ducha*, *Catulli carmina* a televizní zpracování *Stabat Mater*. Ministerstvo kultury ČR a Český literární fond mu poskytli podporu, aby se svým skromným souborem vybraných tanečnicků Národního divadla a Taneční konzervatoře v Praze odcestoval do Japonska. Pro finálový večer vznikla cho-

reografie *Nerozluční* na hudbu Ravelova *Smyčcového kvartetu F dur*. Volnou skladbu nazval *Neklidné vidiny*, hudební složku tvořila koláž klavírní improvizace Keitha Jarreta a *Stabat Mater* Giovanniho Battisty Pergolesiho. Robert Balogh a jeho tanečníci v této soutěži, která se konala v srpnu roku 1991, obsadili třetí příčku a získali bronzovou medaili, již mu předal sám japonský císař. I přes toto významné ocenění přicházely Baloghovi pracovní nabídky a kladné ohlasy především ze zahraničí. Soutěže se zúčastnil ještě o dva roky později, tehdy již nedosáhl takového úspěchu. Ten se však dostavil v roce 1994, kdy na baletní olympiádě v americkém Jacksonu obdržel za choreografii *Cítím se fajn* zlatou medaili. Hlavní roli tehdy vytvořila studentka pražské konzervatoře Adéla Pollertová. Také na přehlídce Video Dance 1995 v Paříži mu byla udělena cena za choreografii *Aprés un Reves – Restless Visions*.

Naplnění ambicí na zahraničních soutěžích se dostavilo i při práci na choreografiích pro malé tanečníky v Baletním studiu při Moravském divadle Olomouc. Roku 2006 si jeho svěřenci odvezli zlato a bronz z mistrovství světa pro talentované děti ve Spojených státech amerických (Los Angeles, Hollywood); vítězství se opakovalo i o rok později, kdy děti opět přivezly zlato, stříbro i bronz. Při poslední návštěvě roku 2008 byl Baloghovi udělen titul trojnásobného mistra a také absolutního vítěze. Nakonec přišlo ocenění i na domácí půdě – roku 2008 získal Cenu Olomouckého kraje za přínos v oblasti kultury, konkrétně za práci s dětmi, a v roce 2010 se stal čestným občanem Nových Zámků za reprezentaci v oblasti umění a kultury.

Olomoucký balet pod jeho vedením nalezl opět svou tvář, získal si dospělého i malého diváka a kooperuje na projektech ostatních souborů. Jeho umělecká úroveň neustále vzrůstá a může se pochlubit množstvím drobnějších i větších úspěchů a ocenění, včetně nominací na ceny Thálie. Diváci mohou díky Robertu Baloghovi vnímat tanec ve všech dimenzích – od klasických baletních titulů až po experimentální a autorské

projekty. Všechny tyto aspekty řadí olomoucký balet mezi vyspělé a moderním trendům otevřené soubory, které vnímají diváka jako inspirativní a plnohodnotnou součást uměleckého světa, bez níž nelze a nemá smysl divadlo tvořit.

Text vznikl s použitím materiálů Veroniky Kupské.

Alice Ondřejková, absolventka oborů Historie na Filozoficko-přírodovědecké fakultě Slezské univerzity v Opavě a Muzikologie na Filozofické fakultě UP v Olomouci, se dále vzdělávala na Janáčkově akademii múzických umění v Brně, kde v rámci studia absolvovala v roce 2007 zahraniční stáž u prof. Elizabeth Kovacs (zpěv) a Didiera Orlovskeho (režie) na Universität für Musik und darstellende Kunst ve Vídni. Ve studiu oboru Zpěv pokračovala na Akademii staré hudby v Brně ve třídě Ireny Troupové. V centru jejího badatelského zájmu stojí historie hudebního divadla v Olomouci ve 20. století a olomoucké rozhlasové studio.

medvedak@seznam.cz

Velký výpravný Čajkovského balet *Labutí jezero* (2012) pro MDO choreograficky připravila bývalá primabalerína pražského Národního divadla Hana Vlácilová za režijní spolupráce šéfa souboru Roberta Balogha.

Životní příběh nevšední ženy, sochařky Ley Vivot

Miluše Berková, Marie Gronychová

Kanaďanka českého původu Lea Vivot, jedna z nejvýznamnějších sochařek současnosti, proslula po celém světě svými sochami zachycujícími nejcennější hodnoty lidského života. Bronzové sochy v životní velikosti začala tvořit v sedmdesátých letech 20. století. Proslavila se lavičkami s různými nápisy, ale i vzkazy vyjadřujícími pocity lidí, kteří se tak stali součástí jejího díla. Motivy laviček se prolínají s dalšími tématy, s náměty rodiny a přírody. Sochy Ley Vivot zdobí např. katedrálu St. Georges v Kapuském Městě, nejdelší ulici světa Yonge Street v Torontu či newyorské Muzeum holocaustu v Albany.

Z vernisáže výstavy 7. května 2009 v Galerii Šumberska. Foto: Z. Kvapilová.

Lea Vivot se narodila jako Drahomíra Hekelová v Horní Temenici u Šumperka 25. 2. 1948. V Praze vystudovala Střední uměleckoprůmyslovou školu. V roce 1968 emigrovala do Itálie, kde navštěvovala sochařské kurzy modernisty Marina Mariniho. Z Itálie odešla do Kanady, kde obdržela stipendium kanadské vlády ke studiu na Ontario College of Art. Ve studiu umění pokračovala dále v New Yorku. Byla dvakrát vdaná. Poprvé za argentinského studenta Alberta Antonia Vivotu, který však tragicky zahynul v Mexico City během zemětřesení, podruhé se provdala v Kanadě za veterinárního lékaře. Dala život třem synům, o nichž s láskou, pýchou

i humorem hovoří jako o svém nejlepším díle. Bohužel její prostřední syn, Moris, zemřel jako malý osmnáctiměsíční chlapec. Jako výraz vděčnosti a ocenění péče, které se malému Morisovi dostalo v dětské nemocnici v Torontu, vytvořila Lea Vivot *Lavičku nekonečna* před torontskou nemocnicí.

Lea Vivot pracuje a žije střídavě v Kanadě, USA a v Mexiku. Ráda se vrací do České republiky. V roce 2003 obdržela cenu Významná česká žena ve světě a v roce 2007 získala Cenu Olomouckého kraje za přínos v kultuře.

Její bronzové sochy, ale také práce ve dřevě, mramoru, betonu a terakotě jsou doslova rozesety po celém světě. Např. *Lavička tajemství* je umístěna před budovou parlamentu v kanadské Ottawě. Její díla jsou k vidění i u nás, v Praze např. *Lavička neřesti* před budovou Sazky nebo sousosí Život hrou před O₂ Arenou. Její dílo *Radost z deště* můžeme obdivovat i v Šumperku na Hlavní třídě. U šumperské radnice je instalována *Lavička vzkazů* či socha *Matka s dítětem*. Tato bronzová lavička se stala místem piety za oběti teroristických útoků na New York a Washington.

Lea Vivot navázala řadu kontaktů s významnými politickými i uměleckými osobnostmi současného světa. Její díla najdete v soukromé sbírce Hillary Clintonové, v rodinných sbírkách Ronalda Reagana nebo bývalého kanadského Z posledního týdne výstavy L. Vivot ve Vlastivědném muzeu v Šumperku. Fotoarchiv VM v Šumperku.

ho premiéra Pierra Trudeaua či italského tenoristy Luciana Pavarottiho. Těchto kontaktů dokázala využít především ve prospěch dětí. V Mexiku pomáhá finančně zabezpečit tři dětské domovy, u nás spolupracuje s Kontem Bariéry. Po povodních na Moravě v roce 1997 umožnila strávit příjemné prázdniny na svém ranči v Torontu sedmi dětem z nejpostiženějších oblastí Šumperska.

Lea Vivot je mimořádná umělecká osobnost, žena, jejíž síla a charisma vyvěrá z jejího optimismu, z pokory a z lásky k životu.

Galerie Šumperska ve světové premiéře představila na 40 děl Ley Vivot

V roce 2008 oslovila umělkyně Vlastivědné muzeum v Šumperku a nabídla mu uspořádat velkou výstavu. O rok později zaplnilo přes čtyřicet sousoší a soch, od těch drobných až po sochy v životní velikosti, prostory Galerie Šumperska i nádvoří muzea. Aranžmá výstavy bylo unikátní a ohromující. „Muzeum je pro mě jako katedrála, kam může člověk kdykoli vstoupit,“ komentovala Lea Vivot dojem, jakým na ni instalace zapůsobila. Sochy *Vajíčko*, *základ života*, *Harmonie* a *Hamack* našly svoje místo na zrekonstruovaném Pavlínině dvoře u vstupu do Galerie Šumperska. Součástí výstavy bylo promítání dokumentárního filmu *Lea Vivot všude a nikde* v Galerii mladých.

Umělkyně poděkovala na vernisáži (7. 5. 2009) obyvatelům Šumperka za jejich vřelé přijetí a Vlastivědnému muzeu v Šumperku za realizaci této doslova „těžké“ a náročné výstavy. „Děkuji za cestu zpátky, domů,“ řekla Šumperanům.

Na tuto výjimečnou uměleckou a společenskou událost vzpomíná Marie Gronychová, autorka scénáře a aranžmá celé výstavy, takto:

„Největším kulturním zážitkem prvního květnového týdne pro mě bezesporu byla vernisáž výstavy soch Ley Vivot v šumperském muzeu. Už samotná příprava celé akce, převoz několikametrákových bronzových soch z Prahy, komunikace přes oceán s časovým posunem, výběr exponátů a fotografií, to vše bylo složité a hektické. Navíc jsem stále více poznávala, jak významnou osobností paní Lea vlastně

je, jak je náročná k sobě, ale i k ostatním. A samozřejmě jsem začala mít obavy, protože naše podmínky a možnosti jsou přece jen omezené a náročná sochařka je zvyklá, že všechno musí být zařízeno podle ní a také prý velmi nerada chválí. S malou dušičkou jsme očekávali v den vernisáže příjezd paní Ley. Chvilku po polední vjela na nádvoří luxusní bílá audi a z ní vystoupila umělkyně, celá v bílém, v typickém kloboučku, a s ní, pro změnu celý v černém, i její syn Erik. „Halo, jak se mate?“ – to byla první a jediná Erikova česká věta. Zato paní Vivot mluvila plynule krásnou „moravštinou“. Po přivítání a vybalení několika menších soch nastala hodina pravdy. S tlukoucím srdcem jsem otevřela dveře do Galerie a čekala na reakci umělkyně. A z jejich úst zaznělo jen „whaw“. Bylo mi jasné, že máme vyhráno. Instalace se líbila a dokonce jsem uslyšela i pochvalná slova. Vernisáž výstavy už jen završila naprosto dokonalý dojem. Nádherné sochy Ley Vivot a zpěv Olgy Kaštické vytvořily tak dojemnou atmosféru, že mnoha přítomným se objevily v očích slzy. A já jen děkuji osudu, že jsem mohla být při tom.“

Chlapec s knihou. Fotoarchiv VM v Šumperku.

Olomoucký Evropan Zdeněk Přikryl

Jindřich Garčic

Životní pouť Zdeňka Přikryla začíná 4. července 1928 ve vesničce Chomoutov, která je dnes olomouckou městskou částí. V roce 1951 zakončil své studium na tehdejším Ústavu výtvarné výchovy Univerzity Palackého v Olomouci. Zpočátku kvůli nepříznivému politickému posudku hledá těžce uplatnění. Teprve po několika letech je mu umožněno nastoupit pedagogickou dráhu, nejprve na základní a střední škole, později na škole vysoké – působí nejdříve jako asistent výtvarné výchovy na tehdejším Pedagogickém institutu v Olomouci (od roku 1964 Pedagogická fakulta UP v Olomouci), později v období 1966–1971 jako vedoucí katedry výtvarné výchovy. Této funkce je zbaven v rámci probíhajících politicky motivovaných personálních změn, ale může dál působit jako vysokoškolský pedagog. V roce 1966 získává docenturu v oboru modelování, v roce 1990 je jmenován profesorem sochařství. Vedle praktické výuky se věnoval i teoretickým problémům; ve středu jeho odborného zájmu bylo např. české baroko a dějiny moderního sochařství. Je autorem řady odborných textů. V roce 1993, po 34 letech působení na Univerzitě Palackého v Olomouci, odchází do důchodu.

Již od mládí se soustavně věnuje uměleckým aktivitám. Skládá verše, některé jeho básně byly vydány i v bibliofilské úpravě. Zvláštní pozornost věnuje nářečí svého rodného kraje. Ve svých „hanáckých vyprávěních“ v písemné i ústní formě (zaznamenaných olomouckým rozhlasem) se projevuje jako rozený vypravěč a vynikající znalec tohoto nářečí.

Počátky jeho sochařské tvorby spadají do konce čtyřicátých let minulého století. Záhy se začíná formovat jeho osobitý projev. Samostatně poprvé vystavuje v roce 1957. Od roku 1969 se soustavně rozvíjí jeho medailérská tvorba. Organickou součástí souboru jeho děl jsou kresby a fotografie.

Jako sochař je klasickým představitelem plastického sochařství, kdy dílo vzniká v procesu tvarování pod-

dané hmoty (např. hlíny nebo vosku). Výsledek této činnosti, to jest model, může být potom dále zpracován, např. vypálením nebo odlitím do jiných materiálů. Jeho plastiky jsou až na výjimky menších rozměrů, ale přesto díky námětům, kompozičnímu řešení a užitým tvarům nepostrádá mnoho z nich rysy monumentality.

Zdeněk Přikryl je autorem jak děl majících povahu předmětného umění, tak i děl majících blízko k abstraktnímu projevu. Pro předmětné umění je příznačné, že se umělec vyjadřuje prostřednictvím různých forem zachycení vnějšího vzhledu jevů okolního světa. V případech Přikrylových děl se s linií předmětného umění setkáváme především v jeho portrétní a figurální tvorbě. Má různé formy. Někdy téměř realistické zachycení vizuální podoby objektu (např. portréty), kdy pro vnitřní charakteristiku osob jsou využívány různé detaily (např. výraz tváře, účes, styl oblečení atd.). Jindy dochází k poměrně výraznému odklonu od vnějšího vzhledu; zde způsobují „upravování“ vizuálních vlastností předlohy, např. deformace proporcí, zjednodušování podoby, opomíjení různých detailů či výrazné členění povrchu plastiky, slouží k vyjádření její vnitřní podstaty.

V případech abstrahující linie Přikrylovy tvorby užívají tvary neznázorňují vzhled konkrétních předmětů, ale mají povahu obecného tvaru vzniklého průnikem společných tvarových vlastností jevů stejného typu. Tvůrčí proces se v těchto případech podřizuje především kompozičním a estetickým hlediskům. Názvy jednotlivých plastik (např. *Malé poupě*, *Proud*) potom naznačují podnět stojící u vzniku daného díla. Jen v malé míře je výstavba plastik založena na převaze využívání geometrických útvarů (např. plastiky *Jericho* nebo *Elsinor*); ve většině případů čerpá z organických tvarů.

Dílo Zdeňka Přikryla je výrazně propojeno s evropskou kulturní tradicí. Jedná se o četné portréty význam-

ných tvůrců evropské kultury, jakými byli např. Michelangelo, Rodin, Mozart, Dante, Komenský či Beethoven. Medailérské či sochařské portréty vynikajících osobností nejsou pouze výrazem obdivu k jejich dílům a k tvůrcům i životním zápasům, které musely podstoupit, ale v řadě případů představují – za využití různých forem stylizace – pokus vyjádřit sochařskými prostředky podstatu jejich osobnosti a díla. Tak je tomu např. u plastik hlav Romaina Rolanda a Ludwiga van Beethovena. Námětem Příkrylovy tvorby jsou také často hrdinové literárních, biblických a mytologických příběhů, které jsou živou součástí evropského kulturního dědictví. Motivy z oblasti literárních, biblických a bájných příběhů oslovují umělce především dramatickostí, pathosem a svou obecnou platností. Sám v knize *Zdeněk Příkryl. Výběr z díla 1947–2012*, již vydal v roce 2012, o tomto okruhu svého díla píše: „*Hlubší smysl a obsah těchto dramát jsem začal chápat [...] v dospělosti hlavně prožíváním životních situací, které jako by měly svůj předobraz už v dávných příbězích [...]. Některé z těchto situací jsem prožíval obzvláště často a velmi intenzivně, ve skutečnosti, myšlenkách a snech, hlavně v dobách totalitní beznaděje [...]. Už nevím, kolikrát jsem se snažil vyjádřit kresbou, medailí nebo plastikou podstatu těchto lidských dramát. Nezáleželo mi ani tak na způsobu jejich výtvarného zpracování jako na síle a přesvědčivosti jejich výrazu a vnitřní pravdivosti mého poselství.*“

Tyto příběhy souvisejí se světem prastaré typologie lidských představ, pocitů a situací propojených s nadčasovými jevy, které se v životě lidstva neustále opakují a jsou v umění opětovně zpracovávány jednotlivými generacemi. Takový charakter mají v Příkrylově díle např. hlava Ježíše, torza Krista, plastiky Zpívajících Kentaurů, Sirén, Joba nebo Lotovy ženy a díla, která představují sochařské ztvárnění prastarých lidských prožitků útlaku, strachu, utrpení, beznaděje, ale také vzdoru. Do této kategorie patří např. plastika *Přízrak války* (60. léta 20. století) nebo postavy vězňů, zajatců, bojovníků a jejich torz, vznikající především v šedesátých až osmdesátých letech minulého století, či početné motivy vztahující se k postavě Dona Quijota.

Nejsou, řečeno jeho slovy v již citované knize, „*ilustracemi Cervantesova geniálního románu ze začátku 17. století. Nelákala mě nikdy epická šíře výtvarného vyprávění a studie pitoreskních reálií [...]*“. Don Quijote Zdeňka Příkryla je „*[...] stále živým symbolem lidské touhy po čistotě a spravedlnosti, lidské stálosti a spravedlnosti – i tragické nedostatečnosti, která je bolestná, trapná i směšná. Také symbolem vytrvalosti a neústupnosti v téměř beznadějném každodenním, stále urputnějším zápase se špatností, hloupostí a lhostejností současného světa.*“

Zcela zákonitě se potom setkáváme i s náměty konkrétních dramát soudobého světa jako např. v plastikách

Přízrak války, detail, 60. léta 20. století, plastika, pryskyřice, výška 43 cm. Všechna foto pořídil autor příspěvku.

Zajatec, 1982, sádra, výška 19 cm.

Bratrská náruč (1968–1969) a *Lidská oběť – Pocta Janu Palachovi* (1969) či v případě lité medaile *Heydrichiáda* (70. léta 20. století) a *Apartheid* (1985).

Námětový protipól k této části tvorby představují sochy a kresby žen, ženských aktů, plastiky s přírodními motivy a také oblast tzv. „nalezených objektů“. Projevuje se zde druhá, poetická a hravá, stránka umělcovy tvorby. Postavy žen a ženských aktů jsou vytvářeny především se snahou o zachycení a výtvarné vyjádření ženské krásy. Mají různou povahu, někdy převažuje něha, jindy smyslnost, u dalších pak převládá prvek tajemna a určitá nostalgie, ale vždy jsou výrazem tvůrce obdivu.

Plastiky s přírodními motivy mají převážně komorní charakter. Při jejich tvorbě se uplatňuje abstrahující přístup. Nejčastěji užívané oblé tvary svědčí o jejich odvození z přírodních organických forem. Slouží i k vyjádření jiných než přírodních námětů, např. plastika *Bachova hudba* (80. léta 20. století) nebo plastika *Sloup naděje* (70. léta 20. století).

Další tematický okruh Přikrylovy tvorby, „nalezené objekty“, je tvořen konkrétními předměty okolního svě-

ta, které mohou díky svému vzhledu vyvolávat estetické pocity nebo představy jiných jevů. V případě Zdeňka Přikryly mají nalezené objekty např. podobu oblázků, přetvořených umělcovou fantazií třeba na dívku se zmrzlinou, nebo konců větví přísavníků podobající se sochám. Umělec obvykle jejich podobu zachycuje na fotografii někdy doplněnou kresebnou úpravou.

Nesporná kvalita Přikrylovy sochařské tvorby, společně se zakotvením v evropské kulturní tradici, a styl uměleckého projevu, vycházející z podnětů moderního evropského sochařství konce 19. a následujícího 20. století, jsou osobitou kombinací kubistických, expresionistických i abstraktních prvků, souznějící s tvorbou některých jeho dobových současníků, dnes již „klasiků“ moderního evropského sochařství, jakými byli např. Henry Moore (1898–1986), Ossip Zadkine (1909–1967), Marino Marini (1901–1980) či Hans Arp (1886–1966) – to vše jsou důvody, proč jeho díla budila především v šedesátých až osmdesátých letech minulého století, ale i později, ohlas i mimo hranice naší republiky.

Souběžně s bohatou domácí výstavní činností byl zván k účasti na výstavách v mnoha evropských městech, jeho díla můžeme nalézt ve sbírkách řady zahraničních galerií, muzeí a mincoven. Již v roce 1967 uskutečnil první samostatnou zahraniční výstavu ve vídeňské galerii Junge Generation, po které následovala řada dalších výstav ve Francii, Belgii, Itálii a tehdejší Německé demokratické republice. V období let 1964–1976 pravidelně vystavoval na Světovém sochařském bienále *Formes humaines* (Lidské podoby), pořádaném muzeem Musée Rodin v Paříži. V roce 1969 se zúčastňuje výstavy *Mostra internazionale di scultura all'aperto* (Mezinárodní výstava venkovního sochařství) v muzeu Museo d'Arte Moderna Pagani v italském městě Legnano, kde se jeho vystavený reliéf *Pocta Janu Palachovi* stává stálou součástí expozice tohoto muzea. Od roku 1969 pravidelně vystavoval svá díla v rámci Bienále Mezinárodní federace medaile (FIDEM) při UNESCO; celkem byl zastoupen na třinácti ročnících těchto výstav konaných střídavě v různých

evropských městech. Jeho díla najdeme ve sbírkách pařížských muzeí Musée Rodin a Musée Bourdelle, muzeí v Kremnici, Osvětimi a Wrocławu, mincovnách La Monnaie de Paris v Paříži a Stabilimento Jonson v Miláně či ve sbírkách Společnosti přátel medaile (Gesellschaft der Medaillenfreunde) v německém Kolíně nad Rýnem. Je dlouholetým členem Mezinárodní sochařské organizace Formes humaines v Paříži a Mezinárodní federace medaile (FIDEM) při UNESCO.

Příběh Zdeňka Přikryla je pozoruhodný ještě v jednom ohledu. Udržoval kontakty s řadou obdobně umělecky a myšlenkově zaměřených osobností v cizině i době, která tomu nepřála. Jeho tvorba získala mezinárodní ohlas i navzdory bariérám záměrně vytvářeným tehdejšími státy. Dokázal to, aniž by volil emigraci. V jeho knize *Čím jsem žil* najdeme následující vyznání:

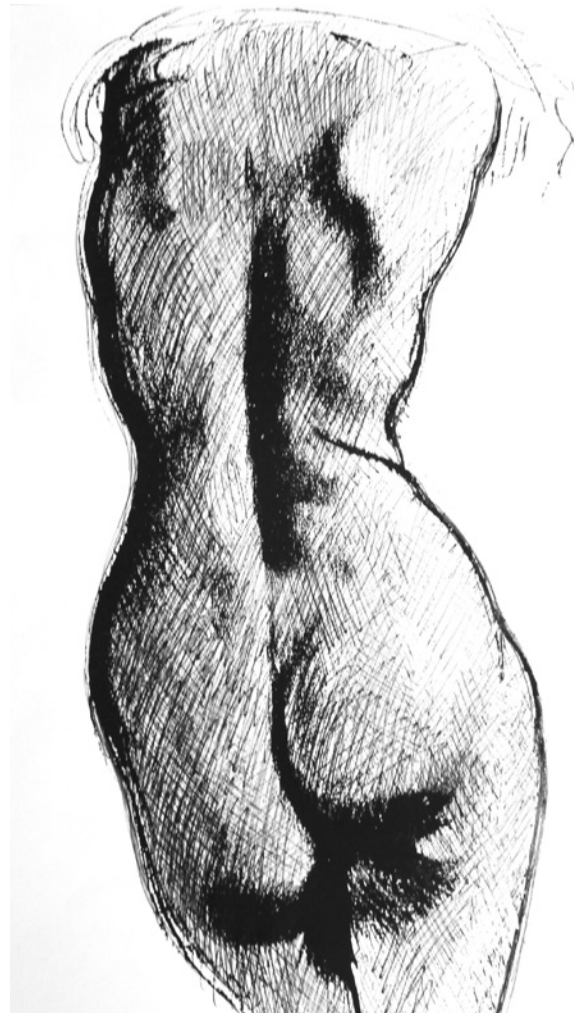
„Rodná Haná. Rodinný domek, dvůr, zahrada, pole, louky, staré stromy, rybníky a pískovny, ovocné aleje, protipovodňové hrázky, prašné cesty i úzké vyšlapané chodníčky okolo Moravy, která skromně protéká mým rodným Chomoutovem.

A potom docela blízko, starobylá Olomouc se svými slavnými náměstími a malebnými uličkami, s honosnými paláci, kostely, kláštery, muzei i kasárnami, s kašnami, parky a hradbami, školami a knihovnami, se svou přebohatou historií a nezaměnitelnou intimní poezií. To je prostředí, ve kterém jsem vyrostl, dospěl i zestárl. Mé celoživotní každodenní hlediště i jeviště, pracoviště i aréna, můj ateliér, bojiště, útočiště, můj domov.“

Tento svůj vztah vyjádřil v umělecké rovině mimo jiné autorstvím insignií olomouckého primátora, insignií olomoucké právnické fakulty, medailemi pro Slovanské gymnázium v Olomouci nebo Fakultní nemocnici v Olomouci. Rodný kraj mu jeho věrnost alespoň z částí opětoval udělením Ceny města Olomouce za přínos v oblasti výtvarného umění (2002), oceněním Významný absolvent Univerzity Palackého

v Olomouci (2005) a udělením Ceny Olomouckého kraje za celoživotní přínos v oblasti kultury (2013).

*Medailonek autora si můžete přečíst v KROKu č. 2/2016
Jin.Gar@seznam.cz*

Ženská záda II, 90. léta 20. st., papír, uhel; 297 x 210 mm.

„K tomu, abych se do rodného kraje vrátila, musím asi dospět.“

Rozhovor s muzikantkou Idou Kelarovou o jejím dětství v Jeseníkách a o tom, co jí tento kraj do života dal

Ida Kelarová, jedna z našich nejtalentovanějších současných umělkyně, zpěvačka s nezaměnitelným hudebním projevem, přišla na svět 10. února 1956 v Bruntále. Rané dětství pak prožila v podhůří Jeseníků, ve Vrbně pod Pradědem. Zásadním impulsem k tomu, aby celý svůj život zasvětila hudbě, byl vedle jejího vrozeného talentu i fakt, že se narodila do rodiny fenomenálního hudebníka, slovenského Roma Kolomana Bitta, který Kelarovou, stejně jako její sestru Ivu Bittovou, vedl k muzice již od kolébky a jehož osobnost na ni měla stěžejní vliv, jak v její tvorbě, tak také v životě. Jeseníky ve svých čtyřech letech Kelarová opustila a s celou rodinou se odstěhovala do Prešova. Následovaly jihoslovenské Horné Saliby a poté Opava, kde její otec dostal stálé angažmá v Divadle Zdeňka Nejedlého. V Opavě Kelarová vystudovala LŠU a poté, co rodina zakotvila v Brně, začala studovat na JAMU hru na klavír a violoncello.

V letech 1975–1982 působila Ida Kelarová v dnes již legendárním brněnském Divadle na provázku. V této době se i poprvé vdala, manželství se ovšem záhy rozpadlo. V roce 1982 se na dánském Festivalu of Fools (Festival bláznů) vdala podruhé, tentokrát za britského herce. Po návratu do vlasti se její nový vztah stal předmětem zájmu komunistických orgánů, rozhodla se proto Československo opustit a s manželem se odstěhovali do jižního Walesu. Zde začala Kelarová spolupracovat s divadlem v přístavním městě Milford Heaven. Následně žila v Dánsku, kde koncertovala a vyučovala zpěv, Norsku, a posléze opět ve Walesu. Do České republiky se natrvalo vrátila v roce 1995.

Ida Kelarová spojila celý svůj život s romskou hudbou a propagací romské kultury jako takové. Za svojí kariéru vydala celou řadu desek, z těch nejznámějších jmenujme kupř. album *Můj domov je, kde jsem já* (1992), *Staré cikánské písně* (1997) či *Aven bachtale* (2009), v nichž díky její

odvaze experimentovat získávají nádherné romské texty nádech modernosti a její hudba, v níž se harmonicky mísí jazzové, latinskoamerické, swingové či cikánské prvky, tak v posluchači zanechává nezaměnitelný, podmanivý dojem. V roce 1998 založila s Desideriem Duždou, svým nynějším partnerem, skupinu *Romano rat* (Romská krev), o rok později pak občanské sdružení MIRET (Mezinárodní iniciativa pro rozvoj etnické hudby), které pečuje o rozvoj mladých romských talentů – v rámci tohoto sdružení vznikl v roce 2010 dětský pěvecký sbor Čhavorenge, často vystupující po boku České filharmonie, který motivuje své, společností často vyloučené, členy k tomu, aby změnili svůj život k lepšímu. Se svojí kapelou objela Ida Kelarová romské festivaly napříč celým světem, v roce 2001 pak sama stála u zrodu mezinárodního romského festivalu Gypsy Celebration. Vedle hudební branže se Ida Kelarová věnuje i sociální oblasti, aktivně se např. podílí na organizaci dětských táborů zaměřených na děti ze sociálně slabých rodin, dlouhodobě spolupracuje s ženskou věznicí ve Světlé nad Sázavou apod.

Obrovský mezinárodní věhlas získaly pěvecké kurzy, jež Ida Kelarová pořádá u nás i v zahraničí od devadesátých let. Jak sama říká, nikoho, kdo se přihlásí do její hlasové dílny, zpívat neučí, neboť podle ní umí zpívat úplně každý, jen o tomto skrytém bohatství své duše často vůbec netuší. Věrna názoru svých romských předků, tedy že písní lze projevit nejhlubší stavy svého nitra, předává tuto filozofii i svým žákům. Učí je nestydět se za svůj zpěv a dát do něj celou svoji duši. Každému účastníkovi tak formou jeho vlastního, bezprostředního a emocemi nabitého zpěvu ukazuje cestu k tomu, jak umět být sám sebou, jak se oprostit od okolních součástí svého bytí, čímž mu umožňuje nahlédnout do nejhlubší podstaty sebe sama a objevit dosud nepoznanou krásu vlastní existence. Její práce tak

překračuje hranice umění, neboť povyšuje oblast hudby na psychoterapeutickou, mystickou a filozofickou úroveň. Práce Idy Kellarové je v každém ohledu didaktikou lidství a lidí, již u ní tyto lekce poznání sebe sama skrze zpěv absolvovali, jsou tímto zážitkem naprosto uchvázeni.

Samotná osobnost Idy Kellarové je nejlépeším příkladem toho, že její metoda skutečně funguje. Živelná energie, jež sálá z ní i jejích koncertů, je doslova magickým zážitkem až po okraj naplněným citovým vzrušením a hloubkou a přesně ty samé pocity dokáže vyvolat i v druhých lidech. Jedním z největších pozitiv hudebního projevu Idy Kellarové je totiž skutečnost, že se absolutně nestydí otevřeně projevovat emoce, což klade na srdce i svým žákům. Svým nezaměnitelným baladickým, lehce zachraptělým hlasem dokáže Kellarová naplno odhalit bouřlivou radost stejně tak pravdivě jako niterný smutek a pláč. Je umělkyní, která hudbou cele žije a dává do ní naprosto vše. Píseň se tak v jejím podání stává naprosto žitou skutečností, zhmotnělou

Ida Kellarová se svým současným partnerem Desideriem Duždou. Foto: soukromý archiv Idy Kellarové.

touhou, bezútešným žalem i extází štěstí, baladou samotného lidského bytí, při jejímž poslechu mrazí. Díky svému podmanivému a plně pravdivému hudebnímu výrazu patří Ida Kellarová mezi neoriginálnější interprety české umělecké scény.

Ve chvíli, kdy jsem se poprvé dozvěděl téma tohoto čísla KROKu, mi na mysl okamžitě vytanulo její jméno. S uměleckou tvorbou Idy Kellarové jsem se setkal již v dětství, nikoliv jen z toho důvodu, že oba pocházíme ze stejného města. Její podmanivá hudba i osobnost mi už tehdy učarovaly a tento zájem mě dosud neopustil. Záznamy jejích koncertů, které jsem o pátečních nocích sledoval, mi díky vulkanickému přívalu energie nikdy nedovolily pocítit známky únavy, natož odejít spát. S návrhem udělat krátký rozhovor, jenž by se týkal jejích vzpomínek na rodný kraj, paní Kellarová ihned a ochotně souhlasila. Neuběhly ani dva týdny a sešli jsme se v kavárně v pražském Rudolfinu. Vedle vzpomínek na dětství jsme stihli probrat celou řadu dalších témat a z plánované půlhodinové schůzky se tento nádherný zážitek protáhl na více než hodinu.

Je přinejmenším velmi zvláštní, že jsem si její osobu s krajem pod Pradědem vždy silně spojoval, existuje dokonce několik míst, kde si na ni vždy vzpomenu. Bůhví, kde má tato záhadná asociace své kořeny, Ida Kellarová totiž Jeseníky opustila v pouhých čtyřech letech a dosud se tam nevrátila. Přestože mě ihned upozornila na to, že vzhledem ke svému brzkému odchodu z rodného kraje mi o svém vztahu k Jeseníkům toho pravděpodobně moc neřekne, opak byl pravdou. Tento rozhovor je důkazem, že ty nejranější vzpomínky zůstávají v člověku zakořeněny silněji než včerejší den...

Je něco, co se Vám vybaví jako první, když se řeknou Jeseníky, Vrbno? Nějaká první vzpomínka, která Vám dodnes utkvěla v hlavě?

Rozhodně ano, okamžitě se mně vybaví velký, neskuptečně dravý potok za naším barákem s velkými lopuchy a obrovskými kameny. Pamatuju si, že ta voda byla vždycky strašně ledová a pokaždé, když jsem do ní vlezla, mě

Autor rozhovoru Matěj Matela s Idu Kellarovou v kavárně v pražském Rudolfinu. Foto: archiv autora příspěvku.

bolely nohy. V té vodě jsem si dokázala hrát celé hodiny, úplně sama, s těmi kameny a lopuchy jsem si naprosto vystačila a byla jsem nejšťastnější na světě. To byl takový můj svět, ten potok a okolí, vždy když jsem, už tehdy jako malá holka, potřebovala na chvíli od lidí, táhlo mě to k těm velkým kamenům, lopuchům a ledové divoké vodě. Doma mám dokonce fotku, jak v tom potoku stojím.

Jak se vlastně Vaše rodina do tohoto kraje dostala?

Tatka pocházel z jižního Slovenska, z maďarsko-romské rodiny, mamka z jižní Moravy, konkrétně od Uherského Brodu. Seznámili se díky cimbálovce pana Poláčka z Vrbna. Na pana Poláčka vzpomínám jako na strašně milého a hodného člověka, starší generace ve Vrbně si ho určitě ještě musí pamatovat. A právě v jeho kapele se do sebe rodiče zamilovali a následně se usídlili ve Vrbně. Máma hrozně ráda zpívala a táta, který byl po hudební stránce obrovsky všestranný, tam působil jako kontrabasista. Později, když už jsme bydleli v Opavě, jsem v té cimbálovce hrála i já, na violoncello. Jezdili jsme na různé zájezdy, po republice, do Polska, moc ráda na to období vzpomínám.

Jak jste vnímala vztah Vašeho tatínka k Vrbnu, cítil se tam dobře?

Já myslím, že jo, on díky té cimbálovce tam byl v pohodě. Tatka byl sice muzikant tělem i duší, ale protože ta cimbálovka nebyla profesionální těleso, spíše jen koníček, pracoval k tomu ještě na místní pile. A představte si, na té pile si tať-

ka uřízl malíček. Pamatuju si, že mu tehdy rozřízli kůži na noze, tu ruku mu k tomu přišli a několik měsíců tam musel mít tu ruku přirostlou, aby se mu na ní obnovila kůže.

To vážně?

Jo, pak mu tu ruku odřízli a měl na ní pak už navždy chlupy z nohy. Ale naštěstí to dopadlo dobře, protože to byla pravá ruka, kterou jen držel smyčec, takže mu to v hudbě nezabránilo, daleko horší varianta by byla, kdyby se mu to stalo s levou rukou. I když ovládal tolik hudebních nástrojů, kromě té basy ještě housle, cello nebo cimbál, byl taťka trochu nepraktický člověk, dalo by se říct, že skoro neuměl přibít ani hřebík, takže tím praktikem v naší rodině musela být naše mamka.

Máte kromě toho dravého potoka za domem ještě nějaké vzpomínky na dětství v Jeseníkách?

Pak jsou to už jen takové mlhavé obrazy, co se mi zpětně vybavuje. Kromě mě, mých rodičů a sestry s námi později bydlela i rodina tatínkovy sestry z jižního Slovenska, které jsme říkali Róži mama, protože se jmenovala Růžena Sarköziová. Její manžel byl také muzikant a do Vrbna se dostal díky mému tátovi. Bydleli tam nějakých pár let s námi, i s jejich dětmi, mými bratrance Alim a Ferim. A vybavuje se mi taková zajímavá vzpomínka, jak moje sestra Iva v kočárku brečela a Róži mama chtěla ten kočárek pohoupat, aby ji utišila. Ale naše mama na ni tehdy křičela, ať ji nechá tak, alespoň prý bude mít v dospělosti silný hlas... To jsou věci, co?

Pak si ještě vzpomínám na jednu věc, na paní, která už tehdy byla docela starší a která si vždy sedla na štokrku, my jsme se jako děti sesedly kolem ní a ona nám četla pohádky. A při tom čtení neustále zívala. Ale jestli bydlela v tom našem baráku nebo jinde, to už vám neřeknu, jen vím, že jsme jí doslova viseli na rtech.

Myslíte si, že Vás ten kraj nějakým způsobem ovlivnil?

To nepochybně. No určitě nejvíce tou svojí přírodou, pro mě je dodnes příroda všechno, obrovská inspirace, zdroj životní síly. V životě se mi velmi často vybavila dravost té řeky z mého dětství. A víte, co je zajímavé? To mi

pak později řekli příbuzní. Že jsem pořád, ať už v té řece nebo i jinde po okolí, chodila s klackem v ruce. Netuším, jaký to mělo důvod, snad nějaká podvědomá obrana před světem, každopádně jsem prý nevyšla ven bez nějakého klacku. A jakmile jsme se odstěhovali z Jeseníků, klacek jsem odložila a už si na něj nevzpomněla. Já jsem takový celoživotní bojovník, tak jestli to třeba nemá kořeny právě v tom raném dětství.

Prošla jste v životě poměrně velký kus světa, byla nějaká oblast, která Vám Jeseníky připomínala?

Určitě to severní Norsko, které podle mě tou svojí drsností a kouzlem trochu ty Jeseníky připomíná, že jo? A právě tam, daleko za polárním kruhem, jsem opět pocítila tu blízkost k přírodě, která se ve mně utvářela od dětství, opět mě to nesmírně oslovilo a inspirovalo. Co se týče toho mého silného vztahu k přírodě, já jsem se vlastně do republiky vrátila díky lípě. Mně totiž v té emigraci bylo stále nějak smutno. Když jsem se po revoluci vrátila zpátky, konkrétně na Vysočinu, kde mamka koupila chalupu, tak jsem se tehdy podívala směrem k nebi a viděla korunu obrovské lípy. A právě v tu chvíli jsem si uvědomila, co mně to tam vlastně tolik chybělo, proč jsem se tam nikdy necítila doma – že mně tam strašně chyběla ta specifická příroda. A když tehdy vylezla nějaká paní z vedlejšího domu a řekla, že ho prodává, úplně impulzivně jsem prohlásila, že ten barák koupím. Pak jsem se sice odstěhovala zpátky do Walesu, kde jsem úplně zapomněla, že jsem koupila nějaký barák, ale asi po dvou letech mě ta paní kontaktovala

Ida Kellarová hraje na violoncello v cimbálovce pana Miroslava Poláčka z Vrba (za cimbálem). Houslista vpravo je otec Koloman Bitto. Foto: soukromý archiv Idy Kellarové.

a oznámila mi, že jde do domova důchodců a klíče mám prý pod rohožkou. A v tom Bystrém u Poličky od té doby žiju natrvalo. Takže vidíte, a to jen díky přírodě.

Vracíte se někdy do rodného kraje?

Víte co, já se vám k něčemu přiznám. Já se toho trochu bojím. Řeknu vám příklad. Já jsem obrovsky vděčná za tak krásné dětství, jaké jsem prožila v těch Horných Salibách, kam jsme se později přestěhovali a kde jsem prožila tak silné životní momenty, které mě nasměrovaly a jsou pro mě dodnes obrovskou inspirací. Několik let zpátky jsem se do těch míst vrátila a v tu chvíli jsem nevěděla, jestli mám plakat nebo co mám dělat... Barák byl zbořený, na jeho místě stála nějaká vila, vůbec nic jsem nepoznávala, všechno bylo jinak. Tak jsem se tehdy ptala sama sebe, jestli vůbec mělo smysl se vracet, protože to neskutečné zklamání, že je vlastně všechno pryč, je něco nepopsatelného. Asi před dvěma lety se na jednom z mých workshopů objevila moc milá paní, která má ve Vrbně chalupu a která mě tam pozvala! Nejdříve jsem byla úplně nadšená, ta vidina strávit víkend v prostředí mého dětství mě strašně moc lákala. A víte co? Já jsem se normálně podělala ze strachu, že se právě takhle podobně zklamu, že mi ta realita vymaže ty krásné vzpomínky, a představte si, já tam nakonec nejela. I když se třeba bojím úplně zbytečně, tak ten strach ze zklamání v sobě mám a k tomu, abych se tam mohla po více jak padesáti letech vrátit, musím prostě asi dospět. Ale víte co, jednou tam asi pojedu a docela se na to těším.

Připravil *Matěj Matela*

Matěj Matela se narodil 28. února 1992 v Bruntále, vyrostl však v nedalekém Vrbně pod Pradědem. V současné době studuje balkanistická studia na FF UK v Praze, překládá ze srbštiny a publikuje literární recenze. Kromě kultury či historie území jihovýchodní a střední Evropy se aktivně zaměřuje na svůj rodný kraj, tedy na oblast severní Moravy a Slezska, konkrétně pak Jeseníků. Svůj zájem nejčastěji soustředí na výrazné regionální osobnosti, místní specifika a střípky kulturního odkazu původního německého obyvatelstva.

matejmatela@seznam.cz

VARIA

Moje kniha je v podstatě takovými dějinami Díry u Hanušovic

Nad knihou Jaromíra Mrňky *Svéhlavá periferie*

Jaromír Mrňka náleží k nastupující generaci vědců, profesionálních historiků, kriticky se vyrovnávajících s odkazem soudobých českých dějin. Tento rodák z Mohelnice, absolvent studia sociálních dějin na Filozofické fakultě UK v Praze, v Praze a Mnichově v současnosti v doktorském programu studující moderní hospodářské a sociální dějiny a dějiny východní Evropy, vydal v loňském roce publikaci **Svéhlavá**

Nádvoří pražského Karolina, 2016. Foto: Ondřej Crhák.

periferie (*Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2015*). V knize, jež vychází z důkladného studia archivních pramenů i dobové publicistiky, Mrňka zkoumá pozdní čtyřicátá a celá padesátá léta 20. století v severomoravském pohraničí, konkrétně na Zábřezsku a Šumpersku. Zabývá se ustavováním a proměnami legitimacy socialistické diktatury a sleduje zejména vyjednávání mezi celostátní a regionální či lokální politikou nebo mezi jednotlivými skupinami místního obyvatelstva.

„Proč se komunistická diktatura ustavila a proč se udržela, tak to je největší výzva současného výzkumu, protože tohle nejsme schopni vysvětlit pouze na základě toho, že komunistický režim byl represivní. Nejsme schopni vysvětlit to, že si v určitých složkách společnosti, a jednalo se o většinovou společnost, což se v českém prostředí nerado slyší, získal poměrně zásadní oporu a dokonce jistý způsob obliby, a to že se udržel a byl stabilní po poměrně dlouhou dobu čtyř desítek let,“ dodává Mrňka k souvislostem výzkumu tématu komunistické diktatury jakožto jednoho z polí historické vědy, na kterém je třeba vykonat ještě spoustu práce...

Proč jste si za příklady, na nichž ve *Svéhlavé periferii* rekonstruujete každodennost ustavování komunistické diktatury, zvolil právě okresy Šumperk a Zábřeh v Olomouckém kraji? Do jaké míry jsou tyto okresy relevantní pro situaci vysídlování a následného dosídlování v ČSR? Proč spíše regionální, a nikoliv tzv. velké dějiny?

Nikdy mě moc nebavily klasické událostní dějiny, velká politika, spíše mě zajímala společnost, jakým způsobem konkrétní lidi tyto velké události prožívají. Zvolil jsem si

Slovenští reemigranti z Rumunska byly v poválečné době výraznou skupinou nových osídlenců. Zdroj: Fotoarchiv ČTK, 1947.

Šumpersko a Zábřežsko z toho důvodu, že mi je ten kraj blízký a pokud chce člověk psát dějiny každodennosti, které se snaží rozkrýt to, jakým způsobem se dějiny vytváří na té nejnižší úrovni, mezi konkrétními, tzv. obyčejnými lidmi, potřebuje se pohybovat v prostředí, které dobře zná, a kde bude dobře rozkrývat jednotlivé fasety utváření historické skutečnosti.

Ze strukturálního hlediska tyto dva okresy představují poměrně reprezentativní sondu do toho, jakým způsobem mohlo být pohraničí jako celek formované. Zábřežský okres byl dosídlen v bezprostředně poválečné době ze svého nejbližšího okolí, byla tam úrodnější půda, v tu chvíli to pro lidi bylo atraktivnější. Na straně druhé, v šumperském okrese byla méně úrodná půda a byl dosídlen z daleko větší šíře regionů, tím pádem byla ta společnost, která tam vznikala, různorodější. Zvláště

to platilo pro okresy, kde byla větší převaha německého obyvatelstva, jež byly daleko větší mírou osídleny nově.

Vaše kniha je uvozena citátem z Körnerovy *Adelheid* spolu s věnováním „Mým blízkým a kraji mého dětství“. Dýchá na mě z toho nikoliv samoúčelnost citátu, ale motivace člověka, který se snaží navrátit ke kořenům, z nichž pochází, ve Vašem případě tak činíte prostřednictvím toho, co je Vám bytostně blízké, tj. odborné historické práce.

Když člověk pracuje jako historik, snaží se vyprávět příběh, který čtenáře zajímá. A příběhy jsou spjaté s obrazností, která se člověku vybaví. Ve vztahu k mému rodnému regionu se mi vybaví dvě významná umělecká zpracování: tím prvním je Vladimír Körner. Obrazy zachycené v *Podzimních novelách* jsou jednou z prvních reflexí této problematiky, poválečného vyrovnání se s nedávnou minulostí. *Adelheid* toto téma vystihuje pro mě nejvhodněji – dvě osobnosti se setkají v době, jež je absolutně vymknutá z kloubů. Představuje to pro mě reflexi hledání společné řeči, nalezení nějakého pouta v době, která je šílená. Ta závěrečná scéna – kdy se Viktor zastaví u kříže v poli, kde je zasněžený německý nápis *Es ist vollbracht / Dokonáno jest* a on v tom vnitřním monologu komentuje, že nic není dokonáno a že vše pokračuje dál – tak tento obraz charakterizuje začátek mého příběhu, kde krajina je rozedraná válkou, lidi jsou vykořenění a nevidí naději, že by se to mohlo zlepšit...

No a druhý významný obraz, který se mi vybaví, je spojený s hercem a režisérem Miroslavem Krobotem. Mám na mysli jednak zfilmovaný komiks *Alois Nebel* a také *Díru u Hanušovic*, které už reflektují konec tohoto příběhu a zachycují region, kde lidi jsou vykořenění a bez identity. V *Nebelovi* jsou ještě dozvuky těchto událostí, které formovaly region a které byly poměrně násilné a které pronásledují člověka ještě o 40 let později. V *Díře* je to již ta periferie, která nikoho nezajímá, kde jsou ti lidé, kteří žijí – nemyslím to nijak pejorativně – své zbytečné životy, kde je vysoká nezaměstnanost. Ale zároveň jsou to lidé, kteří v okolní přírodě

nacházejí nějaké zalíbení a ačkoliv jim děti odcházejí do velkých měst, oni odsud nechtějí odejít. Krobot na nich obdivuje odvahu a sílu v takovém prostředí zůstat, žít tam svůj život a dát mu smysl. Moje kniha je v podstatě takovými dějinami *Díry u Hanušovic*, toho, kde bychom mohli hledat kořeny vývoje a toho, co ten region zformovalo do podoby, v jaké se nachází dnes.

Na druhou stranu by se ale dnes dalo říci, že mladší generace, která tento kraj považuje za svůj rodný, nyní silně hledá nějakou identitu, vztah k tomuto prostředí, jež by mohly člověka v dnešní složité a tekuté době ukotvit...

Učíme nyní krátkou odbočku – v české terminologii se Vy sám přikláníte k jakému termínu: Vyhnaní, vysídlení, odsun, anebo k jinému?

Musíme si uvědomit, že český termín *odsun*, který je převzat z dobových reálií, těsně poválečných, působí jako eufemismus, protože odsunout můžu doma skříň, ale ne dva miliony lidí. V tomto je to vůči těm lidem značně dehonstující. Na druhé straně termín *vyhnání* pochází z německého prostředí a je do značné míry citově založený. Reflektuje prožitek toho, že ti lidé se cítili jako vyhnanci. Používání termínu *vyhnání* se ustálilo pro periodu do konce července 1945, kdy se jednalo o živelné vyhánění skrze armádní složky za hranice a až potom se hovoří o organizovaném vysídlení, transferu, odsunu, který si myslím, že je pro rok 1946 funkční. V sociálních vědách se dnes používá hodnotově méně zatížený termín *nucené vysídlení*, což je také technický termín, který ale nepůsobí jako eufemismus a reflektuje realitu tak, jak se stala – že opravdu ti lidé byli nuceně vysídleni ze svých domovů. Pro mě je proto nej-přijatelnější.

Před rokem 1948 neprobíhalo organizované dosídlování pohraničí ještě pod gescí komunistické strany. Jakým způsobem se tedy lidé dostávali do pohraničí, do oblastí, jež bylo třeba nově osídlit? A odkud přicházeli? To dostávali nějaké „delegačky“?

Vytvořila se široká kampaň na osídlování pohraničí, která je v historiografii poměrně dobře zmapována. *Pojď s námi budovat pohraničí*, zněl jeden z tradičních sloganů

motivující k odchodu do pohraničí. Byla to do značné míry dobrovolná akce, úloha státu byla spíše v tom distribuovat ty síly rovnoměrně. Ale v zásadě to fungovalo tak, že člověk si sbalil své věci a odjel do pohraničí, někam, kde měl nějaké informace a věděl, kde je dobrá půda a kde třeba není ten proces osídlování dokončen a tam se vyptával.

Další vrstva tohoto procesu se odehrávala v rámci komunistické diktatury, tam se opravdu jednalo o státně-centrálně řízený proces, a to jakmile bylo zřejmé, že se pohraničí nepodařilo osídlit rovnoměrně, tak často ti lidé byli do pohraničí vysílání víceméně nuceně. To je záležitost druhé poloviny padesátých let, kdy se z pohraničí vytvářela až jakási káznice, kdy lidi, kteří z pohledu tehdejšího režimu měli např. špatnou pracovní morálku, byli přidělováni až nuceně na zemědělské práce na státní statky v pohraničí. Tato krize obdělávání půdy v pohraničí se táhne až do šedesátých let, z klasické popkultury to známe z let sedmdesátých a osmdesátých, kdy v rámci distribuce pracovních sil na pracovním trhu existoval systém přidělenek pro učitele či techniky. Řada lidí se do pohraničí dostala nedobrovolně, pro řadu jiných to byla první štace na jejich pracovní dráze.

Jak přesuny obyvatelstva rozrušily dosavadní skladbu obyvatel v obou regionech? Můžeme navázat již rokem 1948.

Ta společnost, která tam existovala do té doby, víceméně mizí a ti lidé, kteří tam buď žili dál, anebo přicházeli jako ti noví osídlenci, jsou postaveni před nový a složitý úkol – vytvořit společnost novou, což se pojí s napětím mezi starousedlickou společností a společností nových usedlíků. Starousedlíci do značné míry pohlíželi i na ty tzv. „svoje“ Němce jinak než přicházející osídlenci. Měli zaprvé užší vztah k regionu a velmi kriticky pohlíželi na způsob hospodaření, který tam noví osídlenci rozvíjeli. Na druhou stranu se noví osídlenci dívali na starousedlíky skrz prsty, protože to byli lidé, kteří udržovali poměrně úzké styky s Němci a většinou tam prožili celou válku, takže se nevědělo, zda kolaborovali nebo ne, ani to, jakou činnost vyvíjeli v době války.

Budeme-li v příběhu pokračovat dále, tak na Zábřežsku v těsně poválečném období bylo z politického hlediska poměrně silné zastoupení strany lidové, národně-socialistické, strana komunistická sice získávala podporu, ale ta byla spíš taková vágní. V padesátých letech uvnitř KS vzniká zásadní napětí mezi starými členy strany z předválečného období a těmi nově přichozími, kteří chtějí ve straně dělat kariéru. Ti staří funkcionáři jsou v době stranických čistek vrcholného stalinismu odstaveni, v době destalinizace se část z nich vrací a potom se zdá, že – paradoxně – ačkoliv byl zábřežský region daleko více těmito procesy destabilizován, tak v období druhé poloviny 50. let se tyto tradiční vazby ve společnosti jeví jako daleko větší stabilizační prvek.

Až opačný případ je okres Šumperk, kde je daleko širší plejáda různých skupin – jednak osídlenci noví, kteří přicházejí z rozličných kulturních prostředí, např. z oblasti Valaška, u kterých se předpokládalo, že budou mít zku- Nerovnoměrné osídlení na Šumpersku vedlo v druhé polovině 50. let k nové vlně agitace. Zdroj: ONV Šumperk, 1959.

V POHRANIČÍ NAJDETE
NOVÝ DOMOV

Šumpercko

šenosti s obděláváním horší půdy. V rámci procesu reemigrace se čs. stát snažil nahradit populační ztrátu prodělanou odsunem Němců reemigrací zahraničních krajanů. My většinou známe tzv. volyňské Čechy, ale všeobecně to dále byli Češi z Rumunska, Maďarska, Rakouska, dokonce z USA, kteří se na výzvu čs. státu vraceli zpátky do ČSR do pohraničí. K tomu musíme připočíst romské obyvatelstvo z oblasti východního Slovenska, takže ta vznikající společnost je v dnešním smyslu multikulturní, což tu vedlo k celé řadě konfliktů.

Jaké byly důsledky politiky dosídlování a reemigrace? Naplnila se očekávání nově přišedších obyvatel, nebo se spíše potýkali s krutým vystřízlivěním?

Ano, v mnoha případech to vystřízlivění bylo. Pro řadu lidí to byla nová etapa života, slibovali si od toho, že získají vlastní půdu, majetek, budou moci samostatně hospodářit, tím pádem to pro ně znamenalo naději na sociální vzestup. Jedna taková linie bylo vystřízlivění rázu čistě praktického – často se jednalo o lidi, kteří předtím v zemědělském prostředí nepracovali vůbec, nebo jen na místě podružných pomocných pracovníků a nikdy na větších usedlostech samostatně nehopodařili, následně nebyli schopní plnit předepsané dodávky, a proto se zadlužovali a dále nebyli schopní přiděly splácet. Proto se řada z nich pokusí z pohraničí odejít, nebo se alespoň snaží zbavit se té půdy, předat tu půdu v rámci kolektivizace nově se formujícím zemědělským družstvům. A jít si třeba vydělávat do oblasti průmyslu, kde si slibovali daleko lepší finanční zajištění.

Druhá stránka věci bylo politické vystřízlivění, kdy si musíme uvědomit ten paradox, že stát nejprve lidem přidělil půdu do jejich vlastnictví, ale během několika let se jeho zemědělská politika tak zásadním způsobem změnila, že tyto majetky začne zpětně kolektivizovat.

Na druhou stranu si ani kolektivizaci nemůžeme představit jako shora řízený proces, jako něco, co by stát byl schopen represivně vynucovat. I tento proces probíhal na regionální, místní úrovni, kdy to zase byly místní národní výbory, které byly zodpovědné za to, koho označí za vesnického boháče, resp. kulaka. Existuje řada případů, např.

z Šumperska, z Nového Malína, kde byli reemigranti z Volyně, poměrně velcí hospodáři, schopní založit sami a dobrovolně zemědělské družstvo, které velmi dobře fungovalo a které působilo komunistickým funkcionářům problémy vysvětlit, proč těm cizím, kteří přišli odjinud a mají jinou kulturu, proč jim hospodářství funguje a proč ta běžná nefungují. Byl to do značné míry proces, který byl otevřený a jehož aktéři hledali strategie, jak dosáhnout svých vlastních zájmů a zároveň se nedostat do konfliktu s nově se ustavujícím komunistickým režimem.

Překvapilo Vás něco na konfrontaci regionálního dění s tzv. velkými dějinami?

Očekával jsem, že bude více reflektována debata o dění v ostatních evropských zemích v r. 1956. Když jsem přistoupil k samotným pramenům ze stranického prostředí na té regionální úrovni, bylo znát, že ti straníční funkcionáři byli sami překvapení z toho, jak je obyvatelstvo klidné. Samotná debata o těch událostech v Polsku a Maďarsku proběhla velmi hladce. Soudruzi si to vysvětlovali tak, že v Československu je obyvatelstvo již dobře zajištěno, že se mu zvyšuje životní úroveň, že se rozvíjí konzumní způsob života a tím pádem nemá potřebu protestovat proti komunistickému vedení. Ten paradox, že ČSR je obklopeno státy, kde to vše a tady je ticho po pěšině, je zajímavý a zásadní.

Co z tehdejších mechanismů či stereotypů přetrvalo v pohraničí, potažmo z doby poválečné, dodnes?

Určitě přetrvaly dva důležité prvky – začnu tím pozitivnějším: přetrvávající, a nejen v pohraničí, ale i v české společnosti všeobecně, je touha po tom, aby se nám dařilo dobře, která zase není tak překvapivá a dala by se vysledovat napříč evropskou společností. V komunistických diktaturách je od 80. let důležitá představa „Západu“, tedy vysněného „prostoru“, kde se žije lépe, která měla přitom značnou rezonanci už ve druhé polovině padesátých let, kdy se v rámci komunistických debat objevuje téma „dohnat a předejít západ“. To si myslím, že je pořád silně přítomné a dala by se z toho vysvětlit i ta poměrně vysoká legitimita Klausových zásadních reforem. Pořád jsme si

MRŇKA, Jaromír: *Svěhlavá periferie*, Praha 2015.

utahovali opasky a bylo nám slibováno, že se nám potom povede lépe. Do značné míry ta deziluze české společnosti, že i po 30 letech se na západě žije lépe než tady u nás, je potom značná, a tím můžeme vysvětlit tu blbou náladu, která se v naší společnosti občas objevuje.

Druhá věc, která je trochu negativnější než ta první, je určitá touha po klidu, pořádku a homogenitě, která má v českém prostředí hluboké kořeny a v pohraničí obzvlášť. Ve chvíli, kdy se dlouhotrvající a eskalující konflikt nakonec vyřeší tím, že se velká část obyvatelstva někam vyžene, je tento akt dotvoření integrálního nacionálního státu v českých zemích postaven na hodnotách odmítnutí cizího a zdůrazňování „našeho“. To najednou vidíme i v těch současných debatách okolo tzv. uprchlické krize, kdy se ve společnosti vzedne obrovský odpor vůči někomu, koho ti lidé neznají, koho nikdy neviděli. Jen kvůli tomu, že se vytvoří obraz člověka, který je cizí, potencionálně nebezpečný či dokonce parazitující.

Je zřejmé, že tyto dvě věci se teď dokonce propojují, protože české prostředí má pořád ještě pocit, že se nám nedaří tak dobře, jak by mělo a ve chvíli, kdy chce přijít někdo zvenku a chce začít „parazitovat“ na tom málu, co jsme si tu vydobyli, v tu chvíli to začne vyvolávat velké emoce napříč celou společností, které mohou vést k volání po nějakých dalších radikálních řešeních...

Připravil Lukáš Neumann

Osmero dialogů z hlubin věků

Helena Veličková: *Mlčenlivé rozhovory*. Computer Media, Prostějov 2015.

Ilustroval Bohumil Teplý.

Absolventka bohemistiky a anglistiky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a dlouholetá pracovnice Vědecké knihovny v Olomouci Helena Veličková (*1955) je odborné veřejnosti známa především svými statěmi a knižními publikacemi z oboru grafologie pojímané jako prostředek k hlubinnému poznání lidské psychiky (*Grafologie – cesta do hlubin duše*, Praha 2002; *Grafologie – nové pohledy*, Kralice na Hané 2012, připravovaná monografie *Zločin v písmu*). Její pozdní, ale o to vyzrálejší beletristický debut *Mlčenlivé rozhovory* se svým oxymorickým titulem hlásí k tradici žánru frekventovaného v publicistice, v krásné literatuře pak daleko více v poezii nežli v próze. Více se ovšem svým historickým ukotvením blíží *Mlčenlivé rozhovory* apokryfu, současně ale volí jejich autorka postupy a prostředky lyrické prózy, utvářejíc tak žánr, jenž by se dal označit za lyrizovanou historickou „*minipovídku*“.

Přesně stostránková knížka je vpravdě vyzdobena akvarely (ve valérech šedé barvy) Bohumila Teplého (*1932), vynikajícího sochaře a restaurátora působícího stejně jako H. Veličková v Olomouci; z ateliéru B. Teplého pochází též bronzový reliéf *Dvě tváře v jedné*, jehož barevná reprodukce byla použita na přední straně obálky a černobílá reprodukce na její zadní straně.

Prozaický debut H. Veličkové sestává vedle esejistického Prologu z osmi tematicky různorodých povídek, jejichž obsah dokládá svými aluzemi autorčinu obdivuhodnou znalost reálií minulosti; forma a kompozice, jakož i jazyk a styl *Mlčenlivých rozhovorů* dosvědčují autorčinu literární kultivovanost. Znamená to ovšem současně, že prózy H. Veličkové se obracejí k neméně poučenému čtenáři, jenž dokáže odhalit a ocenit veškeré motivické i formulační finesy, jimiž jejich texty oplývají. Takový čtenář též rozkryje vrstevnatost tohoto originálního povídkového souboru, mj. jeho důmyslnou kompozici reflektující po-

stupně čtyři roční období, přičemž v každém z nich se odehrávají dvě povídky. V povídce závěrečné – *Čtveráci* – se pak polysémantičnost substantiva v jejím titulu, odvozeného od „*kouzelné čtyřky*“, vztahuje na obecný význam tohoto metaforického pojmenování, na domáckou přezdívku jejího fiktivního chlapeckého vypravěče žijícího za vlády císaře Napoleona I. ve francouzské rodině o čtyřech členech (děd, otec – jenž posléze rodinu opouští jako příslušník Napoleonovy armády táhnoucí roku 1812 do Ruska, matka a dítě) a konečně na čtyři roční doby.

První próza cyklu nazvaná *Matrona* je variací na topos „*čarodějův učenň*“; tentokrát je oním čarodějem či spíše šamanem vesnická léčitelka Matrona – Matý, jejíž smrt, způsobená nálezem mandragory, staví děvče, dceru popravené čarodějnice, jež si léčitelka osvojila a jež do svého umění zasvěcovala, do nesnadné role Matroniny následovnice. Na rychtářův nátlak dopomůže rychtáře, umírající na rakovinu, ke smrti, a touto vraždou z milosrdenství se dostává do rychtářova područí smíšeného s rychtářovým strachem z budoucnosti. Etická ambivalentnost eutanázie ostatně provází a trýzní lidstvo permanentně.

Následující próza, *Den poslední, den první*, se řadí k novozákonním apokryfům ztvárňujícím ukřížování Ježíše Krista na jeruzalémské Golgotě. Otevírá ji sugestivní líčení Kristovy cesty na popraviště a jeho utrpení na kříži, jehož „*borové dřevo lačně saje vlhkost a dráždí vůni*“. Neodpustím si tu drobnou poznámku: Ač dřevo Kristova kříže náleží k nejzácnějším reliquiím, neuvádí se, z jakého stromového druhu pocházelo, pouze o tabulce s nápisem INRI se tvrdí, že byla zhotovena z ořechového dřeva. V dialogických partiích tohoto apokryfu nalézá H. Veličková nový kontext Kristovy otázky „*Eli, Eli, lamma sabaktani?*“ (v českém ekumenickém překladu, Mat. 27, 46: „*Kolem třetí hodiny*

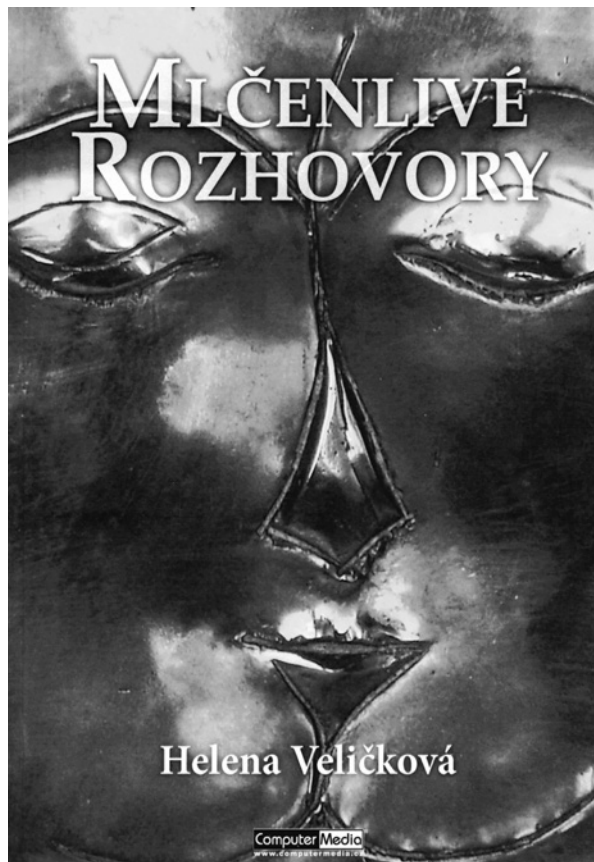
zvolal Ježíš mocným hlasem: „Eli, Eli, lema sabachthani?“, to jest: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“ – poznámka autora článku); když Kristus visící na kříži rozmlouvá se samým Bohem, vynořuje se následující paradox: „ – Jde o tebe, nebo o tvého Otce? Koho myslíš, že budou mít lidé před očima? Aby mohli věřit?“ – Boha, Otce. Jeho lásku. Věčný život. – Budeš to ty. A tenhle kříž. – Co říkáš? – Učíš svým příkladem. Někdo v něm najde lásku. Někdo lidskost, někdo statečnost. Ale všem přinesl vůli k utrpení. Tomu lidé rozumějí víc než lásce. Utrpení.“

Po dvou „jarních“ povídkách následují dvě povídky „letní“ – *Sekáčův návrat* a *Michelangelovy noci*. Historicky blíže nespécifikovaná postava sekáče evokuje dobu dávných senosečů a zmožen úžehem za přestávky v práci během poledního žáru hovoří ve fantasmagorickém polospánku o selskou dřinou naplněném životě s horou zvedající se ze sečených luk, jíž se mj. svěruje o své nenaplněné touze stát se knězem. V *Michelangelových nocích* ztvárňuje H. Veličková fiktivní sochařův dialog s jeho výtvozem – se ženskou figurou *Noc* na náhrobku Giuliana di Lorenzo de' Medici v Nové sakristii kaple Medicejských při kostele San Lorenzo ve Florencii. Skoro se chce litovat, že H. Veličková nepopsala stejně výstižně figurální pendant *Noci* – Michelangelovu personifikaci *Svítání* na náhrobku Lorenza di Piero de' Medici v téže sakristii. Poznamenejme jen, že zatímco u personifikované *Noci* slovy autorčinými „*bohaté vlasy spletené do silného copu spadají na rozložitou hrud, vyzývavě natočenou očím, zatímco stehna nakloněná opačným směrem cudně skrývají klín,*“ *Svítání* svůj klín „*necudně*“ očím zcela odhaluje v podobě kontrastu mezi mladou ženou s plodným klínem a *Nocí* – ženou starou s klínem již jalovým; „*shrnutá kůže na vyschlém břiše*“ *Noci* pak signifikuje spíše četné porody nežli „*stav po častých kolikách a fyzickém vyčerpání*“.

Již ne zrození sochy, ale člověka tematizuje H. Veličková v první z „podzimních“ povídek, *Zrození do tmy*, dialogu ženy s jejím rodičím se synem, jehož otcem je

ženin nemilovaný manžel řečený Jízlivec, malíř, jenž maluje svaté, ale také „pakobolty“, a to i na stěnu v jejich kuchyni. Prognóze lékaře přivolaného na poslední chvíli k ženinu porodu, že se malíři narodil nástupce, čelí rodička odhodláním, že to nepřipustí, neboť její syn nebude umět malovat: „*A už vůbec ne pakobolty. O to se postarám.*“ A novorozeně souhlasí: „*Nemusím být malíř. A nemusím vidět pakobolty. Ale k tomu potřebuju tebe. A už se probud, mám hlad.*“

V konfrontaci s dosavadními literárními díly inspirovanými morovými epidemiemi H. Veličková zcela obstojí originalitou své narace – vypravěčem v *Morové ráně* je mnich-lékař přehající před morem a jeho protihráčem je krkavec, jenž si umírání lidí pochvaluje. Krkavcova družka má však pochroumané Faksimile obálky knihy povídek *Mlčenlivé rozhovory* (Computer Media, 2015) autorky Heleny Veličkové.

křídlo, a tak krkavec přiměje mnicha-lékaře k tomu, aby křídlo ošetřil a poté v narychlo zhotovené nůši krkavčící nesl v krkavcově doprovodu na svém hřbetě při pouti do kraje, kde morová rána již ustoupila. Je to vskutku strhující metamorfóza v závěru povídky *Morová rána* – tanec smrti („danse macabre“) se zde proměňuje v tanec života („danse de la vie“).

První „zimní“ povídka *Mrtví vědí víc* se odehrává v listopadu 1670 v Amsterdamu a líčí poslední dny života Jana Amose Komenského, jenž zde 15. dne tohoto měsíce (striktně vzato tedy více nežli jeden měsíc před zimním slunovratem připadajícím na dny kolem 21. prosince) zemřel v neznámém domě – údajně za přítomnosti své třetí ženy Jany rozené Gajusové (o třicet let mladší nežli její manžel), syna Daniela a lékaře Nicolaesa Tulpa – a z nejasné příčiny byl pohřben v Naardenu. Autorská licence dovoluje H. Veličkové, aby z manželky Jany učinila hospodyni pečující se svým manželem o stařeckého a svým pečovatelům již obtížného „učitele národů“ a aby nechala Komenského napsat z posledních sil tři sebeobviňující listy jeho první ženě Magdaléně rozené Vizovské, jež v době jeho ukrývání se před císařskými vojsky ve Wiesenbergu (nyní Loučná nad Desnou) zemřela i s jejich dvěma syny v Přerově na mor. Komenský současně nalézá Magdaléniny dopisy – odpovědi na své listy a v nich mimo jiné i nadějně prorockví, jehož uskutečnění je bohužel stále v nedohlednu. Citlivým archaizováním jazyka těchto fiktivních „listů do nebe a z nebe“ (připomeňme v tomto kontextu Komenského epistolografický spisek *Listové do nebe* z roku 1618) dociluje H. Veličková u čtenáře dojmu autentičnosti, třebaže jsou listy v závěru povídky odsouzeny k zániku, když se Komenského hospodyně rozhodne je spálit. Zatímco si barokní vizionář Komenský neklade otázku, proč a jak Magdaléniny záhrobní dopisy mohly vůbec být psány a ocitnout se tam, kde je objevuje, dnešní racionálně uvažující čtenář si žádá odpovědi na tuto záhadu, kterou však musí vyřešit sám.

O druhé „zimní“ povídce *Čtveráci*, současně poslední z *Mlčenlivých rozhovorů*, jsem se již zmínil výše – zbývá jen dodat, že chlapec očekávající návrat svého otce, francouzského vojáka, z Napoleonova tažení do Ruska podle otceva slibu v zimě, zamění jeho postavu s Kristem na božích mukách: „*Modlím se v duchu a počítám kroky, vždycky do čtyř a pak do deseti a znovu od začátku, jednou, dvakrát, třikrát, vzduch je průzračný a jakoby tenounce zpíval – a ejhle, v šeru se objevuje mužská postava, je to opravdu muž, je trochu vznešený a jaksi výš nad zemí, ale to nejspíš k hrdinům patří, ajajaj, vždyť má i vavřínový věnec, vždyť je skoro bílý, je to on, nebo není? Tatínku, tatínku! Otevřel náruč, má ji rozepjatou tak, že mu ruce snad uletí, jsou doširoka roztažené jako labutí křídla, ta náruč je obrovská a jaksi odtažitá, chladná, ale mě určitě zahřeje, vždyť je to tatínek, co mě má tolik rád. Jenom je divné, že je v té zimě skoro nahý, a proč se nedívá na mě, ale kamsi do země? Vypadá unaveně, dokonce utrápeně, asi ho tíží ten věnec za hlavou, ale jistě ho nesundá, vždyť to není obyčejný vavřík, je zlatý a začíná se trochu třpytit, poněvadž slunce už vychází.*“

Nebude nijak nadsazené, jestliže prohlásím *Mlčenlivé rozhovory* Heleny Veličkové za literární skvost, uchvacující autorčiným vypravěčským umem, sugestivní obrazivostí a krásou jejího autorského jazyka, a za vzácný zjev ve vulgarizované a banalizované české kultuře.

Jiří Fiala

Jiří Fiala (*1944) je emeritním profesorem katedry bohemistiky Filozofické fakulty UP v Olomouci. Ve své odborné činnosti se zaměřuje na dějiny české literatury 18. a 19. století, textologii, folkloristiku a regionální dějiny. Jako společník nakladatelství Danal Olomouc se autorsky a editorsky podílel na publikacích vydávaných tímto nakladatelstvím. Za jeho regionální kulturní aktivity mu byla v roce 2012 udělena Cena města Olomouce za rok 2011 v oblasti literatury.

jiří.fiala@upol.cz

Poslední dny války na Prostějovsku

Bezrouk, Zdeněk – Dvořák, Jaroslav – Kirchner, Radek – Kouřil, Jaromír: *Pod pásy tanků, pod křídly letadel. Ve fotografiích, dokumentech a vzpomínkách k 70. výročí osvobození Prostějovska*. KVH Dukla, Prostějov 2015.

Konec druhé světové války byl po desetiletí připomínán s velkou pompou a politickým sdělením, jež znělo následovně: Díky Sovětskému svazu a Rudé armádě přežil český národ, bylo obnoveno Československo a z tohoto plynou konsekvence, jež říkají, že vděk a poděkování musí být nekonečné, věčné a nikdy jinak. Jestliže v prvních poválečných letech byly pocity vděku v drtivé většině upřímné, tak s postupujícími roky, deziluzí plynoucí z politické reality a s dorůstáním nových generací nabyly připomínky dominantního sovětského podílu na osvobození ČSR vyprázdněného charakteru. Rozhodujícím úderem byl potom srpen 1968 a tanky sovětské armády (a nejen její) v ulicích českých a slovenských měst. Od této doby už byl pohled na rok 1945 natrvalo překryt rokem 1968. Listopadová změna poté logicky vedla k tomu, že to, co bylo po desetiletí protěžované, bylo odsunuto stranou. Do popředí se dostalo ocenění role americké armády a jejího významu při osvobození Plzně a západních Čech. Role Rudé armády (a už vůbec ne rumunské královské) byla buďto přehlížena nebo byly zvyrazňovány kriminální činy, jichž se sovětsí vojáci dopouštěli na obyvatelích Československa. Všechno to bylo logické a vlastně tomu ani nemohlo být jinak, jelikož rozkmitané kyvadlo nelze rychle ustálit v rozumném středu. Přesto bylo hořkou obžalobou potomků těch, již byli zbaveni genocidních okupantů, že nechali zarůstat pomníčky padlým, ničit památníky či znevažovat roli a význam padlých vojáků ze stalinské východní říše a Rumunska. Je proto potěšitelné, že v posledních letech se můžeme setkávat konečně s racionálním, neemocionálním přístupem k novodobým dějinám. Je tomu tak na celostátní úrovni, kde roky hraje záslužnou roli v oblasti válečných dějin Vojenský historický ústav. Je velmi příjemné, že obdobná situace nastává i v regionech.

V Prostějově sehrává tuto úlohu občanské sdružení *Klub vojenské historie – Dukla* (dále *KVH Dukla*). Jde o nevládní neziskovou organizaci, jejíž hlavní úloha spočívá v ochraně památek z oblasti vojenské historie. Ty nemusí mít pouze hmotnou podobu (pomníky, pohřebiště apod.), mohou mít i „nehmotný“ charakter. Kniha kolektivu autorů *Pod pásy tanků, pod křídly letadel. Ve fotografiích, dokumentech a vzpomínkách k 70. výročí osvobození Prostějovska* splňuje právě především úlohu uchování historické paměti. Autoři na přibližně třech stech textových a padesáti obrazových stranách zachytili poslední válečné týdny na Prostějovsku. Ty byly spojeny s většími bojovými střety, i tankovými bitvami, v jeho jihovýchodní části. V katastrofch obcí Klenovice na Hané, Čelčice, Skalka, Obědkovice, Tvorovice, Ivaň apod. proběhly bitvy, v nichž padli jak vojáci všech válčících stran, tak i civilisté. Zároveň tyto střety přinesly i velké majetkové škody.

První kapitola je jakousi ouverturou k válce. Autor kapitoly, historik *KVH Dukla*, Zdeněk Bezrouk provází čtenáře dobovou atmosférou, již přibližuje především na základě excerpce regionálního tisku a vzpomínek pamětníků. Mobilizace, předmnichovské dny, konference v Mnichově, vyklizení pohraničí, rýsování nových hranic – to vše Bezrouk demonstruje na osudech některých obcí v západní výseči dnešního okresu Prostějov. Zabráni brodeckého jazykového ostrova, které muselo být spojeno s Hřebečskem, vedlo k přičlenění řady českých obcí (Šubířov, Biskupice ad.) k Říši. Německá hranice se ocitla 20 km od Prostějova. Tohle nečekal nikdo. Druhá republika ale neměla dlouhého trvání a v březnu 1939 došlo k okupaci zbytku českých zemí. Bezrouk zachycuje obsazení Prostějova opět především na základě zpráv z tisku, který ač cenzurovaný i autocenzurovaný, poskytuje dodnes vzhled do katastrofické situace, v níž se

Češi ocitli. Tu vystihl přesně prezident Hácha, jenž ji zažíval v první linii: „*Jsme zavřeni v jedné kleci s bláznem a podle toho se musíme chovat*“. Tento výrok se pak stal vodítkem pro chování drtivé většiny Čechů za okupace. Velkou předností knihy a jejím zásadním přínosem je zachycení příběhů pamětníků, které by mohly zapadnout a již se nikdy neobjevit. Typickým příkladem může být příběh *Hirtův mlýn*. Poutavé vyprávění Milady Antlové (roz. Hirtové) o podzimu 1938 ve Dzbelu a o životě v německém záboru během války je neocenitelným vkladem pro zachování historické paměti. Takovýchto cenných osobních zpodobění skýtá kniha několik desítek. Ty jsou doplněny zajímavou fotografickou přílohou pramenně pocházející většinou z osobních archivů autorů, pamětníků či z fotoarchivu prostějovského muzea a státního archivu. Další tři kapitoly, jež spadají do úvodní části knihy, tvoří vstupní bránu k ústředním kapitolám týkajícím se posledních týdnů války na území Prostějovska. Dva dny letecké války nad Prostějovem v létě 1944 či zákopová příprava z přelomu roků 1944/1945 již ohlašovaly, že fronta se blíží. Čtvrtá kapitola pak líčí příchod prvních vojsk na Hanou. Byli jimi vojáci demoralizované maďarské královské armády. Jejich pobyt v Tvorovicích, Kelčicích a v dalších obcích je opět dokladován vzpomínkami pamětníků.

Kapitoly pátá až osmá jsou věnovány hlavnímu tématu knihy, tedy popisu závěrečných ústupových manévřů, bitek

a bojů v dubnu a květnu 1945. Autoři velmi zdařile a zároveň přehledně chronologicky líčí jednotlivé události, přičemž ke každému dni připojují výčet obcí, v nichž k nějaké události došlo. Takto zachovávají pro čtenáře jak časový, tak i geografický přehled. Každý den je pak líčen prostřednictvím zážitků pamětníků, jež jsou zasazovány do kontextu „suchých“ historiografických informací. Tato metoda vytváří plastický obraz posledních dnů a hodin války a umožňuje čtenáři vidět, že prostějovský okres byl vojenskými událostmi zasažen poměrně výrazně a že konec války nebyl rozhodně prost obětí a velkých ekonomických škod. Cenným a zdařilým krokem je i část fotografické přílohy dokladující uniformy jednotlivých armád, ať již důstojníků či vojnů apod., přičemž uniformy jsou opatřeny základním popisem.

Devátá kapitola osvětluje činnost *KVH Dukla* a jeho aktivit na Hané. Jsou jimi akce k významným výročím, uctění památky padlých, bojové ukázky apod. Poslední kapitola ozřejmuje význam vojenské archeologie pro dokumentaci válčených událostí.

Knihou užitečně osvětluje řadu událostí konce války na Hané. Zachycené výpovědi pamětníků jsou tím nejcennějším, co přináší. Čas je neúprosný a autorům se podařilo nashromáždit informace, jejichž výpovědní hodnota bude moci být interpretována, reinterpretoována i v dalších desetiletích. Záslužným krokem je i důraz kladený na obrazovou stránku. Fotografická příloha zaručuje, že čtenář nebude unaven pouze nezáživným alfabetským výčtem, ale že bude vtažen do jednotlivých příběhů i obrazovým sdělením. Účelem sestavení publikace nebylo podat ideologický výklad konce války, nýbrž „pouze“ získat co nejvíce obrazových, hmotných, písemných a ústních výpovědí a sestavit z nich mozaiku, jež čtenáři nevnučuje žádnou „pravdu“, ale nechává mu prostor k přemýšlení. I tento přístup je oceněníhodný, jelikož soudobá historie je, jak můžeme často vidět, místem střetů těch, kteří si dělají monopol na pravdu.

Lubomír Novotný

Lubomír Novotný, historik a právník specializující se na dějiny 19. – 20. století a na právní dějiny.

lubomir.novotny@vkol.cz

Martin Foret: Překvapila mě šíře komiksu pro dospělé za první republiky

Komiksově fenomény i polozapomenuté perly reflektují obsáhlé **Dějiny československého komiksu 20. století**. Na dva roky starém počínu, pro který je nutné udělat si v knihovniče speciální místo, se podílel i olomoucký mediální teoretik a badatel **Martin Foret**. Zeptali jsme se ho na to, jak působivá publikace vznikala, co ho na práci nejvíc těšilo i jaké objevy ho překvapily.

Ve své disertaci řešíš, co je to komiks. Co je to tedy komiks?

Složitá otázka na úvod. V českém prostředí je obzvlášť klíčové zdůraznit, že to není literatura. Když se komiks hodnotí literárněvědnými měřítky, tak z toho prostě vždy musí vyjít špatně. Jedná se trochu o nepochopení samotného předmětu. Myslím, že je to dané provázáním s tiskem. Komiksy se u nás prodávají v knihkupectví, vazba přes médium knihy k literatuře je hrozně silná. Ale co se týče nějakého teoretického vymezení, tak má vlastně komiks leccos společného spíše s filmem než s literaturou. Pro nás jako autory Dějin i úvodu do teorie bylo klíčové vymezit si komiks jinak než literárněvědně. Ale otázka je to těžká. Řešení, se kterým jsem byl po teoretické stránce docela spokojený, je tak komplikované, že se v běžné komunikaci nedá používat. Obecně jsem tedy smířený s tím, co se už prosazuje i mezi fanoušky. Že je prostě lepší chápat komiks jako specifické médium vedle literatury a filmu než ho brát jako literární žánr. Také mě překvapuje a mrzí, že se komiksu u nás ne-

Martin Foret, koordinátor Centra pro studia komiksu za FF UP v Olomouci a spoluautor publikací *Dějiny československého komiksu 20. století* a *V panelech a bublinách. Kapitoly z teorie komiksu*.

věnují lidé zabývající se výtvarným uměním. A i ve světě je málo těch, kteří ho zkoumají po stránce výtvarného výrazu. U sebe to vnímám jako velký deficit, že nejsem úplně schopen to postihnout, protože nemám kunsthistorické vzdělání.

Komiksem se zabýváš dlouho. Kdy jste si řekli, že vezmete ten československý „od podlahy“?

Komiksy mě bavily vždycky. Po strýci a tátovi jsem zdědil nějaké ze šedesátých let, takže tu kvalitativní latku jsem měl ze čtenářské zkušenosti nastavenou relativně vysoko. Když už mě to mělo – v období dospívání – přestávat bavit, tak vyšel český *Maus*, komiks pro dospělé o holocaustu, takže nebylo třeba s komiksem přestávat. Ale nešel jsem na univerzitu s tím, že se chci zabývat komiksem. Na bohemistice jsem chtěl, tuším, dělat Ortena nebo něco podobného. Vznosného. Což jsem i nějakou dobu dělal. Ale komiksem se nikdo nezabýval, nebyla k tomu žádná literatura, byla to – co do domácí teorie – bájná terra incognita, a to mě zlávalo. Bylo to zcela nezmapované téma. Člověk mohl být objevitel, mohl přinést něco nového. Pak to spíš tak vyplynulo. Když jsem nastoupil na doktorát, tak jsem s komiksem chtěl přestat, začal jsem dělat „seriózní“ mediální studia – zpravodajství a podobné věci ve středním proudu. Ale na to jsme, na rozdíl od komiksu, nikdy žádný grant nedostali (smích). Na ten komiks jo, takže mě to zase vrátilo zpátky, ovšem opět to nebylo cílevědomé ve smyslu „chci dělat komiks a nic jiného“. Projekt vznikl tak, že nás trochu štválo, že o komiksu nikde nic není, že to nikdo nedělá seriózně. Když už se něco objevilo třeba na internetu, tak to byly fanouškovské jakoby „hurá“ věci. Začínal převládat názor, jako kdyby komiks u nás začal teď, že je to novinka. Dějiny československého komiksu bylo přítom něco, co jsem si vždy strašně chtěl přečíst. Nikdy by mě nenapadlo, že je budu psát. Ovšem když se k tomu nikdo neměl a pořád žádné nebyly, tak nás napadlo, že by bylo dobré ukázat, že to opravdu není tak, že před rokem 89 nebylo nic.

Co tě v rámci výzkumu překvapilo?

Asi nejvíce mě překvapila šíře komiksu pro dospělé za první republiky. Měl jsem matnou představu, že něco dělal Ondřej Sekora a tak. Ale že toho dělal tolik a tak strašně dlouho...

Co třeba? K čemu se člověk může dostat?

V knihovně se v původních *Lidovkách* dostaneš ke všemu, znovu to zatím nikdy nevyšlo. On dělal každý týden, myslím v pondělí, asi 15 let sportovní strip (jedná se o krátký komiks, jedna řada obrázků, tzv. panelů – pozn. aut. rozh.) pro dospělé. A pak přispíval i do dětské rubriky, vytvořil neskutečné množství stripů. Nejdelší cyklus se jmenuje *Hnát a Patrčka* – je o dvou vyhrocených charakterech, něco jako Laurel a Hardy; založený na dynamice těch dvou protikladů. Také mě překvapilo, že toho Josef Lada dělal tak moc a začal tak brzy.

Ale obecně bylo překvapivé právě rozšíření komiksu pro dospělé. Všichni jsme věděli, že ať to bylo s komiksem za totality jakékoliv, tak v dětských časopisech byl a bylo ho relativně hodně. V sedmdesátých letech v *Ohníčku* každých 14 dní vycházelo třeba 6 komiksů. Ovšem že byla docela široká i ta paleta komiksů pro dospělé, znamenalo

František Voborský: *Pepina příjemná zákaznice*, 1933.

velmi příjemný objev. První skutečně formální komiks – s bublinami – byl také pro dospělé, a to v letech 1906–1907.

Z neznámějších tvůrců to tedy za první republiky byli Sekora, Lada... Kdo další?

Potom třeba František Voborský, který dělal takové lidovější věci. Vytvořil postavu Pepiny Rejholcové, která byla velmi populární. V roce 1932 byl o ní dokonce natočen celovečerní film. „Celovečera“ podle komiksu v Československu v roce 1932! To je taky parádní.

Dochoval se?

Ano. On tedy ten snímek je takový hloupoučký. Obecně ten komiks je o postavě poněkud jednodušší venkovanky. Spíš taková lidová zábava. Ale zase to byl relativně velký fenomén, který měl přesahy.

V čem vycházel?

Ve spoustě periodik. Byla to figura, která migrovala přes řadu časopisů. Taký existovala v podobě loutek.

A další osobnosti?

Třeba René Klapáč. Kdybych chtěl udělat hodně velkou, lacinou nálepku, tak bych řekl, že to byl trochu něco jako český Disney. Dělal líbivou kresbou, Disneyem inspirovanou. A vytvářel třeba pro časopis *Puntá* stejnojmenný seriál. Toho mezi léty 1935 až 1942 vyšlo asi 140 čísel, pak ho nacisté zakázali. Byl plný komiksů.

A po únoru 1948?

Zjistili jsme zajímavou věc. Ty tradované obrovské prodlevy a záказы vlastně nikdy tak obrovské nebyly. Jistě, první polovina padesátých let byla hodně smutná, ale komiks na dekádu nezmizel. Poměrně rychle se vrátil. A později za normalizace žádný úbytek, kvantitativně výrazný, také nebyl. Tam spíš byly omezeny jisté žánry. A jak už jsem říkal, v *Ohníčku* nebo dalších dětských časopisech vycházela seriálů spousta. Ve druhé polovině 20. století akorát už není tak výrazný komiks pro dospělé. Komiks se tu ustavuje buď jako dětský žánr nebo satirický – třeba komunální satira v *Dikobrazu* a podobně. Ale dospělých projektů, které by vybočovaly, bylo docela málo.

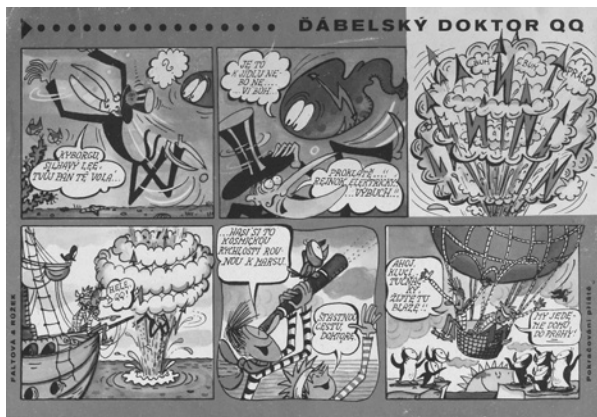
V knize se hodně zabýváš takzvaným „klubáckým“ komiksem? O co přesně se jedná?

To byl jeden z výrazných, velmi silných a stabilních žánrů. V podstatě od vzniku *Rychlých šípů* v předvečer druhé světové války až do poloviny devadesátých let. *Rychlé šípy* se ukázaly jako velmi životaschopný model. A zásadní byl i formálně – byl to komiks, který u nás natrvalo prosadil komiksovou bublinu. Což bylo tedy také to první, o co seriál po únoru 1948 přišel.

Navíc ale *Rychlé šípy* také ustanovily jakýsi fungující model mládežnického komiksu. Jak jej permanentně zakazovali, tak byl i pořad různými způsoby substituován. Musela přijít nějaká pionýrská družina, která v té tradici pokračovala. Tím se vytvořil specifický, pro naše prostředí typický, žánr rozvíjený v různých variacích. Byl produktivní a každá totalita se s tím nějak vyrovnala. Foglar, velice krátce, vytvářel i seriál pro kuratorijní časopis, který také pracoval s podobným mikrokolektivem. Pak byl vyhozen, poté po válce pokračoval se svými *Rychlými šípy* a hned po roce 1948, už bez Foglara, zase přišel seriál, který je měl replikovat.

V sedmdesátých letech už máme takových seriálů celou řadu. Tento žánr až do té poloviny devadesátých let představuje vedle veselých zvířátek jednu z dominant československého komiksu.

Věra Faltová (s. Vojtěch Stekláč): *Mořští vlci a ďábelský doktor* QQ, 1970.

Kromě klasického výzkumu v archívech jste spolupracovali i se sběrateli. Co nejvíc „frčelo“ a na jaké rarity jste narazili?

Sběratelé byli nejdůležitější tam, kde knihovny selhávají. To se týkalo třeba reklamních komiksů, které se ve 20. – 30. letech neprodávaly a v knihovnách nejsou. Sběratelé představovali jedinou možnost, jak se vůbec o existenci něčeho takového dozvědět a zjistit, jak to vypadá. Pak tady také bylo to, že komiksy, které lidé měli rádi či které dostaly nálepku kulturní záležitosti, třeba věci od Káji Saudka, se z knihoven kradly. To si tak půjčíš celý ročník *Mladého světa* a komiksy jsou vyřezané. Anebo se nám stalo, že v knihovně chybělo nějaké číslo z ročníku. Musím zmínit i to, že pomocí kontaktů se sběrateli se rozvíjí síť pro hledání, takový pavouk. Někdo si pamatoval, že někde něco bylo. I když to nenajdeš v určitém roce, tak víš, že to existovalo a hledáš dál. Takže v těchto ohledech jsou sběratelé klíčoví. Ale primární metodou byl intenzivní knihovní výzkum.

Kolik jsi po knihovnách proseděl času?

Netroufám si odhadovat. Paní ve studovně vázaných novin budou možná vědět (smích). Myslím, že jsme spočítali, kolik periodik jsme prošli, ale z hlavy to číslo nevím. Stovky. Ovšem hodin nepočítaně. Ale byli jsme na to čtyři, což je myslím nejmenší možná skupina, aby byla schopná to za těch 5 let, co jsme na Dějinách pracovali, nějak rozumně projít. A nejhorší je, když projdeš 20 ročníků časopisu, kde fakt nic komiksového není. Chceš s tím seknout a ve 21. se něco objeví. To je pak malá odměna. Anebo když najdeš zapomenuté komiksy v časopisech jako *Potápěč* nebo *Železničář*...

Měli jste záber i na regionální periodika?

Ne tak úplně. To už se v tak malém kolektivu na 100% nedalo. Regionální mutace deníků jsou dostupné jen v knihovnách těch příslušných krajů. Dobře jsme pokryli Brno, kde byl Tomáš Prokůpek. Já se snažil Olomouc, ale tady to bylo docela chudé. Pokusili jsme se pokrýt i velké tituly třeba v západních Čechách. Snažili jsme se to dělat poctivě, ale signalizovali jsme, že zrovna v tomhle segmentu to není úplně, protože to ani stoprocentní být nemůže.

Božena Plochánová: *Bill krotí výtržníkov* (z cyklu *Bill a Mary*), 1976.

Mluví se o Saudkovi, Němečkovi, Sekorovi. Co třeba nějaké výraznější ženské autorky?

Není jich mnoho. Ale třeba v komiksu pro děti je veličinou Věra Faltová, která dělala neskutečné množství seriálů. Na Slovensku je pak ještě výraznější figura, Božena Plochánová. Ta dělala kromě komiksu pro děti v takové extenzitě jako Faltová ještě skoro 40 let komiksy pro dospělé. Vytvářela do časopisu *Roháč*, slovenské obdoby *Dikobrazu*, strip *Bill a Mary*. Týdenní strip, naprosto šílený korpus příhod, přes 1300 epizod, které pokrývají společenský vývoj na Slovensku. Taková satira v krotké podobě.

Ze scénaristů pak Ljuba Štíplová jako jedna z formativních osobností utvářejících *Čtyřlístek*, dlouhé roky. Pár zajímavých ženských figur se tedy najde. Ale je to trochu pánský klub, no. Na rozdíl od současnosti. Teď je vlastně mnohem víc ženských autorek.

Zmínil jsi, že teď se věnujete 19. století. Jak to tehdy vypadalo?

Ano, s Tomášem Prokúpkem. Nás hlavně zajímá, jak a z čeho se vlastně komiks u nás utvářel. Protože, přece jen, v roce 1900, kde jsme začínali v Dějinách, jsme to už nacházeli v určitém smyslu „usazené“. Byť je to jen obrázkový seriál bez bublin a s texty pod obrázky. Ale už jsou ustavené žánry, má to nějaké místo v dobových periodikách, což je právě pozůstatek 19. století.

I v tomto období působily zajímavé osobnosti. Třeba Mikoláš Aleš se svého času zabýval docela intenzivně obrázkovým seriálem. Ale ne, že bychom čekali, že tam

objevíme nějaké zásadní seriály, protože serialita v komiksu ještě skoro nefungovala.

A otázka na závěr. Pro co z komiksové tvorby máš slabost? Co tě „nepustilo“?

Teď jsem se musel intenzivně zabývat tím klubáckým komiksem. A ne že by mi to bylo nějak proti srsti (smích). Ale baví mě ta pestrost. A tím, jak k tomu nepřístupujeme axiologicky a ostře literárněvědně, ale spíš zkoumáme fungování toho fenoménu, tak tam nalézáme opravdu zajímavé věci.

Pavel Kořínek, jeden ze spoluautorů, se teď více zabývá zmíněným časopisem *Punta*. To je z hlediska fungování periodik, marketingu či merchandisingu neuvěřitelný fenomén... Samozřejmě, když bychom se na to dívali pouze pohledem literární vědy, tak jsou to jen hloupé veršiky pod možná trochu kýčovitými obrázky. Ale vytvořili 140 čísel, poměrně rozsáhlou, komplexní, seriálovou strukturu s řadou, dnešní terminologií, spin offů. Jako publikační projekt je to pozoruhodné.

Žánrově se mi nepředjedly autobiografie, což byla vlna komiksů hlavně kolem roku 2000, globálně trochu vyvolaná *Mausem* a potom francouzskou *Padoucnici* a podobně. Ovšem nemám nějaké pevné žánrové preference. Moc mě nebaví superhrdinové a takové ty nejočekávanější věci. Ale ne že by mi to vadilo nebo bych byl nějaký předsudečný. Akorát těch srdečních záležitostí tam mám o dost méně.

Rozhovor připravila Šárka Novotná

S Tomášem Dimterem o německé literatuře a překladatelském řemesle

V rámci 2. ročníku festivalu *Olmützer Kulturtage – Olomoucké kulturní dny* bylo možné seznámit se a pobesedovat s významným českým překladatelem z němčiny, vysokoškolským pedagogem a redaktorem nakladatelství Mladá fronta, **Tomášem Dimterem**. Kdo přišel 7. dubna do freskového sálu W7, mohl si vyslechnout poznatky a názory o uměleckém překladu člověka s bohatými zkušenostmi a velkým kulturním rozhledem. Ba co víc, návštěvníci zjistili, že Tomáš Dimter umí o svých názorech hovořit se sympatickou otevřeností a sdělným humorem. Po festivalovém vystoupení jsme Tomáše Dimtera požádali o rozhovor, který by doplnil přednesené teze.

V rámci olomoucké přednášky jste hovořil o pozitivních zvláštnostech německého literárního života. Má současná německojazyčná literatura nějaká specifika, témata, postupy, kterými může české literární prostředí obohatit? Pokud se to dá vůbec zobecnit...

Každá národní literatura má svá regionální specifika, která se odrážejí ve volbě tématu. V současném globalizovaném psaní mám pocit, že řada knih vzniká ze stejné instantní směsi, podle toho může vznikat kdekoli na planetě. Obohatit nás může jakákoliv dobrá kniha. Ale že by byla dnešní německá literatura nějak specifická a pojednávala formálně či obsahově o něčem, co neznají v jiných literaturách, o tom pochybuju.

V úvodu přednášky jste říkal, že máte to štěstí, že je Vám překladatelská práce koníčkem a nemusíte překládat z nutnosti kvůli obživě. Podle čeho si vybíráte knihy, které budete vy sám překládat?

Především mě musí bavit. Poslední dobou mám nejradši díla na pomezí žánrů, kultura, historie, beletrie. Dál sleduju tvorbu „svých“ oblíbených autorů a čekám,

co napíší... Takže sice vím, co budu překládat na jaře 2017, ale nechám se překvapit, třeba se objeví něco, čemu neodolám...

Mluvil jste o vstřícných podmínkách vůči překladatelům v Německu a tamní výrazné podpoře překladů z němčiny. Mohl byste stručně shrnout, co by se mělo zlepšit na české straně? Co pocítujete jako nejpalcivější problém překladatelů z němčiny?

Změnit by se mělo především chápání role překladatele. Zatím má totiž pověst „zbytečného služebníka“. Jaké by to bylo, kdybychom vycházeli pouze z českých knih? Zhloupli bychom? Stalo by se něco zásadního, kdyby překlady nebyly? Vystačili bychom si jen s českými autory? Za nejpalcivější považuji způsob, jakým někteří nakladatelé s překladateli zacházejí, nabízejí jim nehorázné smlouvy, a to nemluvím jenom o finančních podmínkách.

Překladatelé z velkých jazyků, jako je třeba němčina, to mají jednodušší, protože je zde přece jen více nakladatelů a větší podpora ze strany Německa, resp. Rakouska a Švýcarska, takže ani v případě ztráty a malých prodejů to nakladatele nepoloží.

V loňském roce jsme slavili výročí konce druhé světové války a v té souvislosti se v odborných literárních kruzích velice často hovoří o chybějící paměti. Máme autorů i autorů, kteří tematizují rozchod s německým etnikem, tzv. odsun. Přitom v německojazyčné oblasti existují spisovatelé, kteří tuto událost zpracovávají z pohledu druhé strany, napadá mě Erica Pedretti. Jistě byste řadu autorů doplnil. Je tedy konstatování chybějící paměti spíše neochotou reflektovat toto téma v širším než národním rámci, nebo je to tematický rámec opravdu definitivně jednostranný?

Časy se mění. Vzpomínám, že ještě před několika lety

by zmínka o odsunu vyvolala v očích většinové společnosti odpor a masivní vlnu tiché zášti, kterou by dotyční vyzvraceli na sociálních sítích. Neochota podívat se do zrcadla a přiznat si, že vidím syna či dceru primitivního rasisty a popírače dějinných událostí, který vyháněl Němce z jejich domovů, dá hodně práce a silnou vůli. Tou ale v ohromující míře rozhodně neoplyváme. Takže: časy se mění, ale pomalu. A je to vidět i na české literatuře, která se problematickým místům české historie a národní povahy věnuje.

Ještě navážu na předchozí otázku. Spisovatelka Erica Pedretti se ke svému rodišti Šternberku hlásí, několikrát jej navštívila, vystavovala zde svá výtvarná díla, bylo jí uděleno čestné občanství a o svých zážitcích z dětství píše ve svých prózách velice vytríbeným způsobem. Její výpovědi na mě působí méně horče či vyčítavě než ty české (např. *Vyhnaní Gerty Schnirch, Peníze od Hitlera, Němci*) soustředující se především na vinu. Z jejího literárního díla však máme přeloženy jen tři knihy, byť se jedná o autorku za hranicemi velice uznávanou a oceňovanou. Znamená to, že české prostředí stále není připraveno na přijetí jejích děl a knih s obdobnou tematikou nebo je to jinak?

Jde o obecnější problém. Erica Pedretti není masově čtenou a prodávanou autorkou ani v německojazyčném prostředí. A u nás platí jistá rovnice: prodá-li se v Německu 100000 výtisků, u nás jsme rádi za 3000. Tento poměr platí i u všech knih až do určitého, v podstatě nepočítatelného množství. Dnes vycházejí kvalitní knihy, kterých se prodá 150 až 200. Na vině často není téma knihy, ale třeba nakladatel, který knihu vydá a nic jiného pro ni neudělá. Pro striktně ekonomicky uvažujícího nakladatele je na zvážení, jestli hodlá tratit na beletrii, nebo radši vydá nějakou odbornou publikaci. A k Vámi zmiňované autorce: mít v českém prostředí vydané tři knihy považuji za úspěch.

Máte ve výhledu nějakou knihu, která pro Vás má podobný příznak? Myslím tím, že by měla být přeložena do češtiny, ale zatím pro to nejsou vhodné podmínky a vzniká tak prázdné místo?

Nemám. Mojí rolí není moralizovat a zušlechťovat, já mám jenom překládat a pokud možno mít z toho ra-

dost. Navíc si myslím, že nabídka knih je u nás tak pestrá, že prázdná místa téměř neexistují. Jen hledat.

Za rozhovor poděkovala Petra Kožušníková

Tomáš Dimter ve freskovém sále W7 v Olomouci. Foto: P. Kožušníková.

Tomáš Dimter (*1974), český překladatel z němčiny, působí také jako literární kritik a přednáší na Ústavu translatologie FF UK. Pracuje jako redaktor nakladatelství Mladá fronta.

Za svou překladatelskou činnost byl mnohokrát oceněn. V roce 2006 získal Prémii Tomáše Hrachy za překlad románu *Vápenka* rakouského spisovatele Thomase Bernharda. Za překlad románu *Terézie Mory* *Den co den* byl nominován v roce 2008 na cenu Magnesia Litera a zároveň byl oceněn Obcí překladatelů. Téhož uznání se mu dostalo v roce 2012 za překlad románu Saši Stanišiče *Jak voják opravuje gramofon*.

V roce 2016 v jeho překladu vyšly román Klause Modicka *Koncert bez básníka*, jenž byl představen také na olomoucké Noci literatury, a román Saši Stanišiče *Noc před oslavou*.

Večer poezie Jiřího Koplíka

Arcibiskupství olomoucké ve spolupráci s Arcibiskupskou knihovnou Olomouc uspořádalo 31. května komponovaný večer poezie při příležitosti životního jubilea olomouckého básníka PhDr. Jiřího Koplíka. V Prečanově jubilejní knihovně byla prezentována jeho nová sbírka básní *Šťastný život* (2016), jíž se samostatně věnuje Bohumír Kolář v následujícím příspěvku níže: „*Veselé básně / se těžko rodí / na tvrdých stolech // ale na stromech / volně povlávají / stačí zachytit / tu nejkrásnější [...]*“

Recitace vybraných básní se ujali Martina Pavlíková a Tomáš Žižkovský, kteří přednes pojali formou dialogu. Síla verše byla umocněna a doznívala za doprovodu kytary v provedení Terezy Senovičové. Vybrána byla skladba „Septiembre“ argentinského skladatele Máxima Diega Pujola.

Jiří Koplík se narodil 30. září 1931 v Říkovcích u Přerova. Po gymnaziálních studiích absolvoval v letech 1950–1954 filozofii a historii na Filozofické fakultě Univerzity Palackého. Po učitelské dráze v Němčicích nad Hanou a v Kojetíně nastoupil do Muzea Zábřeh a posléze do Okresního archivu Šumperk, do jeho zábřežské pobočky. Teprve potom se dostává do Olomouce, nejprve do Vědecké knihovny (1965–1978) a nakonec do Krajského pedagogického ústavu (1978–1991). V roce 1998 převzal od pana Bohuslava Smejkalu správu Arcibiskupské knihovny v Olomouci. Knihovně zůstal věrný do konce roku 2011.

Jiří Koplík vstoupil do světa poezie roku 1966, kdy byla v ostravském kulturním měsíčníku *Červený květ* otištěna báseň s názvem „Naděje“. O tři roky později zveřejnil v novinách *Univerzita Karlova* protirežimní verše „Odvažuji se“. První básnické svazky ale publikuje až po sametové revoluci.

Básník se ve sbírce *Šťastný život*, která je dělena do čtyř oddílů, ohlíží nejen za pestrobarevností lidského života, ale specifickým způsobem také reflektuje rozpolcenost lidské duše a neduhy a nástrahy současného světa: „[...] *Tlačeničky v hypermarketu / lidé hledají něco pro sebe / i na sebe / najdou zaplatit / rychle odejdou [...]*“

Z veršů této sbírky lze vycítit, jakoby byly určitou bilančí, ohlédnutím se za dosavadním životem a zároveň i určitou reflexí současného vidění světa, který autora nenechává klidným. Sbíрка odráží život člověka pevně spjatého s Bohem. Koplíkovy texty jsou sice málomluvné, zkratkovité, ale hluboké svým obsahem. Jeho poezie je čistá, jasná a srozumitelná.

V posledním oddíle nové sbírky s názvem *Zlepšit svět* se autor zamýšlí nad aktuálními, tíživými a nelehce řešitelnými otázkami světa: „*tisíce lidí vyhnali zlí střelci i celé rodiny bloudí světem, hledají poklidné město [...]*“. Autor má pocit, jako bychom ještě nedozráli, plně nedorostli, jako bychom v sobě dusili, uchovávali mnohé z doby minulé, co nás v činech i myšlení stále svazuje a co často vede nejen naše slova, ale i činy: „*žili jsme dlouho v ne-svobodné zemi, jsme dosud plní staré plísně*.“ Básník vidí neduhy „*divokého zvířete*“, tj. dnešního světa, vidí jeho problémy, nástrahy a především křehkost rovnováhy

Autor básní Jiří Koplík, 2016. Foto: Marta Švecová.

světa. Nezamlčuje, jde přímo k jádru problému, nebojí se pojmenovat: „*peníze rozhodávají dobré vztahy mezi lidmi, rozbíjí celé rodiny a státy.*“ Jedinou zárukou je tedy podle básníka prazákladní princip, kterým je samotný Bůh, návrat ke kořenům, k tradici, návrat k Bohu, který, jak básník praví, „*dovede i veliké zázraky...*“

Sílu nové básnické sbírky Jiřího Koplíka lze spatřit v její aktuálnosti, nepodbízivosti, výstižnosti a přesnosti a jasnosti slov. V jeho poezii nenajdeme sarkasmus, ne humor, naopak ale čistou a nefalšovanou radost vyvěrající např. z trefného spojování slov („[...] *naše oči viděly jen málo z kredence světa [...]*“), která se zavrtají do nitra duše. Sbíрка má sílu – a použijí slov autora – otevírat srdce „*ztvrdlá, kamenná, umláčená životem*“. Jeho verše jsou trefné, nic více nepotřebují a snad mohou být i návodem, jak šťastně prožít život.

Do dalších let života přejeme panu doktoru Jiřímu Koplíkovi hodně zdraví a nezdolnou tvůrčí energii.

Martin Kučera

Šťastný život Jiřího Koplíka

Jiřímu Koplíkovi, písíci mu v letech 1999–2011 pod pseudonymem Jiří Stadník, se letos podařilo vydat devátou sbírku básní pod názvem *Šťastný život*. Prvních pět edičních záměrů vydal jako Stadník, čtyři jako Koplík. Coby dvojediný zůstává po celý život týž. Stejný charakter má i jeho tvorba. Nikdy se neopakuje a nikdy nerezignuje na nezbytný vývoj a poctivě prožitý lidský úděl. Jiří Koplík je Olomoučan a jeho letošní 85. životní jubileum jej pobídlo k malé rekapitulaci. *Šťastný život* pro básníka není výčtem úspěchů a radostí, ale jen zvolna kumulovanou schopností stále lépe vidět, lépe slyšet a vroucněji prožívat. Po *Jablonovém listí* (1999), sbírkách *Po dešti čisto* (2006), *Kraj nevyvolený* (2007), *Trs života* (2009), *Nejsme sami* (2011), *Bílý svět* (2013), *Stromy se nebojí* (1914) a *Šerák* (2015) vydal *Šťastný život*. Všechny básnické svazečky jsou tištěny na volných listech, téměř všechny jsou ilustrované Janou Krejčovou a vydány nákladem autora. Je zřejmé, že jde o mimořádný životní ediční počín. V podtextu celého díla je rozprostřeno autorovo křesťanství, skromné jako Boží muka na hanácké rovině.

Jubilejní sbírka zahrnuje Koplíkovu aktuální tvorbu dvou posledních let a rozložena byla do čtyř tematických oddílů nazvaných *Šťastný život*, *Roční doby*, *Odchod* a *Zlepšit svět*. V prvním básník připomíná přehlíženou četnost světských jevů, jež člověka obohacují. Bohatou frekvencí básník rád umožnil slunci, korunám stromů, mořím, městům, ptactvu, zpěvům, úsměvům ve všech jejich proměnách, a to nevyjímaje podoby pro člověka náročné a vysilující. Překvapující kontrastní vztahy – „[...] *Vzduch je dost nízko nad Zemí / pak už nic říkají někteří / spíše víc / Bůh je všude [...]*“ – naznačují, odkud, kam a ke komu básník promlouvá. Básník si je vědom, že nejednou promlouvá za ty, kteří to nedokážou: „*Chtěli by obchod i svět / trochu jiný / třebaš méně bohatý / ale dobře provzdušněný / i posvěcený / třebaš s pomocí sv. Ducha [...]*“

Obdivuhodné je básníkovo povědomí o osudovosti člověka, v níž zůstane i pláč ze zrození, ale také úsměvná energie okatého vypelichaného ptačího pířka.

Do *Ročních dob* básník uložil jako Boží plán podivuhodné proměny přírody, zafixované do rovníku a obratníků. Tak se zcela přirozeně zatoulal svými verši do všech rozličných fází lidského života. Ocenit je třeba zejména básníkovo bezděčnou obraznost, s jejíž pomocí zjevuje čtenáři ve formě přirovnání objevné analogie (pozdní jaro – psisko s vzrostlou srstí, slunce – velký kocour, podzim – přísný učitel, příroda – kredenc světa).

Závěrečné kapitoly *Odchod* a *Zlepšit svět* – nejsou nostalgii, ale moudrým konstatováním, že svět si zaslouží lidské úsilí, aby došlo k jeho zkvalitnění a vyladění. Není bez zajímavosti, že lidem na světě více chybí harmonie než civilizační vrtochy se známkou vysoké kvality. V tomto duchu směřuje i básnické dílo Jiřího Koplíka ke každému čtenáři.

Všechny básně jubilanta jsou psány volným veršem a s pokorou odmítají řeč vázanou. Hrdě demonstrují svou schopnost naplnit čtenáře přirozenou moudrostí, jako jsou nebesa zdobená mráčky a kupami, nikoli tedy geometrickými obrazci...

Za tuto modernost poetovi poděkujeme. Je současný.

Bohumír Kolář

Noc literatury 2016 – festivalová pouť po Olomouci a světové beletrii

Již potřetí se v Olomouci uskutečnila působivá literární akce s názvem **Noc literatury**, která se konala také v 69 jiných českých městech. Na pěti místech ve městě mohli 11. května zájemci usednout k poslechu ukázek ze světové beletrie nově přeložené do češtiny. Péči Českého rozhlasu Olomouc, Moravského divadla Olomouc, Knihovny města Olomouce, Vědecké knihovny v Olomouci a Vlastivědného muzea tak bylo připraveno v půlhodinových intervalech celkem 13 patnáctiminutových poslechů čteného slova. Opět se četlo na netradičních místech jak v interiéru tak exteriéru, přičemž byly otevřeny i prostory jindy veřejnosti nepřístupné, a tak pozvání k poznávání v Olomouci nemělo jen příznak literární, ale také místopisný. Každá z pěti zmíněných institucí si vybrala místo a zorganizovala zde „svou“ část vystoupení. Již tradičně mohli zájemci plnit očekávání stejně jako náhodní kolemjdoucí usednout před stánkem Českého rozhlasu Olomouc na Horním náměstí u Arionovy kašny. Dita Vojnarová zde četla ukázkou z románu anglického spisovatele a člena komediální skupiny Monthly Python Michaela Palina *Pravda* (česky vyšlo v roce 2015). Román zavádí hlavního hrdinu až do Indie, kam odjíždí napsat životopis místního agitátora za lidská práva. Druhou část pak vyplnila četba v podání Miroslava Kobzy z románu *Parádní jízda* (č. 2015) irského spisovatele Josepha O'Connora, bratra slavné zpěvačky Sinéad. Román vypráví příběh fiktivní hudební skupiny z osmdesátých let na pozadí tehdejší britské hudební scény.

Vlastivědné muzeum v Olomouci letos využilo prostory expozice o místní historii s názvem *Olomouc – patnáct století města*. V replice kokpitu první olomoucké tramvaje se vystřídaly Lenka Kočíšová a Vladimíra Včelná. První jmenovaná zde četla z románu slovenské autorky Moniky Kompaníkové *Piata loď* (č. 2012). Prostředí pro poslech první ukázky to bylo téměř dokonalé, protože posluchače zavedla do prostředí vlakového nádraží, kde protagonistka pohlídá neznámé ženě ve svízelné situaci kočárek s dvojčaty. Sugestivní vnitřní monolog hlídající dívky ocitnuvší se v nezvyklé mateřské roli graduje, když se matka

kojenců nevrací z nástupiště a dívka postupně dochází k poznání, že se o děti musí postarat sama. Ve druhé půli se pak řídicí kabina tramvaje proměnila spíše v řečnickou tribunu, z níž Vladimíra Včelná energicky přečetla ukázkou z románu *Kvazikrystaly* (č. 2015) rakouské spisovatelky Evy Menasse. Stárnoucí žena v úryvku kriticky i s ostrým vtipem komentuje okolnosti svého života i schémata, kterými jsou ženy v jejím okolí poměřovány.

Knihovna města Olomouce letos zvolila exteriérové prostředí parkánových zahrad FF UP na hradbách. V zeleni stromů herečka Vlasta Hartlová přečetla ukázkou ze secesně situovaného románu německého spisovatele Klause Modicka *Koncert bez básníka* (č. 2016). Ten vypráví křehký příběh okolností vzniku obrazu s názvem *Koncert* či *Letní podvečer* významného secesního malíře Heinricha Voglera, blízkého přítele básníka Rainera Marii Rilkeho. Právě absence básníka (ne)zvěčněného na plátně je hlavní otázkou, na niž román nabízí odpověď. Posléze převzal štafetu herec a režisér Štěpán Gajdoš, který přednesl úryvek z knihy povídek izraelského spisovatele Etgara Kereta *Sedm dobrých let* (č. 2015). Ve vzpomínkách na svérázného otce se mísí groteskní prvky s tragikou blížící se smrti.

Také olomoucká vědecká knihovna zvolila pro svou prezentaci přírodní kulisy a to v zahradě zadního traktu Divadla na cucky. Tento počín byl o to působivější, že se jednalo o možnost navštívit jindy pro veřejnost nepřístupnou a dosud nekultivovanou zahradní terasu. Vědecká knihovna letos představila nejširší nabídku literárních ukázek, které byly čteny většinou jen jednou. Bylo proto možné strávit celou Noc literatury zde a vyslechnout všech šest čtení, k čemuž byl k dispozici i improvizovaný bar, nebo si zvolit jen jeden ze tří cyklů. V nabídce zde byly ukázky z románů *Porodní bába* (č. 2015) finské autorky Katji Kettu (četla Petra Ševců) a *Na útěku* (č. 2015) španělského spisovatele Jesuse Carrasca (četl Bořek Joura). V druhém cyklu zazněla povídka *Bezvadná projížďka* (dosud knižně nevyšlo) Belgičana Michela Lamberta (četl Zdeněk Vévoda) a ukázkou ze satirického románu *Žena, propánkrále!* (2016)

z pera maďarského spisovatele Györgyho Spiróa (četla Simona Vičarová). Na závěr zazněla ukážka z románu *Ódinovo dítě* (č. 2016) norské prozaičky Siri Pettersenové (četla Petra Dosoudilová) a nakonec opakovaně četba Bořka Joury z románu *Na útěku* Jesúse Carrasca. Pro návštěvu tohoto „stanoviště“ jsem si vybrala prostřední cyklus, když už soumrak přecházel ve večer, romantické zátiší divokého porostu na terase obživlo myším rejem a na skalní výběžek v úpatí základů stavby vystupovali přednášející herci již za světla reflektorů, což celou atmosféru ještě umocňovalo.

První ukážku četl Zdeněk Vévoda a povídka *Bezvadná projížďka* z dosud v češtině nevydaného cyklu *Kdy se zas uvidíme?* navodila poněkud lynchovskou atmosféru. Tajuplná noční jízda mladého páru autem, jež spočívá spíše ve vnitřním monologu řidiče vzpomínajícího na hezké začátky vztahu, které po procitnutí jeho spící spolence nenávratně mizí, korespondovala s přebujelou vegetací zahrady. Simona Vičarová naopak energicky prezentovala groteskní úryvek z románu *Žena, propánakrále!* Ukážka pojednávala o nápadu zavedení daně z úronu, tedy pohlavního styku. Děj se odehrává v blízké budoucnosti v předvečer jednání maďarské státní rady. Nakonec se zdá, že absurdně vyznívající návrh získá dostatečnou podporu, aby byl při zítřejším hlasování přijat.

Na samý konec jsem navštívila Moravské divadlo Olomouc, které pro potřeby Noci zpřístupnilo veřejnosti Sborový sál Moravského divadla Olomouc, kam se procházelo poměrně složitou spleť chodeb. V deset hodin večer na samý závěr literární pouti zde byla účast spíše nízká, což ovšem zase zvyšovalo požitek ze sdílení komorního přednesu. Pavel Hekela nejprve přečetl úryvek z románu nizozemského spisovatele a publicisty Alexandra Münnnghofa *Pokračovatel rodu* (č. 2016). Historická exkurze do osudů děda, otce a vnuka líčí nejen osudy tří generací jednoho rodu, ale zprostředkovává také podnětný pohled na dějiny Evropy 20. století.

Posléze v uvolněné večerní atmosféře na závěr jinak nabitého programu pokračovala svým přednesem Ivana Plíhalová. Četbu ukážky z románu Portugalce Helderera Maceda *Život tak krátký na lásku tak dlouhou* (č. 2016) za-

hájila krátkým úvodem, v němž si posteskla nad složitostí ukážky, která sestává z dialogu dvou mužů o vztahu k jedné ženě, jejíž osudy rekonstruují. Promluvy postav však nejsou v textu od sebe výrazněji odděleny, což může posluchači hlasitého přednesu lehce zamotat hlavu. Ivana Plíhalová si však dala tu práci a pro naši (míněno přítomné posluchače) snazší orientaci v textu si přinesla dvě židle. Vždy, když se měnil vypravěč, přesedla si na vedlejší židli, což přednesu beletristického textu dodalo ráz scénického čtení. Myslím, že stanovenou dvacátou třetí hodinu jsme nakonec přesáhli, ale jistě bylo příjemné zakončit tuto každoroční a každoročně jedinečnou literárně-místopisnou pout' právě v útrobách již nočně ztichlého divadla.

Zdeněk Vévoda při četbě povídky *Bezvadná projížďka* Michaela Lamberta. Foto: P. Kožušniková.

Stejně jako návštěva loňského ročníku také letošní procházka historickou Olomoucí za světovou literaturou byla jedinečným zážitkem. Specifická atmosféra míst i příběhů vytvořila poutavé kapitoly jediné knihy večera, jejichž posloupnost či nahodilost měl každý návštěvník ve vlastní režii. A právě tuto otevřenost včetně možnosti výběru vnímám jako velice vstřícný způsob prezentace literatury, který má potenciál oslovit širokou veřejnost.

Petra Kožušniková

Za fotografiemi jsou povídky

Rozhovor s olomouckým fotografem Pavlem Rozsívalem

Pracujeme ve stejné instituci, znám tě jako kolegu a viděla jsem několik tvých výstav. Přesto jsme spolu nikdy nemluvili o tom, jak a kdy ses vlastně dostal k fotografování. Co bylo tím počátečním impulzem?

Velkou pobídkou pro mě byla kniha Daniely Mrázkové *Příběh fotografie*, která se mi dostala do rukou v polovině osmdesátých let. Líčí životní a tvůrčí osudy nejvýznamnějších osobností světové fotografie. Snímky v ní mě tehdy doslova uchvátily. Nesetkal jsem se do té doby s fotografií v takové podobě. Shodou okolností jsem krátce nato dostal darem zvětšovací přístroj a vybavení fotolaboratoře. Stačilo už jen přikoupit fotoaparát, pár drobností a začít. Těšilo mě vyvolávat černobílé filmy a zvětšovat snímky.

Takže tě zaujal i celý fotografický proces.

Ano, bylo pro mě důležité mít pod kontrolou veškeré etapy vzniku fotografie, ovlivňovat konečný výsledek rozhodnutím, jakou použiji vývojku nebo druh fotopapíru. Postupem času jsem ve snaze po lepší technické dokonalosti přešel od kinofilmu na střední formát negativu a později na velkoformátový přístroj na ploché filmy. Pročítal jsem fotografickou literaturu, navštěvoval jsem výstavy, až jsem se rozhodl přihlásit na základní uměleckou školu do fotografického ateliéru Mileny Valuškové. Ta pro mě byla velmi inspirativní osobou.

V čem? Můžeš to rozvést?

Řekl bych, že je to bytostná fotografka, profesionálka náruživě zaujatá svým oborem. S houževnatostí se vrací na místa, která fotí, dokud fotografie nevyjde podle jejích představ. Asistoval jsem jí například při fotografování zříceniny hradu Hluboký za letní bouře; teprve v absolutním nečase měl snímek pro ni tu správnou atmosféru. Milena Valušková mě učila dívat se, rozlišovat různé druhy světla, vnímat nálady. Z její volné tvorby vyzařuje až spirituální poetika. A to mě okouzluje.

Následovalo tvé studium na Institutu tvůrčí fotografie na Slezské univerzitě v Opavě. Byla i tam nějaká osobnost, která tě zásadně ovlivnila?

V Opavě byla celá řada vynikajících pedagogů, významných českých fotografů. Fascinovala mě nevyčerpatelná energie profesora Vladimíra Birguse, jeho encyklopedické znalosti i specifický, řekl bych přímo přízračný dojem z jeho fotografií – fragmentů vytržených ze skutečnosti. Dokumentární fotografii přednášel vynikající Jindřich Štreit. Učil nás vsímat si mezilidských vztahů, v nichž jsou obsaženy prožitky a události, skrývané city. V neposlední řadě musím zmínit ještě Miloslava Stibora; k němu jsem měl velmi blízký vztah. A často si v praxi při editaci fotografií vzpomenu na jeho slova: „*Nafocený snímek je teprve padesát procent hotové práce!*“

Vybavíš si svou první fotografii, o které sis řekl, že je v ní víc než prosté zachycení skutečnosti?

Asi ano. Byla to fotografie lesa v ranní mlze pořizená neda-leko místa, kde bydlím. Živě se mi vybavuje pocit radosti, až nadšení, který jsem zažil v temné komoře, když se v vývojku zjevil tento snímek. Dýchla z něj právě ta melancholie, kterou jsem pocítil při stisku spouště.

Co tě vlastně na fotografování baví?

Baví mě tvoření. Okamžik, kdy něco vysněného, pouze teoretického, myšlenkově neurčitého se změní v artefakt, tedy *Májová madona*, z cyklu *Věcnosti*; 1. místo v soutěži Muzeum Photo 2015, kategorie Kreativita v muzeu.

něco hmotného, uvědomělého, poznatelného... a snad i jakási distribuce tohoto poznání prostřednictvím fotografie. Fotografování mi dává možnost se lidsky zlepšovat, trpělivost, soustředění. Také štěstí ze setkání se zajímavými osobnostmi.

Vybral bys jeden svůj snímek, který podle tebe nějakým způsobem převyšuje ty ostatní?

To je těžké. Snad by to mohl být snímek s názvem *Touha* – akt mladého šestnáctiletého hochy, kterému dvojexpozicí z hrudi raší jarní vegetace. Ten hoch je můj syn, je to takové mé alter ego...

Mě osobně asi nejvíc oslovil tvůj dokumentární, sociálně laděný cyklus *Situace*, v němž se ti myslím dobře podařilo zachytit běžné všednodenní momenty, ale s hořkosladkou „příchutí“. Nosíš v hlavě nějakou chvíli, příležitost, kdy sis řekl: „To by byla výborná fotografie...“, ale zůstala promarněná?

Milion. Když jedu do práce, když jdu na oběd... Takových situací je strašně moc, ale člověk většinou není připravený. Při práci na této sérii jsem nachodil hodiny a hodiny městem a pozoroval. Někdy jsem si vyhlédl zajímavé místo a čekal jsem. Ten cyklus byl mou reakcí na chaos konzumních a materialistických změn ve společnosti. Zkoumal jsem život městského člověka, kontrast reklamy a lidí, iluzi a reality.

Ve tvé poslední sérii *Věcnosti jsi představil zátiší, kde vedle sebe kladěš zdánlivě neslučitelné věci či přírodniny, které pak „zahrají“ nový příběh. Jak tě taková fotografie napadne? Promýšlíš ji dopředu, nebo jde o improvizaci?*

Obojí. Kreslím si skici, při realizaci ale mnohokrát nejsem spokojený. Cítím, že to není ono, hraju si, přidávám, ubírám, nápady na sebe navazují, postupují jako po schůdkách, až konečně cítím, že nemám co dodat.

Co pro tebe vůbec znamená *dobrá fotografie*?

Za dobrými fotografiemi jsou povídky, příběhy, svědectví. Obdivuhodný je například brazilský fotograf Sebastião Salgado. Jeho dokumentární snímky, zachycující bezútesně lidské osudy v chudých oblastech světa, jsou opravdu velmi silné. Zároveň je v nich obsažena pravda, soucit i obrovský smysl pro „výtvarno“. Salgadovo dílo názorně dokazuje, že fotografie je uměním. Ze současných konfliktů v různých zemích

fotoreportéři zobrazují spoustu dramatických scén, vypjatých emocí a válečné agresivity. Ale bohužel na vyvážení těchto často brutálních depresivních informací již v médiích nezbyvá prostor. Proto jsou pro mě stále cennější snímky našeho místra Josefa Sudka, který dokázal zachytit neobyčejně obyčejné věci. Divák může rozjímat v jeho zátiších nad klidem a krásou. Dodávají víru a naději, jsou to tichá povzbuzení.

Pojďme teď k tvé práci v muzeu. Do jaké míry tě ve volné tvorbě ovlivňuje?

Dokumentuji umělecké předměty z rozličných odvětví a fondů. Všechny ty věci v sobě nesou velký potenciál, působí svoji historií, zakódovanou pamětí. Asi to bude znít jako klišé, ale budí ve mně i úctu k šikovnosti našich předků. A velkou pokoru.

Letos v únoru jsi získal 1. místo v soutěži *Muzeum Photo 2015*. Fotografie byly představeny na výstavě v Moravském zemském muzeu v Brně. Co pro tebe znamená toto ocenění?

Potěšilo mě. Jsem rád, že taková akce existuje. Umožnila mi setkat se s kolegy z jiných institucí, získat kontakty a vyměnit si zkušenosti. Většina mé práce v muzeu končí v digitálním archivu, takže jsem rád, když se něco dostane i na veřejnost.

A obligátní otázka na závěr. Na čem teď pracuješ?

Tajemství je pro mě určitou motivací, miluji překvapení a sám rád překvapuji. Proto bych poslední odpověď zatím nechal otevřenou... třeba do příště.

Za rozhovor poděkovala *Hana Jakůbková*, kurátorka Vlastivědného muzea v Olomouci

Pavel Rozsival (*1960 v Olomouci)

Absolvoval Institut tvůrčí fotografie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě. Od roku 1998 pracuje jako fotograf ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Ve volné tvorbě se věnoval například subjektivnímu dokumentu (*Situace, Studie*), abstraktní fotografii (*Vertikála*), inscenovaným portrétům (*Setkání*), stylizovaným aktům v krajině (*Sen trvá...*) či krajině vůbec (*Čerění*). V letošním roce mu bylo za fotografii *Májová madona* uděleno 1. místo v soutěži Muzeum Photo 2015 v kategorii Kreativita v muzeu.

Kulturní itinerář

Vlastivědné muzeum v Olomouci nám. Republiky 5

František Josef I. v Olomouci

Výstava ke stému výročí úmrtí císaře
(25. 11. 2016 – 19. 2. 2017)

Dne 21. listopadu 2016 uplyne sto let od úmrtí rakouského císaře Františka Josefa I. (1830–1916). Mezi panovníky, kteří se v průběhu historie vystřídali na českém trůně, patří František Josef I. k těm neznámějším, ale současně i k rozporuplně vnímaným osobnostem. Přispěla tomu jednak císařova politická rozhodnutí a jednání, jednak pohnutý rodinný život protknutý několika osobními tragédiemi. Vláda Františka Josefa I. vyplňuje celou druhou polovinu 19. století a přesahuje do počátku první světové války. Na trůně setrval František Josef I. celých 68 let a řadí se tak k nejdéle vládnoucím panovníkům v historii.

V souvislosti se zmíněným výročím připravilo Vlastivědné muzeum v Olomouci výstavu, která připomene osobnost panovníka jakožto častého hosta v Olomouci. Představí podobu a průběh jeho návštěv, ale i to, jakým způsobem se odrazily v životě města. V závěrečné části seznámí s významnými jubilei císaře a jejich slavením. Výstava nese titul *František Josef I. v Olomouci* a proběhne v termínu od 25. listopadu 2016 do 19. února 2017 v sále sv. Kláry.

Téma císařových návštěv ukazuje, že Olomouc sehrála v dějinách monarchie i v životě panovníka důležitou roli. Právě zde, v sále arcibiskupského paláce, se 2. prosince 1848 ujal tehdy osmnáctiletý arcivévoda František Josef vlády a od této doby začal vystupovat jako císař pod jménem František Josef I. Nebylo to však poprvé, co do Olomouce ještě jako arcivévoda zavítal. Hradbami chráněnou pevnost měl možnost poznat již při svém prvním krátkém pobytu ve čtrnácti letech. O dva roky později si zde dokonce procvičoval dovednosti a znalosti z vojenské výchovy.

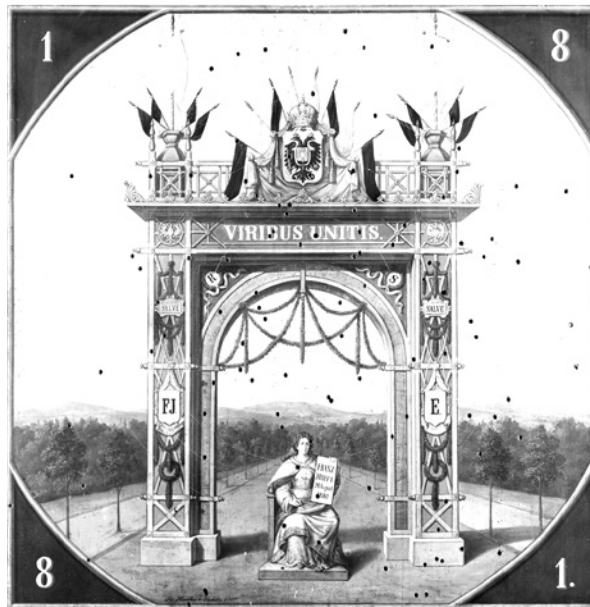
Středem panovníkovy zájmu se Olomouc stala poté ještě několikrát. Hned v padesátých letech 19. století si ji opakovaně zvolil jako místo pro politická jednání s ruským

carem Mikulášem I. a se zájmem přihlížel zdejším velkolepým přehlídkám a cvičením rakouské armády. Krátce se zde zastavil i v roce 1866 v rámci návštěv míst dotčených boji po prohrané prusko-rakouské válce. Mimo oblíbené vojenské manévry vyplňovaly program císařových olomouckých pobytů také prohlídky zdejších ústavů a institucí. V roce 1872 zavítal např. na Slovanské gymnázium, kde se právě odbývaly maturitní zkoušky, a při návštěvě roku 1880 navštívil nemocnici na Hradisku, průmyslové muzeum, střelnici a mnohá další místa.

Kromě průběhu a podoby zmíněných návštěv seznámí výstava s vybranými aspekty císařova života a prozradí, kde císař při svých pobytech v Olomouci bydlel, jak se bavil či jak se v Olomouci slavila jeho výročí. Mezi exponáty najde návštěvník předměty s úzkou vazbou na osobu císaře, např. ty, které sám používal, nebo takové, které dosud nebyly nikdy vystaveny. Instalaci sbírkových předmětů doprovodí interaktivní koutky pro děti i dospělé.

Markéta Doláková

Slavnostní brána císaři Františku Josefovi I. na střeleckém terčí z roku 1881. Foto: Pavel Rozsival.

Vědecká knihovna v Olomouci

Akce pro veřejnost
přednáškový sál VKOL, Bezručova 3 (není-li uvedeno jinak)

Týden knihoven
(3. – 9. října 2016)

Autorské čtení Jaroslava Irovského
(4. října 2016 od 17:00)

Setkání s mladým olomouckým autorem, rodákem z va-lašských Slušovic, který byl Městskou knihovnou v Praze zařazen mezi devět nejpozoruhodnějších autorů současné české literární scény. Díky svému syrovému a někdy až vul-gárnímu literárnímu stylu bývá často srovnáván s Charlesem Bukowskim. Debutoval roku 2012 sbírkou šestnácti povídek *Jak jsme slavili Velikonoce a další humoresky*, následovaly autobiografické a dekadentně laděné povídky pod titulem *Příběhy sráče* a v roce 2014 *(O)byčejný život*. Právě poslední soubor dvaadvaceti povídek a dvou básní si získal velký obdiv čtenářů po celé ČR.

Tvorba rodokmenu (praktický workshop)
(6. října 2016 v 17:00 / PC učebna VKOL, Ostružnická 3)

Toužíte zjistit více o svých předcích? Nevíte, kde přesně hledat a jak? Jaké moderní nástroje Vám mohou v pátrání po Vašich kořenech pomoci? To vše a mnohem více si na vlastní kůži vyzkoušíte v praktickém workshopu Kristýny Bařinové. Naučíte se naprosté základy potřebné pro Vaše pátrání. Uvidíte, jak lze vyhledávat v online archívech a jak v nich číst. Seznámíte se s online nástroji a databázemi, v nichž můžete zjištěná data přehledně uchovávat a následně je doplňovat a rozšiřovat. Workshop je určen pro naprosté začátečníky v genealogickém pátrání. Nutná rezervace předem, a to na webu www.vkol.cz.

Michal Štěpánek: Írán
(25. října 2016 od 17:00)

Cestovatelská projekce o Íránu, kterou povede cestovatel a průvodce Michal Štěpánek. Ten bude hostem Vědecké knihovny již poněkolikáté. V minulosti vzbudily velký ohlas návštěvníků jeho zážitky z Gruzie a Bolívie. Přednáška

o Íránu pak bude obsahovat ty nejnovější informace, neboť samotnou cestu se chystá Štěpánek absolvovat měsíc před touto projekcí. Nutná rezervace předem na www.vkol.cz.

Týden vědy a techniky
(1. – 13. listopadu 2016)

Digitalizační jednotka Vědecké knihovny v Olomouci (exkurze pro veřejnost)

(1. a 8. listopadu od 17:00 / sraz před budovou na Ostružnické 3)
Prostřednictvím exkurze pro veřejnost se můžete seznámit s procesem digitalizace národního kulturního dědictví ve VKOL. Návštěvníci budou moci sledovat při práci moderní skenovací přístroje a také tzv. skenovacího robota. Místo na exkurzi je nutné si rezervovat předem na www.vkol.cz.

Adaptační strategie v pěstování lesů ve spojení s globální změnou klimatu

(3. listopadu od 17:00)

Přednáška doc. Ing. Radka Pokorného, Ph.D. z Ústavu pro výzkum globální změny AV ČR. Pod pojmem „Globální změna klimatu“ se skrývá změna v extrémech a době výskytu řady klimatických parametrů zahrnující jak vysoké teploty, extrémní přísušky, tak naopak působení pozdních mrazů, přívalem srážky apod. Les je významnou stabilizační složkou krajiny. Stabilita našich lesů se proto stává prioritou pro lesnictví i zemědělství. Dnes zasazený strom dospěje myšlné zralosti za 100 i více let. Proto je třeba již dnes v kontextu získaných vědeckých poznatků a predikce vývoje parametrů prostředí, vývoje lesa, hmyzích škůdců aj. změnit přístup k obhospodařování lesů v ČR. V příspěvku bude veřejnost seznámena se způsoby monitorování stavu lesa, popisem současného stavu lesů v ČR v kontextu historického vývoje, predikcemi vývoje lesa a navrženými možnými adaptačními strategiemi v pěstování lesa i ve srovnání s vybranými státy EU.

Tajemný svět forenzní balistiky

(9. listopadu od 17:00)

Přednáška plk. Ing. Bohumila Planky, Csc. z Kriminologického ústavu AV ČR. Forenzní balistika patří k nej-

starším kriminalistickým metodám. Její základy byly položeny před sto lety. V jednadřacátém století používají balisticki nejmodernější technologie, jakými jsou 3D skenování povrchu střel a nábojnic, animace střelecké události na místě činu a speciální databáze. Individuální a skupinová identifikace – ztotožnění zbraně pachatele – se dělá pomocí moderních počítačových metod. Balistika se podílí na objasňování nejzávažnějších trestných činů, např. usvědčení „lesního vraha“ Viktora Kalivody, ale i atypických případů (sebevražda kuší nebo zástřel toaletním papírem).

Beseda s pamětníky u kulatého stolu

(1. 12. 2016 od 14:00)

Beseda s pamětníky nacistické perzekuce při příležitosti výstavy *Paměť tváře / Tváře paměti*.

Výstavy v Galerii Biblio

I. patro Vědecké knihovny v Olomouci, Bezručova 2

Otto Wichterle / Vědec a vynálezce

(5. – 30. 9. 2016)

Výstava Otto Wichterle zapůjčená z Muzea Prostějovska putovala Českými centry napříč Evropou. Věnuje se životu a dílu jednoho z našich nejvýznamnějších vědců a díky způsobu jejího zpracování má ambice oslovit širokou veřejnost, dospělé zájemce o vědu a techniku i děti. O vynálezci kontaktních čoček a silonu se dozvíte nejen klasickou formou, ale i prostřednictvím komiksových panelů či dokumentárního filmu. Ke zhlédnutí budou i trojrozměrné exponáty související s Wichterlovým výzkumem. Součástí výstavy bude doprovodný program pro školy.

Vstup na výstavu je pro čtenáře knihovny zdarma. Otevírací doba galerie je shodná s otevírací dobou knihovny.

Jana Z. John: S duší popsanou

(3. – 31. 10. 2016)

Kombinované abstraktní obrazy olomoucké rodačky, malířky Jany Z. John.

Jana Zajasenská-John (*1963) se narodila v Olomouci, ale většinu dosavadního života prožila na Slovensku. Tady ji k malování přivedl dědeček, sám malíř. V prvotní tvorbě ji velice inspirovala rázovitá hornatá slovenská krajina. Studiu malby se věnovala soukromě, v ateliérech akad. malířů v Martine a Žiline. Do své rodné Olomouce se vrátila před šesti lety a dnes tady žije a pracuje i se svým manželem, olomouckým výtvarníkem.

V posledním období se věnuje převážně abstrakci. Experimentuje s akrylem v kombinaci s různými jinými médii. Svá díla vystavovala na mnoha kolektivních i autorských výstavách na Slovensku, ale také v Čechách, Německu, Srbsku. Je členkou Unie výtvarných umělců Olomoucka.

Vstup na výstavu je pro čtenáře knihovny zdarma. Otevírací doba galerie je shodná s otevírací dobou knihovny.

Jiří Klváček. Olomouc. Obrazy.

(1. – 30. 11. 2016)

Jiří Klváček (*1985) se od malička věnuje kreslení a malování. Obrazy zachycuje vším, co je zrovna po ruce, a na vše, na čem se stopa pohybu jeho ruky chvíli udrží. Je to jeho přirozenost. Také osobitá forma komunikace a v neposlední řadě i jistá forma terapie. Jiří Klváček je převážně samouk, ačkoliv se na jeho výtvarném školení podepsal pan Milan Šimík a tříleté studium keramického oboru na Střední škole speciální DC 90 v Topolanech.

Vstup na výstavu je pro čtenáře knihovny zdarma. Otevírací doba galerie je shodná s otevírací dobou knihovny.

Paměť tváře / Tváře paměti... nejen nuceně nasazených

(1. – 30. 12. 2016)

Putovní výstava *Paměť tváře / Tváře paměti... nejen nuceně nasazených* a související tematické besedy u kulatého stolu si kladou za cíl seznámit veřejnost prostřednictvím životních příběhů 11 přeživších obětí nacismu s různými formami nacistické perzekuce a zejména upozornit veřejnost na aktuální životní situaci a potřeby přeživších obětí nacistické perzekuce v České republice. Portrétní fotografie obětí nacismu byly na-

foceny v roce 2008–2009 fotografkou Janou Stachovou. Vernisáž výstavy se uskuteční 1. prosince 2016 od 16:00 v Galerii Biblio. Vstup na výstavu je pro čtenáře knihovny zdarma. Otevírací doba galerie je shodná s otevírací dobou knihovny.

Muzeum a galerie v Prostějově

nám. T. G. Masaryka 2

Privítejme otce vlasti
(6. 10. – 27. 11. 2016)

Letošní rok v České republice jednoznačně probíhá v duchu oslav 700. výročí narození Karla IV. I když od konkrétního data – tedy 14. května – již uplynula nějaká doba, přece ještě oslavy stále probíhají. Ani Muzeum a galerie v Prostějově nezůstává stranou těchto oslav. Připravili jsme pro návštěvníky výstavu s názvem *Privítejme otce vlasti*, která začíná 6. 10. 2016 a potrvá do 27. 11. 2016. Výstava představí dobu Karla IV., jeho vládu a činy, které se nesmazatelně vryly zlatým písmem do historie českého státu, ale i činy, o kterých se raději moc nehovoří. Výstava mapuje i panování předchůdce Karla IV., jeho otce Jana Lucemburského, a následovníků Karla IV., jeho synů Václava IV. a Zikmunda Lucemburského. Součástí výstavy bude i doprovodný program, který představují dvě odborné přednášky a jedna muzejní noc. Přednášejícími budou Martin Wihoda z Masarykovy univerzity v Brně, a to na téma „Karel IV. Jaký byl a jak jej neznáme“ a dále manželé Vendula Vránová a Jakub Vrána z Archeologického centra Olomouc, kteří budou přednášet na téma „Tepenec – moravský hrad Karla IV“. Muzejní noc mimo jiné nabídne ochutnávku středověké kuchyně a vystoupení skupiny historického šermu.

Karel IV. je pro české dějiny fenomén, který si zaslouží velkou pozornost nejšířší veřejnosti. Proto Vás co nejsrdečněji zveme do prostějovského muzea na prezentovanou výstavu i doprovodné akce, zvláště pokud jste ještě nestihli oslavit narozeniny Karla IV., anebo se chcete ještě něco nového dozvědět o Otci vlasti.

Václav Horák, historik a kurátor výstavy

Vlastivědné muzeum v Šumperku

Hlavní třída 22

Juraj Hovorka

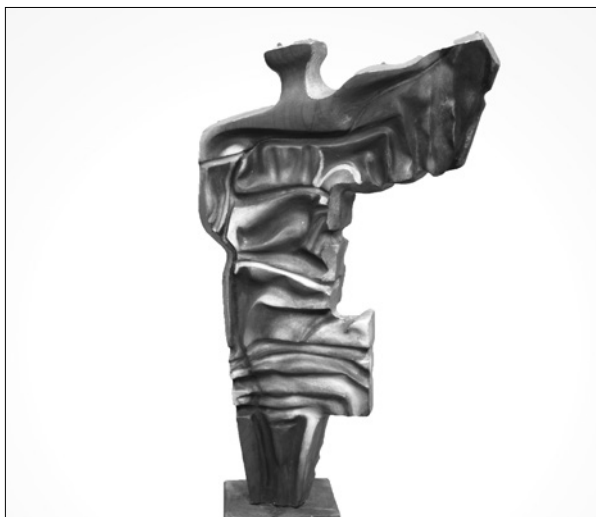
(do 13. 11. 2016, Výstavní síň)

Výstava, jež je uspořádána k příležitosti 90. výročí narození věhlasného sochaře Juraje Hovorky, který přispěl svým umem k vývoji moderního sochařství na Slovensku a který pochází ze šumperského regionu, nabídne průhled do umělcovy rozmanité tvorby.

Juraj Hovorka se narodil 17. května 1926 ve Vikýřovicích, nicméně své dětství a mládí prožil v Bratislavě, kde jeho otec Jozef Hovorka studoval právo. V roce 1939 se na krátký čas s rodinou vrátil na Moravu, kde období druhé světové války strávil v Olomouci a posléze v Ostravě.

Zájem o umění, jež v něm probudila matka, a své výtvarné schopnosti rozvíjel nejprve v soukromé škole malíře Aljo Berana (1907–1990), poté, mezi lety 1946–1948, u Jana Zrzavého, Vladimíra Navrátila a Josefa Vineckého na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, kde absolvoval studia na Ústavu výtvarné výchovy. Obliba v modelování a touha pro niknout více do sochařského umu jej z hanácké metropole zavedla do Hořic v Podkrkonoší, kde v letech 1948–1951 absolvoval studia na Vyšší průmyslové škole kamenické a sochařské. Následujících pět let docházel do ateliéru profesora Jozefa Kostky, aby úspěšně ukončil svá vysokoškolská studia absolvováním Vysoké školy výtvarných umění v Bratislavě, a to v roce 1956, respektive roku 1957, poněvadž mu bylo působení na akademické půdě prodlouženo tzv. čestným rokem. Z osobních i profesních důvodů se v Bratislavě nakonec rozhodl usadit a zejména svými exteriérovými sochařskými realizacemi se zapsal nejen do současné tváře slovenského hlavního města, ale také do vývoje moderního sochařství na Slovensku.

Vedle monumentální plastiky se Juraj Hovorka věnuje komornímu sochařství, neztratil zájem o kresbu a malbu, od konce osmdesátých let našel cestu i ke grafice, a své umělecké názory rozvíjí rovněž v oblasti užitého umění,

Divoká Desná, 80. léta 20. století.

konkrétně při tvorbě uměleckého šperku. Vybrané náměty zpracovává v nejrůznějších materiálech, okouzlen je především strukturou kamene, dřeva a kovu, často však využívá i sádky či epoxidu. Jeho rozpětí inspirace je stejně obšírné. Ve svých dílech osobitě reaguje jak na umění starověku, tak na dobové trendy druhé poloviny 20. století.

Kouzlo papírových modelů hradů a zámků
(8. 9. – 6. 11. 2016; Hollarova galerie)

Papírové modely přiblíží zajímavé, pozoruhodné a jisté i reprezentativní hrady a zámky z celé České republiky, např. Kokořína, Litic, Točnicku, Náchodu, Rožmberku, Třebíče a mnoha dalších. Sbírkou více jak 60 modelů na výstavu zapůjčil sběratel Jiří Struž z Olomouce. Výstavu doplní velkoformátové fotografie zámků, např. Bouzova, Hluboké, Konopiště, a hradů Bítova, Kostí a Švihova, zapůjčené z hradu Šternberku. Panoramatická mapa hradů a zámků s ilustrovaným průvodcem ukáže, kde se vystavené modely hradů a zámků v naší republice nacházejí.

Návštěvníci si budou moci sami vyzkoušet vystříhnout a slepit model a svůj výrobek si jako suvenýr odnést domů. Pro školy a školky bude připraven speciální program, který je možné si objednat u lektor-

ky Ivy Tylové na telefonu: 583363090 nebo e-mailu: iva.tylova@muzeum-sumperk.cz.

Souvky

(27. 9. – 6. 11. 2016; Rytířský sál)

Geologická výstava o horninách, jež byly přisunuty ledovcem během doby ledové. Výstava představuje bohaté sbírky z podsbírky geologie muzea Šumperk. Seznamuje návštěvníky se samotným pojmem souvky – typy a původem. Součástí výstavy jsou také makrofotografické detaily jednotlivých souvků spolu s didaktickými doplňky.

Ohlédnutí za léty

(do 16. 10. 2016)

Výstava chystaná ku příležitosti oslavy životního jubilea mnohým Šumperanům dobře známé umělkyně a učitelky Dany Vilišové představí návštěvníkům její tvorbu za posledních dvacet let. Příchozí se mohou těšit na její výrobky z keramiky, grafiku a malbu.

Příroda kolem nás – Antonín Říha

(24. 11. – březen 2017)

Výstava fotografií k 70. narozeninám autora doplněná přírodovědnými a zoologickými sbírkami.

Muzeum Zábřeh

O včelách a lidech

(5. 10. – 27. 11. 2016)

Výstava, která vznikla ve spolupráci se střediskem ekologické výchovy při SVČ Doris, představí včely z pohledu entomologa a přiblíží tolik rozšířený fenomén včelařství a jeho produkty. Etnografické a zoologické sbírky Vlastivědného muzea v Šumperku doplní exponáty zapůjčené od občanského sdružení Dubická včela Františka Vlčka.

Muzeum Mohelnice

Zdeněk Burian – Malíř ztraceného času

(říjen – listopad 2016)

Výstava reprodukcí ilustrací Zdeňka Buriana přenesou návštěvníky šumperského muzea do období prehistorie

a ukáže jim svět plný dobrodružství a dětských motivů. Umělec, známý širokou veřejností zejména ilustracemi knih *Lovci mamutů*, *Vinnetu* nebo *Dvacet tisíc mil pod mořem*, zavede děti i dospělé na široké pláně savan, do hlubokých pralesů a džungle a vystoupá s nimi do vysokých hor. Výstavu připravil Josef Ptáček ve spolupráci s Památníkem národního písemnictví.

Pietní akt u příležitosti uložení ostatků účastníka odboje, plukovníka Jiřího Krátkého

Od pondělí 13. června 2016 spočívá v rodinné hrobce na Ústředním hřbitově v Olomouci-Neředíně urna válečného veterána II. světové války, plukovníka Jiřího Krátkého. Na jeho přání tam ostatky přesunula rodina z Floridy v USA, kde od emigrace po vpádu armád Varšavské smlouvy žil.

Jiří Krátký se narodil 7. března 1928 v obci Vojnice u Olomouce jako syn ruského legionáře a účastníka domácího odboje, Františka Krátkého, brigádního generála in memoriam, jehož v roce 1942 popravili nacisté v koncentračním táboře Mauthausen. Jiřímu Krátkému bylo tedy pouhých 14 let, když domů k němu, mamince a sestře Blažence dorazil z koncentračního tábora Mauthausen balík, ve kterém byly šaty a obuv popraveného tatínka a stálo tam „Je po něm. Žádnou korespondenci již nezasílejte“. Dva roky nato v září 1944 vstoupil Jiří jako úderník „České roty“ do partyzánské brigády maršála Tita, do konce války v ní bojoval proti nacistům.

Po válce Jiří Krátký dokončil maturitu a nastoupil v Hranicích do vojenské akademie. „*Jenže komunistickému režimu se nelíbil, a tak ho z akademie v listopadu 1948 vyloučili s odůvodněním, že nevyhovuje charakteru lidově-demokratického důstojníka. Odmítl totiž podepsat přihlášku do KSČ,*“ připomněl při pietním aktu předseda olomoucké jednoty Československé obce legionářské MVDr. Milan Žuffa-Kunčo. V této těžké době mu byly oporou manželka Hedvika a dcery Jarmila a Marcela. Po ruské okupaci plukovník Krátký v roce 1969 s rodinou emigroval přes Maďarsko do Rakouska a následně do Spojených států. Zemřel letos v březnu.

„Věřím, že ne jenom my zde přítomní – jeho sestra Blaženka, jeho manželka Hedvika, dcery Jarmilka a Marcelka, synovci Zdeněk a Miloš, vnoučata Tomáš a Fabián, zástupci AČR, správy a samosprávy a společenských organizací – ale celý náš národ zachováme jméno plukovníka Jiřího Krátkého ve své paměti a budeme ho udržovat s obdobnou vytrvalostí, s jakou on bojoval ve II. světové válce za nás, za naši svobodu. Čest jeho památce!“ připomněl Žuffa-Kunčo na závěr svého projevu u příležitosti pietního uložení ostatků plukovníka Jiřího Krátkého.

(s použitím materiálů z Olomouckého deníku a od plk. dr. Žuffy-Kunča připravil Lukáš Neumann)

Válečný veterán, plukovník Jiří Krátký. Zdroj: Wikipedia

Arcibiskupský palác Olomouc Wurmova 9, Olomouc

„Obrazem přivedu tě blíž k člověku“

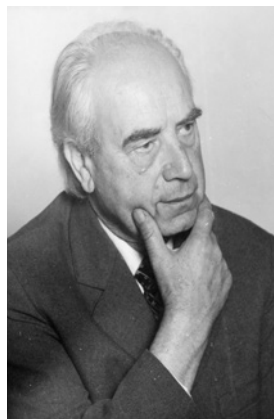
Ke stému výročí narození Rudolfa Smahela

Sté výročí narození Olomoučana Rudolfa Smahela (1916–1997), velikána světa fotografie druhé poloviny dvacátého století, připomněla na konci léta výstava jeho fotografií v Arcibiskupském paláci Olomouc.

Při hledání názvu výstavy se vycházelo z osobního vyznání mého otce, které si napsal pro publikaci *Jeseníky* v roce 1976. Dobře vyjadřuje hloubku jeho autorského záměru přiblížit k lidem krásu i jeho osobní úctu ke všemu Stvoření. „*Za léta nasbíral jsem mnoho, co mnohým zůstalo skryto před očima, jakoby se příroda obávala dravosti lidí a nepochopení... Obrazem přivedu Tě blíž k člověku: pozná, že jsi vždy krásná, dáváš zdraví, radost všem... Já zůstanu věrný Tobě a Tvým lesům, přesvědčen, že Tvůj obraz nikdy nezhyne.*“

Když se řekne jméno Rudolf Smahel, vybaví se ve fotografickém světě především obraz města Olomouce. Místa, které tvořilo celý jeho dospělý život. Města, které formovalo jeho osobnost a otvíralo vnímavou duši člověka, který se uměl dívat na věci a příběhy kolem sebe tak, že dokázal zachycovat místa známá neznámým způsobem, a přitom si zachovával úctu ke všemu památnému a historickému. Není proto divu, že tomuto městu věnoval pět publikací. Kniha *Olomouc ve fotografii* se stala pojmem a na mnoha výtvarných školách v zahraničí učebnicí pro fotografování architektury.

Rudolf Smahel a jeho fotografická tvorba jsou pojmy, které si našly trvalé místo v české fotografii. Šedesátiletá tvůrčí aktivita představuje již mnohostranné a vyzrálé dílo, které je po celou dobu rozvíjeno v jedné výrazové rovině a v jednom výtvarném názoru. Šel si svou cestou, jak mnohdy říkával, a přestože měl velký vzor v tvorbě Karla Plicky, svého přítele, rádce i zastávce, v době, kdy na otce dopadala tíha lidské zloby v totalitním režimu. Nenapodoboval cizí vzory. Jeho tvorba vždy kotvila v realizmu, pravdě, věcnosti a sloužila humanitním myšlenkám, oslavě krásy, světla, člo-

Portrét Rudolfa Smahela, 1980. Foto: Jana Smahelová.

věka. Byl fotografem s výrazným výtvarným akcentem, perfekcionista v kompozici i v řemeslném provedení.

Své snímky vždy pečlivě koncipoval, proto zachovávají pevnou konstrukci, kompozici a zvláště neomylně voleným osvětlením skvěle vystihují situaci, tvar, atmosféru a ducha objektu. Celá jeho tvorba je vyjádřena kultivovaným podáním námětu, poetickým zachycením světla a technickou precizností velkého formátu negativu. Pravdivě zachycuje lidi, tvary, architekturu i krajinu. Jeho práce zasahuje do několika odvětví fotografie. Je vynikajícím portrétistou, zvláště ve čtyřicátých letech, kdy čtyři roky po válce provozuje vyhlášený fotoateliér, než komunistický režim ukončí jeho práci. Fotografem architektury a města, ponejvíce v šedesátých letech, kdy vychází slavná kniha *Olomouc ve fotografii* a také *Kroměříž*, které si sám nejvíce vážil. Krajinářem je v sedmdesátých letech, to nalézáme v jeho publikacích *Jeseníky*, *Beskydy* a *Valašské muzeum v přírodě*.

Rudolf Smahel byl ovlivněn generační estetikou své doby, jeho tvorba názorově vychází hlavně z proudů šedesátých let, kdy se upevňuje společenská pozice fotografie, což podporuje její celkový rozmach. V té době platí zásada určitého vzoru výtvarnosti a krásy, cílem je fotografický obraz, technicky i výtvarně dokonalý, krásný a oku lahodný. Tento umělecký názor se plně shoduje s výtvarným citěním Rudolfa Smahela, proto i v jeho díle dochází k velkému rozmachu. Jeho tvorba patří ke klasickému proudu české fotografie spolu s Karlem Plickou, Josefem Ehmem a Vilémem Hecklem. Jeho krajinářské záběry nás uchvacují svojí čistotou, pravdivostí i monu-

Osvětlimany s barokní kapličkou, 1980. Foto: Rudolf Smahel.

mentalitou celků a precizností detailů. Jsou propracovány ze všech úhlů pohledu, zprostředkovávají sílu i majestát přírody, jsou plné harmonie, vznešenosti a krásy, dávají nám pocit míru, rovnováhy a téměř nás vybízejí vstoupit do obrazové reality. Blízký vztah k přírodě ho doprovázel na jeho celoživotní cestě. Rád spojuje architekturu s krajinou, toto spojení nalezneme v každé jeho publikaci.

Z jeho osobního svědectví i z jeho práce můžeme načerpat naději do svých životů. Pro mne bylo mimořádně silné otcovo vyznání v nemoci, když jsem se ho ptala, jestli ho nemrzí, že ztratil zrak. Řekl mi: „*Můj Bůh je dobrý, dal mi vidět mnoho krás, proto si může vzít i můj zrak.*“

Jeho síla vycházela z opravdu žité důvěry Bohu. Provázela ho celým jeho životem. Jeho útočištěm byla modlitba, k ní se utíkal ve všech situacích. Jeho síla byla také v odvaze a vytrvalosti překonávat překážky. Několikrát za svůj život musel změnit svůj pracovní směr. Často mi říkával: „*Jen se nebát, nějak bylo, nějak bude.*“ Další jeho síla byla ve velké pracovitosti a osobním nadšení. Jeho lidská hloubka rostla z úcty ke Stvoření. Zůstával často v úžasu nad krásou přírody. Dovedl najít krásu tam, kde jiní neviděli. Jeho síla byla také v pravdivosti, nikdy si nelhal. Ke konci života byla jeho síla v trpělivosti, kdy snášel nemoci a ztrátu zraku.

Jana Smahelová

Před sto lety se narodil olomoucký arcibiskup František Vaňák

Výstava fotografií Rudolfa Smahela mimo jiné souvisela i s dalším letošním stým výročím – narozením olomouckého arcibiskupa ThDr. Františka Vaňáka (1916–1991), kterého s fotografem pojilo od mládí hluboké přátelství. V závěru Vaňákova života se oba společně setkali v Arcibiskupském paláci, kde Rudolf Smahel za asistence své dcery Jany arcibiskupa Vaňáka fotografoval.

František Vaňák byl sice arcibiskupem jen přes dva roky, ale za tuto krátkou dobu se zasadil o řadu zásadních událostí, z nichž některé měly význam nejen pro jeho domovskou olomouckou arcidiecézi, ale také pro naši vlast.

František Vaňák pocházel z Vojtěchova (okr. Prostějov), kde se narodil 28. června 1916. Po obecné škole

pokračoval ve studiích na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži. Po maturitě v roce 1936 byl přijat na Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Olomouci. Kněžské svěcení přijal Vaňák z rukou olomouckého arcibiskupa Leopolda Prečana (1866–1947) dne 5. července 1941.

První kaplanská léta působil ve Frenštátu pod Radhoštěm a současně v Rychalticích (zde byl provisořem). Na počátku roku 1948 byl povolán do Olomouce, kde působil u sv. Michala. V roce 1950 zakončil na zdejší univerzitě slavnostní promoci doktorské studium. Vzdělání uplatnil u církevního soudu. V letech 1951–1989, tedy plných 38 let, vykonával duchovní správu v Rýmařově. Od roku 1975 byl navíc administrátorem ex currendo ve Staré Vsi u Rýmařova. O pět let později se stal čestným kanovníkem kolegiální kapituly v Kroměříži a o rok později zastával funkci místoděkana bruntálského děkanátu. Během tohoto období se zapsal do srdcí místních obyvatel a zasloužil se o stavební obnovu řady kostelů a kaplí v tomto regionu.

František Vaňák byl v červenci 1989 po složitých jednáních ustanoven titulárním biskupem – apoštolským administrátorem olomoucké arcidiecéze. Biskupské svěcení přijal 26. srpna 1989 v olomoucké katedrále sv. Václava. Krátce po pádu komunistického režimu jej papež sv. Jan Pavel II. jmenoval novým olomouckým arcibiskupem a metropolitou moravským (21. prosince 1989).

Během krátkého episkopátu stihl obnovit teologickou fakultu, kněžský seminář v Olomouci a připravil podmínky pro znovuzahájení činnosti diecézní charity a arcibiskupského gymnázia se sídlem v Kroměříži.

Portrétní fotografie arcibiskupa Františka Vaňáka. Foto: Rudolf Smahel, archiv Jany Smahelové.

V dubnu 1990 vysvětil dva nové biskupy – svého nástupce Jana Graubnera a pomocného biskupa Josefa Hrdličku. V porevoluční atmosféře přivítal na Velehradě Jana Pavla II. a v olomoucké katedrále sv. Václava přijal bl. Matku Terezu z Kalkaty. Pozornost věnoval také krajanům v USA a Kanadě a zasadil se o závěrečné práce v procesu svatořečení Jana Sarkandra.

Arcibiskup Vaňák zemřel po těžké nemoci 14. září 1991 v nemocnici v Městě Albrechtice u Krnova. Pohřben byl na Svatém Hostýně.

Martin Kučera, Vít Němec

Podzim přinese bohatou hudební nadílku. Zazní v olomouckých chrámech i šumperském kulturáku
Hudební fanoušci si v Olomouci a okolí přijdou na své. Podzim slibuje řadu bluesových, rockových a „vážných“ koncertů, které zazní v klubech, koncertních sálech i kostelích.

Právě na spojení hudby a fascinující atmosféry letitých chrámů láká *Festival duchovní hudby*, který začíná v neděli 25. září a finišuje v půli října. Návštěvníci si koncerty vychutnají například v chrámech svatého Michala, Mořice, Panny Marie Sněžné, ale i na Klášterním Hradisku či v dómu svatého Václava. Na programu jsou díla Franze Schuberta, Johanna Sebastiana Bacha, slavná 9. *symfonie* Ludwiga van Beethovena, ale i *Requiem* z pera současného britského skladatele Andrewa Lloyda Webbera.

Přímo na soudobou hudbu pak cílí další velká podzimní akce – festival MusicOlomouc. „*Letos je na programu opravdu hodně zahraničních hostů,*“ vypíchla festivalová produkční Aneta Vondráčková. Na Hanou dorazí například soubory z Rakouska, Švýcarska, Německa nebo Slovenska. „*Přijede také pražský Kühnův smíšený sbor, který v Olomouci často nevystupuje. Koncert bude 9. října v Redutě a očekáváme velkou návštěvnost,*“ upozornila Vondráčková a dodala, že s aktuálním festivalovým ročníkem se pojí i několik novinek. „*Letos poprvé si mohou lidé, od 19. září, koupit lístky v předprodeji, a to jak v klasické variantě, tak i v té určené studentům a osobám ZTP. A k zakoupení budou i abonentky na celý festival. Další novinkou je to, že na rozdíl od předchozích ročníků pořádně i dva*

koncerty v jeden den.“ Festival 3. října odstartuje vystoupení souboru *Lichtzwang*, který vznikl přímo pro tuto akci. „*Jedním z členů je i ředitel festivalu Marek Kepřt,*“ doplnila Vondráčková. 12. října festival zakončí koncert slovenského *Quasars Ensemble*.

Na zajímavé koncerty lákají i programy místních klubů. V U-klubu tak například 5. října vystoupí zpěvačka *Lenmy*, 9. listopadu *Eddie Stoilow* a 21. listopadu pak dvojice *Voxel a Pokáč*. S mixem house, folku, rocku a jazzu to 13. října v Jazz Tibet Club rozjede skotská kapela *Fat-Suit*. Na pomězi jazzu a popu se pro změnu pohybuje švýcarská zpěvačka *Sophie Hunger*, která tamtéž vystoupí 25. října.

Ve znamení hned dvou hudebních festivalů je šumperský podzim. Na *Džemfestu* to 21. října „rozbalí“ *Buty, Jelen* nebo místní *O5 a Radeček*. O měsíc později pak v Šumperku vypukne velká bluesová událost – festival *Blues Alive*. Hvězdami letošního ročníku, který se koná od 16. do 19. listopadu, jsou například americké zpěvačky *Maria Muldaur* a *Nikki Hill* nebo Brit *John Fairhurst*.

Šárka Novotná

Errata:

V minulém čísle revue 2/2016 jsme v anketě na s. 8 u odpovědi Daniela Zádrapy chybně uvedli olomouckou vilu Primavesi. Inkriminovaná pasáž má správně být takto: „*Musím se přiznat, že nejsem velkým příznivcem naší porevoluční architektury, zejména té z devadesátých let. Proto bych mezi takové stavby nezařadil třeba slavný olomoucký Ušák. Určitě bych tam nezařadil ani jednu z nejnovějších moderních staveb, i když se mnou mé dcery nebudou asi souhlasit, a to nákupní centrum Šantovka. Ale třeba již zmíněnou olomouckou vilu a kancelářský komplex, vzniklé adaptací brownfields v samotném centru města, bych si mezi podařenými stavbami z tohoto období určitě dokázal představit.*“ Z předchozí odpovědi jednoznačně vyplývá, že stavbami měl dotazovaný na mysl již dříve zmíněné adaptace u Šantovky a Silo Tower na Litovelské. Panu Zádrapovi se tímto omlouváme.

juraň

H
O
V
O
R
K
A

WWW.MUZEUM-SUMPERK.CZ

MUZEUM
ŠUMPERK
VÝSTAVNÍ SÍŇ

VÝSTAVA BUDE
ZAHÁJENA VERNISÁŽÍ
23. ZÁŘÍ 2016
V 17 HODIN

VÝSTAVA POTRVÁ DO 13. LISTOPADU 2016

VSTUPNÉ: PLNÉ 40 Kč, SNÍŽENÉ 20 Kč,
DĚTI DO 6 LET ZDARMA

VLASTIVĚNÉ MUZEUM V ŠUMPERKU

Olomoucký kraj

Ilustrace: M. Štěpánek / P. Kopecký

muzeum
VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V OLOMOUCI

FRANTIŠEK JOSEF I. V OLOMOUCI

Výstava ke 100. výročí úmrtí císaře

25. listopad 2016 – 19. únor 2017

sál sv. Kláry Vlastivědného muzea v Olomouci

www.vmo.cz

